

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Andra kammaren.

Nr 12.

Tisdagen den 30 mars.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 23, den 24 och den 27 innevarande mars.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att riksdagsmannen E. E. Thorell, Frösunda, på grund av sjukdom (influenta) är förhindrad att delta i riksdagsarbetet fr. o. m. den 29 mars minst t. o. m. den 7 april 1943.

Frösunda den 28 mars 1943.

På heder och samvete.

Henry Thorell.

leg. läk.

Kammaren beviljade herr Thorell ledighet från riksdagsgörömlen under 10 dagar från och med den 29 mars.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 182, angående fortsatt tullfrihet för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel.

§ 4.

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial, nr 4, 7, 10, 49—59 och 63, sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 1, bevillningsutskottets betänkanden nr 17 och 18, första lagutskottets utlåtanden nr 17—26, andra lagutskottets utlåtande nr 16, jordbruksutskottets utlåtanden nr 13 och 14, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2 samt andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 5.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatsens *elfte* huvudtitel, avseende anslagen inom folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

Andra kammarens protokoll 1943. Nr 12.

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldandet av vissa haverikostnader;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till anskaffning av vissa radiostationer;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för Å. B. Jönsson m. fl. från ersättningskyldighet; och

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.;

från bankoutskottet:

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i statens pensionsanstalt för läkare vid fristående centraldispensärer jämte en i ämnet väckt motion;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i statens pensionsanstalt för vissa icke-ordinarie lärare vid statsunderstödda handelsgymnasier;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt till tjänstårsberäkning i pensionshänseende i vissa fall för befattningshavare hos skogsvårdsstyrelse;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående återbetalning av vissa pensionsavgifter till f. d. länsjägmästaren C. O. F. Stenborg och läns-skogvaktaren A. Johansson Rova;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till G. W. Johansson i anledning av sjukdom ådragen under militärtjänstgöring; och

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebodelags kassareserv;

från andra lagutskottet:

nr 76, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om arbetarskydd m. m.; och

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad; samt

från jordbruksutskottet:

nr 9, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i dessa ämnen väckta motioner;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 10 juni 1932 (nr 180) om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dödning av in-teckning i en från fastigheten Hättebo 1⁴ i Nydala socken, Jönköpings län, försåld lägenhet; och

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för dödsboet efter P. E. Eriksson från By, Rödön, från betalningsskyldighet till kronan på grund av virkesköp.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.08 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 31 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr **talmannen** yttrade: Efter samråd med talmannen i första kammaren och talmanskonferensen får jag med avseende å riksdagsarbetet vid påsktiden meddela kammaren, att, såvitt nu kan bedömas, sista arbetsplenium före påsk blir onsdagen den 14 april eller, om så erfordras, torsdagen den 15 april. Riksdagsarbetet beräknas sedan kunna återupptagas torsdagen den 29 april, då emellertid inga plena med kamrarna komma att utsättas, utan tillfälle beredes till utskottsarbete. Bordläggningsplena med kamrarna komma att hållas fredagen den 30 april och tisdagen den 4 maj, båda dagarna kl. 4 e. m. Onsdagen den 5 maj sammanträda båda kamrarna kl. 11 f. m., därvid gemensamma omröstningar företagas. Allt detta under förutsättning att intet oförutsett inträffar, som påkallar en annan anordning.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman *Arvid Hallberg* på grund av influensa är oförmögen att delta i riksdagens förhandlingar fr. o. m. den 29 mars t. o. m. den 3 april 1943 intygas.

Stockholm den 30 mars 1943.

Nils Lindborg,
leg. läk.

Kammaren beviljade herr Hallberg ledighet från riksdagsgöromålen under 6 dagar från och med den 29 mars.

§ 3.

I enlighet med kammarens därom den 24 innevarande mars fattade beslut företogs nu val av tolv ledamöter i det särskilda utskottet.

Därvid avgåvos 146 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

- herr *Vougt*,
» *Persson* i Falla,
» *Törnkvist*,
» *Svensson* i Grönvik,

herr *Björklund*,
 » *Fast*,
 » andre vice talmannen *Österström*,
 » *Ward*,
 » *Lundberg* i Hälsingborg,
 » *Severin* i Stockholm,
 » *Nilsson* i Stockholm och
 » *Olsson* i Kullenbergstorp.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i särskilda utskottet.

§ 4.

Anställdes val av 18 suppleanter i särskilda utskottet; och avlämnades därvid 117 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Nilsson* i Kristinehamn,
 » *Sefve*,
 » *Gavelin*,
 » *Carlsson* i Bakeröd,
 » *Andersson* i Eskilstuna,
 fröken *Nygren*,
 herr *Björling*,
 » *Sköldin*,
 » *Birke*,
 » *Persson* i Växjö,
 » *Lundberg* i Uppsala,
 » *Nilsson* i Göingegården,
 » *Andersson* i Göteborg,
 » *Nilson* i Spånstad,
 » *Edberg*,
 » *Nilsson* i Steneberg,
 » *Ljungberg* och
 » *Andersson* i Hedensbyn.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i särskilda utskottet.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 3 och 4 här ovan omnämnda valen.

§ 6.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

*Svar å
spörsmål.*

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**, som anförde: Herr talman! I en till mig riktad interpellation har herr Carlström frågat:

1) Anser statsrådet att sådana säkerhetsåtgärder vidtagits vid de pågående försvars- och beredskapsövningarna att ingenting därutöver kan åstadkommas till förebyggande av sådana allvarliga olyckor som nu senast inträffat vid Eksjö och Linköping?

2) Om så icke är förhållandet, är då statsrådet beredd att söka hos försvarrets ledning, befäl och övriga ansvariga inskräpa nödvändigheten av att i fredstid söka undvika sådana risker vid övningarnas utförande, som ej äro oundgängligen nödvändiga för utbildningen?

Vidare har herr Jonsson i Skedsbygd i en interpellation till mig framställt följande spörsmål:

Svar å spørsmål. (Forts.)

1) Anser statsrådet att det nu tillämpade förfarandet att vid undervisning i sprängteknik vid försvarsövningarna använda sig av sprängladdningar av fullt verkande kraft under sådana former som skett nu senast vid olyckan i Eksjö, och att därvid ett så stort antal av de i övningarna deltagande beordras att befinna sig på så nära avstånd från den undervisande läraren, är riktigt?

2) Om så icke är fallet, vill statsrådet vidtaga åtgärder varigenom föreskrifter utfärdas att vid dessa och liknande övningar endast attrapper eller mindre sprängladdningar komma till användning?

Herr Håstad har till mig framställt följande fråga:

År statsrådet i tillfälle att lämna riksdagen en redogörelse för huruvida och på vad sätt åtgärder komma att vidtagas i syfte att minska riskerna vid militära övningar med sprängämnen och förebygga sådana olyckor som inträffat vid Karlberg och Ränneslätt?

De framställda frågorna fattar jag så att de avse arméns övningar med sprängladdad materiel men ej vådaskott och dylikt.

Under beredskapstiden ha inträffat följande olyckshändelser vid handhavande av sådan materiel t. o. m. den 22 mars 1943.

Materielslag	Antal dödade	Skadade
Handgranater	11	43
Tändmedel, knallskott	3	28
Minor	11	3
Sprängladdningar	12	46
Övriga sprängolyckor	33	58
	70	178

Det är givet, att de för värnpliktsutbildningen ansvariga allvarligt uppmärksammat dessa händelser och att åtskilliga åtgärder vidtagits eller planerats för att undvika olyckshändelser vid övningar med sprängladdad materiel. I detta hänseende må följande framhållas.

Vid beredskapsinkallelserna hösten 1939 och år 1940 fanns i utrustningen av *handgranater* endast den i landet tillverkade spränghandgranaten m/18, en nedslagshandgranat. För övningar i fredstid med denna handgranat gällde detaljerade säkerhetsföreskrifter. Kastning av dylika handgranater var emellertid under lång tid förbjuden, varför endast befäl (huvudsakligen officerare) fått utbildning härför. För undervisning i handgranatens konstruktion funnos särskilda undervisningshandgranater och för inövande av kastsätt m. m. riklig tillgång till attrapper. Övningshandgranater i egentlig mening (d. v. s. sådana, som handhavas som sprängladdad materiel men äro försedda med ofarlig övningsladdning och som dessutom kunna användas ett stort antal gånger) hade icke anskaffats och kunna, enligt uppgift, för denna typ icke framställas.

Sedermera tillfördes armén en tidhandgranat, spränghandgranat m/39, jämte övningshandgranater av samma typ. Senare infördes även en ny typ av nedslagshandgranat, spränghandgranat m/40. Säkerhetsbestämmelser för dessa infördes i materielbeskrivningar och i truppslagens soldatinstruktioner. Då dessa handgranater utlämnades, medföljde även helt blinda attrapper, avsedda att handhavas på samma sätt som sprängladdade handgranater. En övningshandgranat, som kan användas flera gånger och där krevden markeras med en knall, har sedermera konstruerats och beställts och på sista tiden även levererats i större mängder.

Såsom av de förut lämnade uppgifterna framgår, har ett relativt stort antal olyckor inträffat med handgranat m/40, varav flera med dödlig utgång. För att få klarhet rörande i vad mån olyckorna berott på materielfel eller varit att

Svar å spørsmål. (Forts.)

tillskriva underlåtenhet att följa utfärdade säkerhetsföreskrifter, tillsatte arméchefen den 3 september 1941 en handgranatskommission. Dess verksamhet övertogs den 11 augusti 1942 av den s. k. sprängskadekommissionen. Till dess verksamhet återkommer jag i det följande.

Verkställda utredningar och undersökningar ha visat, att i de flesta fall den kastande själv varit orsak till olyckan genom åsidosättande av gällande säkerhetsföreskrifter, fumlighet och dylikt. I fråga om handgranat m/40 ha dock i några fall undersökningarna påvisat, att olyckan berott på att handgranaten kreverat i luften och icke först vid nedslaget. Antalet dylika fall utgör 4 och de kastade handgranaternas antal över 113,000. Anledningen till dessa luftkrevader har ännu icke kunnat med full säkerhet fastställas. Undersökningarna härom pågå. Efter den 1 april 1943 kommer emellertid all utbildning med handgranat m/40 att ske med förutnämnda attrapper och övningshandgranater. Endast för demonstrationskastning tilldelas förbanden ett mindre antal skarpa handgranater av denna modell.

I fråga om arméns utrustning med *minor* gällde under åren 1939 och 1940 i stort sett detsamma som beträffande handgranater. Under år 1940 infördes stridsvagnsmina m/39 och till denna hörande övningsmina. Sedermera konstruerades en ny mina, stridsvagnsmina m/41, även den med tillhörande övningsmina. Dessa övningsminor likna de sprängladdade och ge vid utlösning krevad och knall samt äro ofarliga, om de handhavas enligt instruktion.

Utvecklingen på minrigets område har medfört tillkomsten av två mintyper av trä (stridsvagnsmina av trä fm/42 och trampmina m/41). Några särskilda övningsminor ha icke tillverkats. Minorna utgöras nämligen av en trälåda, i vilken sprängladdning inlägges först omedelbart före användningen, varför minorna genom att laddningen uteslutes eller minskas kunna begagnas såsom övningsminor. De säkerhetsföreskrifter, som inflöto i materielbeskrivningarna, innehöllo därför i stället anvisningar för fredstjänsten. Dessa inneburo i stort sett, att minor av detta slag i regel skulle användas utan skarpa tänd- och sprängmedel. Den önskvärda knallen skulle vid trampminan erhållas enbart med slagtändarens knallhatt. För överkörningsprov med stridsvagnsminan var det dock tillåtet använda skarpa tändmedel och 15—20 g sprängämne.

På grund av de erfarenheter, som gjordes under utredningen av Karlbergsolyckan, utfärdades vissa tillägg till de äldre säkerhetsbestämmelserna.

En olycka med själv tillverkad mina i södra Sverige föranledde förbud att vid trupp bedriva uppfinnarverksamhet eller med sprängladdad materiel utföra försök, som icke i vanlig ordning anbefallts.

Efter en olycka med elektrisk mina övervägdes förbud att använda batterier med oskyddade poler som kraftkälla. Ett sådant förbud har även införts i föreliggande förslag till säkerhetsinstruktion.

Rapport från sprängskadekommissionen över en minolycka utsändes genom arméorder den 1 september 1942, i vilken vissa missgrepp påtalades.

Kriget har påvisat betydelsen av att använda *sprängladdningar* för förstöring av stridsvagnar, befästningsanläggningar, förbindelser m. m. Till en början användes i allmänna handeln förekommande sprängämnesförpackningar. Så småningom skapades speciella förpackningar, avsedda för olika militära ändamål. Sålunda ha tillkommit rörladdningar för sprängning av taggträdstängsel o. dyl., burkladdningar för bl. a. minering av broar och vägar samt paketladdningar för bl. a. strid om befästningar och bebyggda orter. De sistnämnda laddningarna användas i form av pansarladdningar även för förstöring av pansarfordon. För detta ändamål finnes särskild övningsladdning (attrapp) fastställd. Anvisningar för tillverkning vid trupp av lämplig övningspansar-

Svar å spørsmål. (Forts.)

laddning inflöt i soldatinstruktionerna i samband med stridsmedlets införande. För burkladdningar och paketladdningar (utom i form av pansarladdningar) saknas attrapper. Någon anledning att tillverka dylika har hittills ej ansetts föreligga, då dessa laddningar utan tändmedel äro fullständigt ofarliga.

Även på detta område har den principen följts, att stridsmedlets skapande gått i första rummet. Strävan har dock varit att såvitt möjligt även tillhandahålla övningsmateriel av motsvarande slag.

Utöver de i handeln förekommande *tändmedlen* har utvecklingen på min-krigets område skapat nya sådana — *rivtändare* och *slagtändare*. Samtidigt som materielen ställdes till förfogande, utfärdades materielbeskrivningar och säkerhetsbestämmelser. Enligt utfärdade bestämmelser få tändare av här angivet slag icke användas i samband med större mängd sprängämne annat än vid s. k. vänjningsövningar samt vid demonstrationssprängningar, då avsikten är att visa verkan av förekommande sprängladdning. Vid dylika övningar skall all personal befinna sig i betryggande skydd. I den nya säkerhetsinstruktionen ha de äldre bestämmelserna delvis omarbetats och förtydligats samt skärpts.

Det ligger i sakens natur, att då stridsmateriel successivt tillföres armén under sådana förhållanden, som rått de senaste åren, behov uppkommit av att överse och sammanföra de säkerhetsföreskrifter, som nu återfinnas på skilda håll, dels i materielbeskrivningarna, dels som särskilda föreskrifter på arméorder eller intagna i soldatinstruktionerna. För att tillgodose detta önskemål har utarbetats en säkerhetsinstruktion för armén. Detta arbete var vid årsskiftet i väsentliga delar avslutat. Emellertid förelåg ett omedelbart behov av sammanfattande säkerhetsföreskrifter för mintjänstens bedrivande med anledning av att utbildning i sådan tjänst var anbefalld under fördelningsövningarna. Fördenskull utbröts härav berört kapitel ur instruktionen och tillställdes truppförbanden i början av februari 1943 med order om omedelbar tillämpning. Bestämmelserna äro delvis av ny karaktär. De ange bl. a. att fredsövningar i regel skola ske med övningsminor (d. v. s. minor utan laddning eller med särskild övningsladdning). Dock äger regementschef (motsvarande chef) att under vissa förhållanden anbefalla övningar med sprängladdad materiel.

Instruktionen i dess helhet utsändes den 25 februari 1943 till vissa förband för försöksvis tillämpning. Sedan yttranden inkommit den 1 april 1943, är det enligt vad jag inhämtat arméchefens avsikt att göra framställning hos Kungl. Maj:t om instruktionens fastställande. Arméorder angående omedelbar tillämpning av vissa delar av instruktionen har utfärdats.

Vid upprepade tillfällen ha order utfärdats, genom vilka dels anbefallts ökad kontroll av att gällande säkerhetsbestämmelser iakttagas, dels föreskrivits, att brott mot dessa skola beivras. I syfte att inskräpa ansvarskänslan hos personalen har hos justitiekanslern framställning om åtal gjorts i sådana fall, då ansvarig personal uppenbart brutit mot gällande bestämmelser utan att efter handläggning vid fältskyddsmyndighet något ansvarsyrkande framställts.

På grund av det stora antalet olyckor, som under år 1942 inträffade vid handhavande av spräng- och tändmedel, tillsattes den förutnämnda sprängskadekommissionen. Dess uppgift är att verkställa undersökningar av inträffade olyckshändelser vid skarpskjutningar och övningar med handgranater samt spräng- och minmateriel. Undersökningarna skola främst avse att fastställa olyckshändelsernas orsak samt huruvida gällande säkerhetsföreskrifter efterföljts. Kommissionen avger efter undersökning rapport till arméchefen och lämnar förslag till de åtgärder, som böra vidtagas för att förebygga olyckshändelser. Genom kommissionens undersökningar har enligt vad jag inhämtat

Svar å spørsmål. (Forts.)

ett flertal luckor utfyllts i hittills gällande säkerhetsföreskrifter samt ändringar och förbättringar av vissa konstruktioner genomförts.

För oskadliggörande av bl. a. blindgångare gäller sedan hösten 1941 en av arméförvaltningens tygdepartement utfärdad instruktion. Ett stort antal specialkurser för utbildning på detta område har dessutom anordnats inom armén och luftskyddet.

Den redogörelse jag nu lämnat för vad som på detta område åtgjorts eller avses skola åtgöras är givetvis icke uttömmande. Det skulle föra för långt att gå närmare in på detaljer, även om dessa skulle vara för de nu aktuella fallen belysande. Jag vill emellertid här något beröra en fråga av mer principiell innebörd, som även kommit till uttryck i de till mig framställda frågorna. Det gäller hurvida det kan anses välbetänkt att vid övningar med sprängladdningar använda laddningar av fullt verkande kraft eller, annorlunda uttryckt, om icke övningar inom försvarsmakten med sprängladdad materiel böra ersättas av övningar med attrapper.

Denna fråga har varit länge diskuterad. Från den militära sakkunskapens sida har framhållits, att övningar med verklighetstrogen materiel icke kunna helt ersättas av övningar med attrapper. Det har anförts, att truppen därigenom icke blir förtrogen med sina funktioner i krig, att ett alltför ensidigt bruk av attrapper lätt avtrubbar den känsla av noggrannhet, som måste förefinnas hos all personal, som skall handskas med sprängladdad materiel, och att alltså ur pedagogisk synpunkt verklighetstrogen materiel är att föredraga framför imiterad. Däremot har det icke gjorts gällande, att bruk av attrapper över huvud taget icke skall förekomma. Tvärtom ha — såsom den redan lämnade redogörelsen ger vid handen — attrapper i mycket stor utsträckning kommit till användning inom armén. Sådan materiel finns för en stor del av den sprängladdade materiel, som ingår i arméns utrustning.

För egen del kan jag i mångt och mycket instämma i dessa synpunkter. De äga sin tillämpning även på andra områden. Men jag förmenar, att det i mycket stor utsträckning bör vara möjligt att tillgodose dessa synpunkter utan att det därför skall vara nödvändigt att annat än i särskilda fall och i varje fall först på ett mera framskridet utbildningsstadium tillgripa fullt verkande sprängladdningar som undervisningsmateriel. Detta kan ske genom användning av övningsmateriel, som i alla detaljer — utom med avseende å språngeffekt — är en verklighetstrogen kopia av den materiel, som i krig skall nyttjas. Som exempel vill jag ange övningshandgranaten m/40, för vilken jag i det föregående redogjort. Denna äger icke handgranatens förödande verkan men handhaves på samma sätt som sprängladdad materiel och ger även krevad med knall utan att därför utsätta personalen för fara vid vårdslöst handhavande. Som exempel kunna också angivas de till stridsvagnsmi-norna m/39 och m/41 hörande övningsminorna. Denna konstruktion synes böra kunna för övningsändamål tillämpas även beträffande annan krigsmateriel. Mycket talar dock för att övningsmateriel även bör finnas, som icke är helt ofarlig utan så beskaffad, att den visserligen icke utsätter en vårdslös person för allvarlig fara men väl ger honom anledning att försiktigt handskas med materielen. Den avvägning, som här måste ske, torde medföra vissa svårigheter men lär kunna genomföras beträffande större delen av den materiel, som det här är fråga om. Min avsikt är att vidtaga åtgärder för undersökning av möjligheterna att anskaffa övningsmateriel, som bättre tar hänsyn till såväl risker som utbildning.

Man kan fråga sig varför icke redan sådan materiel tillverkats eller varför icke attrapper av vanlig konstruktion kunnat i långt större utsträckning än hittills skett användas vid utbildning av värnpliktiga. Svaret härpå framgår

Svar å spørsmål. (Forts.)

redan delvis av det tidigare sagda. Den tekniska utvecklingen har fortskridit i ett utomordentligt forcerat tempo. Det har varit en nödvändighet för oss att följa utvecklingen. Hela vår tekniska förmåga har måst inriktas på att framställa för krigsbruk fullt användbara stridsmedel i stora kvantiteter. Dessa har det varit nödvändigt att omedelbart distribuera ut till truppförbanden för att komma till användning vid personalens utbildning. Att i större utsträckning omställa en del av våra hårt belastade konstruktionsavdelningar och en del av vår industri på tillverkning av övningsmateriel har icke gärna varit möjligt. Även under nuvarande förhållanden föreligga i detta hänseende svårigheter, vilka jag dock hoppas skola vara överkomliga. Till belysande av de kvantiteter, om vilka här är fråga, vill jag nämna, att en preliminär utredning givit vid handen att behov föreligger av minst 150,000 attrapper för paket-, burk- och rörladdningar. Det bör även nämnas, att vid fördelning av den framställda materielen den principen måste gälla, att utbildningsförbanden (mobiliseringsdepåerna) i första hand måste förses med övningsföremål, under det att de mobiliserade förbanden först i andra hand kunna utrustas härför. Att så måste ske torde icke behöva närmare motiveras.

Det återstår mig att något uppehålla mig vid de olyckshändelser, som i de till mig framställda frågorna särskilt berörts. Det torde dock icke vara behöfligt att närmare redogöra för olyckshändelsernas förlopp.

Vid sprängningsolyckan vid *Karlberg* den 29 juli 1942, varvid sex personer dödades och fyra skadades, leddes övningarna av instruktörer som torde vara de mest kvalificerade som i vårt land stå att uppbringa. Några brott mot gällande säkerhetsföreskrifter ha vid de omfattande undersökningar som företagits icke kunnat konstateras. De vid övningarna använda träminorna hade någon halvtimme före olyckan av övningsledaren utnyttjats för motsvarande övningar med annan övningsavdelning och hade därefter av samme övningsledare — före överlämnandet till den avdelning, vid vilken olyckan sedermera inträffade — noggrant visiterats och befunnits felfria. Olyckans orsak är höljd i dunkel. Emellertid har konstaterats, att de kvarvarande minorna äro tämligen förslitna, vilket befunnits medföra minskad säkerhetsmarginal. Olyckan hade kunnat undvikas, om de träminor fm/42, som kommo till användning, nyttjats utan laddning eller med reducerad laddning på sätt i det föregående angivits. Att så icke skedde kan måhända tillskrivas dels det förhållandet, att utbildningen avsåg officerspersonal, dels att man vid denna tidpunkt hade ringa erfarenhet rörande dessa minors användning. Emellertid föranledde olyckan förbud mot användning av sprängladdade minor utom vid demonstrationssprängningar.

Sprängningsolyckan vid *I 12* den 6 mars i år, vid vilken ett stort antal personer dödades och skadades, inträffade som bekant vid demonstration av den i utrustningen ingående och för krigsbruk avsedda materielen. Demonstrationen avsåg det den 1 mars inryckande fältregementets huvuddel. Vid demonstrationen skulle sprängning av laddningar icke ske. Övningen ägde rum vid 15 stationer, fördelade på 3 grupper, var och en under officers eller underofficers befäl. Som stationsbefälhavare tjänstgjorde andra, fullt utbildade instruktörer, huvudsakligen underbefäl. De yngsta av dessa voro placerade vid den minst riskabla materielen. Ledaren för den station, vid vilken olyckan inträffade, hade visat sig synnerligen kunnig och omdömesgill samt därtill mycket försiktig vid handhavande av spräng- och tändmedel. Enligt givna instruktioner skulle de demonstrationer, som avsågo att bringa elektrisk tändare till detonation, utföras på särskild plats, där de tändande batterierna voro förvarade, och demonstrationen av pansarladdning m. m. utföras på annan plats, 40 meter därifrån, där sprängämnen m. m. skulle förvaras. Så skedde också vid demonstration tolv gånger i följd. Vid olyckstillfället — den trettonde gången —

Svar å spørsmål. (Forts.)

utförde stationsledaren demonstrationerna på en och samma plats och sammanförde därvid lokalt de tändande batterierna med sprängämnenena och den elektriska tändaren. Därigenom att batterierna, den elektriska tändaren och laddningen sålunda samtidigt demonstrerades skapades förutsättningarna för olyckans inträffande. Vad som förmått stationsledaren, som själv offrade livet, att på detta sätt variera demonstrationsprogrammet är icke känt.

Givet är att även denna olycka kunnat undvikas, om attrapper ersatt den sprängmateriel, som vid olyckan initierades, vilket ur utbildningssynpunkt varit tillräckligt. I detta fall då förbandet var förlagt till regementets fredsförläggning borde möjligheter ha förelegat att åstadkomma dylika attrapper. I de till mig framställda frågorna har satts i fråga lämpligheten av att så stort antal deltagare på en gång skulle beordras befinna sig nära intill den undervisande läraren. På denna fråga vill jag svara, att antalet värnpliktiga, som successivt skulle undervisas, var stort, varför undervisningsavdelningarnas storlek anpassades därefter. Från de förutsättningar som vid demonstrationens planläggande gällde — nämligen att demonstrationen av pansarladdningen skulle ske på en plats, demonstrationen av tändningen på en annan — synes anledning till erinran icke föreligga i fråga om antalet deltagare och i fråga om deras placering. Helt annorlunda ställer sig saken, om demonstrationen från början planlagts på det icke avsedda sätt som vid olyckstillfället skedde.

Vad till sist beträffar olyckshändelsen på *I 4:s övningsfält* den 7 mars i år, då två privatpersoner omkommo vid detonation av en på övningsfältet kvarliggande icke sprängladdad kropp, har undersökningen givit vid handen, att olyckan torde ha vållats av någon projektil, som använts vid övning i projektilröjning. För sådana övningar finnas noggranna säkerhetsföreskrifter utfärdade. Det har vid polismyndigheternas och regementschefens utredning befunnits sannolikt, att någon hel, icke briserad projektil ej kan ha kvarblivit på platsen efter övningarna. Däremot har det ansetts tänkbart, att någon del av en projektil (toppskruv jämte rör och detonator samt del av hylsan) slungats iväg utan att detonera. Denna del kan ha funnits av någon av de förolyckade — vissa omständigheter tyda därpå — som tagit upp och undersökt den. Då han sedan kastat projektilen ifrån sig kan brisad ha uppstått.

Att någon explosiv del av en projektil kvarbliver vid projektilröjning är en olycklig omständighet, som torde inträffa ytterst sällan. Så snart det kan misstänkas att så skett avspärras övningsområdet och genomletas med min sökare.

Det måste betonas, att här ställas krav på allmänhetens lojalitet. Vid upprepade tillfällen ha utsänts varningar mot att vidröra föremål av denna art. Försvarsväsendet disponerar för sina övningar platser, som äro avsedda för detta ändamål och äro väl kända av allmänheten och dessutom i flertalet fall bära tydliga spår av den verksamhet, som där bedrives. All försiktighet som står i mänsklig förmåga kan icke förhindra att på sådana platser kunna kvarbliva föremål, som äro farliga för liv och lem. Jag begagnar tillfället att här betona, att dessa föremål icke få vidröras men att underrättelse om deras existens omedelbart skall lämnas till närmaste militärbefäl. Att på egen hand oskadliggöra sådana föremål eller undersöka dem får icke förekomma.

Med vad sålunda anförts torde jag ha besvarat de till mig framställda frågorna. Avslutningsvis vill jag tillägga, att säkerhetsföreskrifter — huru noggranna och väl genomtänkta dessa än äro — icke kunna helt förebygga olyckshändelser. Ytterst måste det ankomma på den enskilde att förnuftigt handskas med materielen. Föreskrifter om förbud och inskränkningar i övrigt i handlingsfriheten kunna ej drivas så långt att syftet med utbildningen äventyras. Man måste här tillämpa den kända regeln att allt som icke är förbjudet för-

Svar å spørsmål. (Forts.)

dens skull icke är tillåtet. Säkerhetsbestämmelserna måste alltid utformas efter en avvägning mellan det ur säkerhetssynpunkt oundgängliga och det ur utbildningssynpunkt tillräddliga och denna avvägning är en mycket ömtålig fråga. Givetvis bör ingenting försummas när det gäller att hos försvarets ledning, befäl och övriga ansvariga ytterligare inskräpa nödvändigheten av att i fredstid söka undvika sådana risker vid övningarnas utförande, som ej äro oundgängligen nödvändiga för utbildningen. Jag är emellertid förvissad om att de för värnpliktsutbildningen ansvariga nedlägga ett omsorgsfullt arbete på dessa uppgifter och att de komma att göra vad i deras förmåga står för att undvika olyckshändelser vid militära övningar. Nu närmast torde, såsom jag redan antytt, det angelägna vara att verkställa en sådan avvägning av utbildningsföreskrifterna, att farlig materiel i minsta möjliga utsträckning kommer till användning och att erforderlig och lämplig övningsmateriel i tillräcklig omfattning ställes till förfogande.

Härefter yttrade:

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framföra mitt tack för det i dag avgivna svaret på min interpellation. Detta svar innebär en omfattande redogörelse för sprängämnesteknikens utveckling under den tid som omfattar upprätthållandet av nuvarande beredskapstjänstgöring och värnpliktsövningarna sedan krigsutbrottet år 1939.

Av redogörelsen finner man, att vårt försvarsväsende, såsom man väntat, vid krigsutbrottet icke var i besittning av material eller sprängämnen i den utsträckning, som erfordras för krigföring under nuvarande förhållanden, och att det härför gällde att med utnyttjande av de erfarenheter och rön, som gjordes under det pågående kriget på detta såväl som på de flesta andra militära områden, söka nyskapa och följa med sin tid.

Av redogörelsen framgår i övrigt att de säkerhetsåtgärder, som kunde erfordras för övningarnas bedrivande, i stort sett kommo i andra rummet, och att det har varit först efter det olyckor vid handhavandet av de nya försvarsmedlen inträffat som sådana säkerhetsåtgärder blivit aktuella. Den av statsrådet lämnade uppgiften om antalet döda och skadade vid enbart sprängningsolyckor är skrämmande. 70 dödsoffer och 178 mer eller mindre svårt skadade äro verkligen siffror så höga, att man måste fråga sig, om icke en hel del av dessa olyckor bort kunna undvikas. Men dessa siffror innefatta icke på långt när alla, som under dessa beredskapsövningar fått sätta livet till. Olyckshändelser genom vådaskott, flygolyckor och inte minst den fruktansvärda Armasjürviolyckan, då ett fyrtiotal värnpliktiga drunknade, har upprört sinnen, och man frågar sig överallt ute i landet, om icke genom iakttagande av något större försiktighet en hel del av dessa olyckor kunnat undvikas.

Då jag framställde interpellationen just med anledning av sprängningsolyckan i Eksjö den 6 mars, gjorde jag det icke för att därigenom lägga sten på bördan för dem, som eventuellt kunna ha större eller mindre del i ansvaret för det inträffade. Jag avsåg mera att genom en offentlig debatt i riksdagen bringa dessa ofta inträffande dödsolyckor i samband med beredskapsövningarna på tal och därigenom inhämta, om icke genom utfärdande av försiktighetsföreskrifter och iakttagande av större varsamhet liknande olyckor kunnat undvikas. Redan detta att sammanföra sprängladdningar av olika typer till en myckenhet av 12 kg, därav, enligt vad som framgått av tidningspressen, en s. k. rörladdning, vilken genom sin splitterverkan vid eventuellt inträffande sprängning med nödvändighet medförde att olyckan fick så stort omfång, är anmärkningsvärt.

Svar å spørsmål. (Forts.)

Av herr statsrådets svar framgår, att ledaren för den station, där olyckan skedde, hade visat sig synnerligen omdömesgill och försiktig. Man har då svårt att förstå, att han mot givna order — ty man får väl fatta det så — vid dessa övningar sammanförde dessa stora sprängladdningar samtidigt som han till dessa laddningar applicerade den elektriska tändaren och sedan med ficklampsbatterier demonstrerade, hur tändning skulle tillgå.

Redan detta att vid dessa övningar använda ej demonterade elektriska tändare är anmärkningsvärt. Men ännu anmärkningsvärdare är, att ficklampsbatterier kommo till användning. Enligt sprängämnesinspektionens föreskrifter är det absolut förbjudet att för civilt bruk vid sprängningar med elektrisk tändare använda ficklampsbatterier. Ficklampsbatteriernas blottade poler kunna alltför lätt komma i kontakt med den vid tändaren applicerade ledningstråden, vilket även var fallet vid detta tillfälle. Enligt vad som framgått av redogörelserna i tidningspressen gick det nämligen så till, att ledaren för övningarna sammanförde såväl ledningstrådarna till den elektriska tändaren som ficklampsbatterierna i vänster hand, under det han med högra handen fattade tändaren för att ansluta denna till trotyllladdningen. Härigenom kommo ledningstrådarna ofrivilligt i kontakt med ficklampsbatteriets poler och explosionen inträffade. Hade en avsevärt mindre sprängladdning använts, skulle olyckans omfång blivit betydligt mindre, kanske inskränkt sig till skador enbart för den demonstrerande ledaren. Men 12 kg trotyl utgör en laddning, som sannoligen icke är att leka med. Då härtill kommer, att en del av denna trotyllladdning var innesluten i ett gjutjärnrör, blev med den kraftiga splitERVERKAN som därvid uppstår detta orsaken till att så många dödades och skadades. Denna relation i tidningspressen sammanfaller fullständigt med de uppgifter jag erhållit från i övningen deltagande beredskapsmän. En av dessa, som i det civila livet sysslat med sprängämnen, fann demonstrationen så riskfylld, att han rent ofrivilligt, utan att närmare reflektera över saken, sökte skydd bakom en annan deltagare. Detta förhållande räddade honom till livet, men han torde dock icke undgå framtida men av de splitterskador som åsamkades honom.

Av vad jag anfört synes framgå, att denna olycka utan vidare kan tillskrivas oförsiktighet vid övningens bedrivande. Jag skall här icke yttra mig om var ansvaret för det skedda bör läggas. Dessa ofta inträffande olyckor vittna emellertid med all tydlighet om att det brister antingen i planläggningen eller i utförandet av dessa övningar, kanske i bådadera avseendena.

Jag tillät mig i min interpellation framföra den åsikten, att vid dessa och liknande övningar attrapper eller mindre sprängladdningar borde användas. Vill man ovillkorligen använda sprängladdningar, borde dessa vara av så ringa sprängverkan, att om faromoment icke kan elimineras, en eventuell olycka dock icke får stor omfattning.

Givetvis avsåg jag med min fråga, huruvida herr statsrådet ansåg det riktigt att vid denna demonstration en så stor anhopning av deltagare i övningen ägde rum, det förhållande som förekom i Eksjö, då icke mindre än ett fyrtiotal deltagare hopade sig kring en sprängladdning på 12 kg. Jag anser fortfarande, att detta icke borde ha tillåtits, och att detta är en av orsakerna till att så många dödades och skadades. Vissa yttranden, som enligt tidningsreferaten fällt av vissa officerare, tyda emellertid på att dessas kunskap i sprängämnesteknik icke torde fylla det mått man har rätt att ställa på dem som äro ställda att undervisa i sprängämnens handhavande. Enligt referatet yttrade en officer vid den krigsrätt, som hölls i Eksjö, att han ansåg en gjutjärnsattrapp farligare än en rörladdning, emedan sprängverkan av en sådan attrapp, place-

Svar å spørsmål. (Forts.)

rad intill en sprängladdning, är oerhört mycket större. Jag har en helt annan uppfattning, stödd på uttalanden av fackmän på området.

Av herr statsrådets svar på min fråga, huruvida attrapper eller mindre sprängladdningar icke borde kunna användas vid övningar av den art, som företogos i Eksjö, framgår, att statsrådet delar min uppfattning, att så borde kunna ske utan skada för övningarnas kvalitativa resultat, samt att statsrådet har för avsikt att vidtaga åtgärder för undersökning av möjligheterna att anskaffa övningsmateriel, som bättre tager hänsyn till såväl risker som utbildning. Det är sannerligen icke för tidigt att så sker. Så gott som varje dag medför nya olycksbud från den militära beredskapen. Sedan Eksjöolyckan skedde har ett flertal olyckor, som medfört dödsoffer, inträffat. Senast i går kväll meddelades i radio, att en minsprängning inträffat i Norrland vid övningar därstädes, varvid en beredskapsman dödades. I dagens tidningar ser man en redogörelse för det inträffade. Jag ber att få citera en tidning: »Vid ett beredskapsförband i övre Norrland dödades på tisdagen en 24-årig värnpliktig, nr 7-71-39 Lindgren från Norsjö, av en stridsvagnsmina. Olyckan inträffade under en minröjningsövning. Röjningen utfördes av en patrull på tre man. Sedan patrullen lokaliserat minorna, skulle dessa friläggas, och det var då som explosionen inträffade. Lindgren arbetade med en snöskyffel från en arbetsgröp, som man skottat upp bredvid minan. Minorna voro nedgrävda 50 centimeter i snön. Antagligen har Lindgren fått något bändtag mot minans överdel, vilket förstärkts genom hävstångsverkan. Bottenutlösningen på minorna var säkrad.» Jag förmodar, att om man i detta fall hade använt de övningsminor, som statsrådet talade om, en sådan olycka hade kunnat undvikas. Man frågar sig verkligen, om all den försiktighet, som är av nöden, vidtages och om man lär något av de ständigt upprepade olyckshändelserna. Det kan icke kallas efterklokhet, om man fäster sig vid och reagerar mot dessa förhållanden. Snarare kan det talas om brist på förklokhet hos de ansvariga militära myndigheterna.

Men det är, såsom jag redan framhållit, icke lusten att klandra, som varit orsaken till att jag tagit upp denna fråga i riksdagen. Givetvis måste det kännas tungt för dem som äro ansvariga för olyckorna vid övningar med sprängämnen, och visst sörja dessa sina underordnade och kamrater. Men det är ett försvarsintresse av stora mått, att dessa övningar bedrivs så, att onödiga offer icke krävas. Förtroendet för vårt försvar tål icke att olycksfrekvensen fortsätter att visa samma stora mått som hittills. Svenska folket, särskilt då de personer, som få fullgöra den tunga plikten att gång på gång inkallas för beredskapstjänstgöring, fordrar att klara bestämmelser utfärdas, varigenom risken för olycksfall i största möjliga mån elimineras. Och deras anhöriga måste befrias från den ständiga fruktan de nu få hysa för sina anförvanter.

Kan denna interpellationsdebatt och de åtgärder herr statsrådet ställt i utsikt bidra här till, har frågan endast vunnit på att diskuteras inför riksdagen.

Herr Carlström: Herr talman! Även jag ber att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få fram bära ett tack för det utförliga svar, som här har givits, och jag vill uttala ett särskilt tack för att detta har varit tämligen fritt från den ofelbarhetstendens, som eljest ofta brukar präglade redogörelser för militära åtgärder.

Jag kan emellertid inte frigöra mig från den uppfattningen att redogörelsen, åtminstone till sin första del, har en viss likhet med en fixeringsbild, där frågan är: var linnas de ansvariga? Det är uppenbart att, såsom herr statsrådet här har i olika vändningar uttalat, man inte kan vid övningar av det här slaget absolut vara säker på att inte olyckshändelser inträffa. Men å andra sidan synes det nog ha legat till på det sättet, att de föreskrifter i fråga om

Svar å spørsmål. (Forts.)

handhavandet av dessa farliga förstörelseredskap kanske inte ha varit sådana att man ifrån vederbörande befäls sida med tillbörlig respekt gått in för att effektuera dem.

Vad nu gäller först handgranaterna, så ha ju använts dels attrapper, dels med sprängladdningar fyllda granater, och man har nog den känslan, att övningarna skulle kunna företagas med samma realism utan att dessa granater vore så beskaffade, att en verkligt farlig krevad kan inträffa. Nu har ju också herr statsrådet uttalat, att efter den 1 april i år kommer all övning med handgranater att ske med förenämnda attrapper och övningshandgranater, och alltså skulle man på detta område hädanefter kunna känna sig trygg för att egentligen inga olyckshändelser behövde inträffa.

Vad sedan gäller minorerna, så ha ju några särskilda övningsminor enligt redogörelsen inte tillverkats, och man har vid demonstrationerna alltså i regel använt sådana med inlagda sprängladdningar. Man kan här fråga sig, om inte för övningar även på detta område kunde användas minor *utan* sprängladdning.

Herr statsrådet har vidare påpekat, att vid de undersökningar av olyckor av skilda slag som verkstälts, det visat sig, att de som ha handhaft dessa farliga vapen, inte iakttagit tillbörlig försiktighet och alltså i viss mån själva varit orsaken till att olyckorna inträffat. I fråga om olyckan vid I 12 på Ränneslätt var det ju dock på det sättet, att där gällde det inte bara hur den enskilde för sin del handhade dessa farliga vapen, utan där gällde det ju också andra, till ett antal av, som vi nyss hörde av den föregående talaren, 40 stycken, som voro närvarande och som för sin del själva inte kunde åtgöra något för att genom försiktighet skydda sig. Här är det alltså uppenbart, att vid detta tillfälle risk var för handen att nerverna så att säga kunde svika den, som hade demonstrationen om hand, varigenom fara förelåg för alla övriga närvarande att oförskyllt drabbas av olyckan. Det är också, som den föregående talaren redan har påpekat, ganska anmärkningsvärt, att denne unge man, denne 20-åring, vid 12 olika demonstrationer följde instruktionerna, men att vid den 13:e det hela klickade. Man frågar sig onekligen, om inte vid övning av detta slag någon av befälet borde varit närvarande för att verkligen konstatera, att instruktionen följdes. Det räcker inte att konstatera, att mannen i fråga varit omdömesgill och försiktig, ty det är uppenbart att sedan han gång efter gång demonstrerat dessa ting har till slut vaksamheten slappnat, och så hände olyckan. Den kanske kunde avvärjts, om det varit så att någon av det högre befälet haft tillsyn över övningarna.

Vad gäller olyckshändelsen vid I 4, som jag också berört i min interpellation, så kan man kanske säga, att den är av mera sekundär betydelse, ty här var det ju civila personer, som gingo omkring på, jag förmodar förbjudet område och på det sättet själva utsatte sig för risken. Herr statsrådet har här också passat på tillfället på att ge en admonition åt de civila att vara varsamma då det gäller att beträda områden som det ifrågavarande. Jag vet inte, i vad mån tillsägelserna eller upplysningarna om farligheten att beträda den här marken vid Linköping varit sådana, att allmänheten överhuvud taget har fått ett begrepp om risken att ge sig in på dessa områden. Att jag tog med denna sak berodde på att den kom liksom ett påbröd till olyckan vid Ränneslätt. Ränneslättsolyckan inträffade lördagen den 6 mars, och det är givet att den upprörde sinnena ganska mycket i de småländska bygderna. Särskilt i hem med utkallade anhöriga är det uppenbart att olyckshändelsen väckte den största förstämning och oro. När man sedan på söndagsförmiddagen, dagen efter, fick reda på att ytterligare två människor fått sätta livet till för dessa spränghistorier, är det givet att man inte gärna kunde gå förbi den saken. Det är också på det sättet, att trots vad herr statsrådet här nu har sagt om vad som

Svar å spørsmål. (Forts.)

tidigare vidtagits och vad som efter olyckorna också har skett för att understryka angelägenheten av att söka förebygga olyckor av detta slag, så duggar det, som den föregående talaren också sade, olyckshändelser i alla fall. Det är då i första hand minorna som äro orsaken, och jag understryker vad den föregående talaren sade om vad som hände i går uppe i Norrland, där en ung man fick sätta livet till vid demonstration av laddade minor. Det borde vara uppenbart, att i den mån det för den nödvändiga utbildningen på detta område kan undvikas att använda med sprängämnen laddade projektiler, både när det gäller handgranater och minor, så bör det givetvis iakttagas.

Till slut har herr statsrådet i sitt svar pekat på, att hur noggranna och väl genomtänkta säkerhetsföreskrifterna än äro, kunna de inte helt förebygga olyckshändelser, och det måste man naturligtvis hålla med om, att det är inte möjligt att absolut förebygga att olyckshändelser inträffa. Han upppepar, att ytterst måste det ankomma på den enskilde att förnuftigt handskas med materielen. Föreskrifter med förbud och inskränkningar i övrigt i handlingsfriheten kunna ej drivas så långt att syftet med utbildningen äventyras. Det kunna vi också gå med på. Vidare säger herr statsrådet, att man måste här tillämpa den kända regeln, »att allt som icke är förbjudet fördenskull icke är tillåtet». Är den satsen riktad till vederbörande mannar eller till det ansvariga befälet? Enligt min mening kan och bör den riktas åt båda hållen, ty tidigare i redogörelsen har statsrådet konstaterat, att man kan utan att ha sprängladdade minor demonstrera för övning med samma resultat med attrapper, men regementschef eller motsvarande chef har frihet att i detta fall handla som han finner för gott. Ja, det är nog kanske bra, men jag måste säga att här måste ju också gälla, att allt som inte är förbjudet fördenskull inte är tillåtet.

Slutligen vill jag uttala min tillfredsställelse över, och jag tror att hela svenska folket och i synnerhet fäder, mödrar, syskon och hustrur till de inkallade också känna sig tilltalade av vad herr statsrådet i det fallet sagt, att »givetvis bör ingenting försummas, när det gäller att hos försvarets ledning, befäl och övriga ansvariga ytterligare inskräpa nödvändigheten av att i fredstid söka undvika sådana risker vid övningarnas utförande, som ej äro oundgängligen nödvändiga för utbildningen».

Den föregående talaren sökte motivera, varför han framfört sin interpellation. Jag tycker att i det här fallet behövs ingen motivering. När olyckshändelser av så allvarligt slag som i Eksjö inträffat, kan man säga, att det är nästan nödvändigt att man också tar upp och diskuterar dessa frågor i riksdagen. Jag har i likhet med den föregående talaren inte framställt min interpellation av önskan att komma någon till livs utan för att lidelsefritt få frågan diskuterad. Och jag hoppas att på grund av vad som redan åtgjorts och på grund av vad herr statsrådet utlovat att i fortsättningen vidtaga, olyckor av detta slag, i den mån det är möjligt, komma att förebyggas.

Herr Hästad: Herr talman! När jag å egna och andra intresserades vägnar inlämnade denna enkla fråga — och jag kanske får tillägga, att det skedde ett par timmar innan interpellationer framställdes i kammaren — var mitt syfte inte att taga upp någon teknisk diskussion angående sprängämnen i krig, ty därtill saknar jag liksom de flesta äldre alla förutsättningar, eftersom detta mänsklighetens nya gissel är något för oss nytt och oprövat. Mitt syfte var enbart att på det mest auktoritativa sätt genom försvarsministern få klarlagt, att myndigheterna göra allt vad som står i deras makt för att förebygga upppeandet av de olyckor, som inträffat vid Karlberg, Ränneslätt och andra ställen, och att undvika att människoliv bli onödigtvis förspillda.

Svar å spørsmål. (Forts.)

I sitt mycket utförliga och — jag vill tillägga — mycket rättframma svar på de framställda frågorna har statsrådet bl. a. meddelat, att nya säkerhetsföreskrifter skola utfärdas och att vissa försiktighetsmått av praktisk art redan vidtagits, t. ex. att ny övningsmateriel anskaffats eller är under anskaffning. Samtidigt som jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet för svaret, vill jag ge uttryck åt den övertygelsen, att innehållet i detsamma förvisso kommer att mottagas med huggnad av både allmänheten och icke minst de inkallade själva, hos vilka de många olyckhändelserna givetvis skapat en känsla av rädsla inför handhavandet av dessa vapen och deltagandet i dessa övningar.

Därutöver vill jag, eftersom de föregående interpellanterna redan utförligt berört frågan, till svaret endast knyta ett par allmänna reflexioner.

Det heter ju vid varje tekniskt framsteg, att säkerheten bör gå först. Det är nog möjligt, att det i detta fall icke varit görligt att tillämpa principen »safety first» på grund av den brådska med vilken dessa vapen måste anskaffas, och att endast erfarenheten har kunnat ge anvisningar om luckor i gällande säkerhetsföreskrifter. Men icke förty kan man icke alldeles värja sig för intrycket, att de nödvändiga säkerhetsföreskrifterna till en början icke varit i allo tillräckliga. Därom ha vi väl fått ett indirekt erkännande genom de nya säkerhetsföreskrifter, som statsrådet ställde i utsikt. Jag vill dock i detta sammanhang ge ett erkännande åt vad man gjort t. ex. genom myndigheternas försorg för att upplysa allmänheten, när det gäller röjning efter dylika övningar. Icke minst försvarsstabens pressdetalj har på detta område utfört ett, så vitt jag förstår, tacknämligt upplysnings- och varningsarbete.

Min andra reflexion gäller frågan om attrapper, trots att jag icke själv tagit upp den i min enkla fråga. Det är givetvis svårt för utomstående att bilda sig en säker uppfattning om den behövliga graden av försiktighet, som måste iakttagas härvidlag. Men det synes en lekman, som om idealet måste vara, att man åtminstone, såsom statsrådet framhöll, på ett mera moget stadium vid övningarna kommer verkligheten så nära som möjligt *under minimal risk*, att med andra ord distansen mellan beredskapens övningar och krigets allvar göres så kort som möjligt. Det har berättats mig, att det i en främmande stormakts armé sagts, att man genom att imitera verkligheten så nära som möjligt och genom att på så sätt skapa en ökad säkerhet hos de värnpliktiga vid handhavandet av dylik materiel skulle vinna i krig mångdubbelt gentemot vad man ändå alltid oundvikligen måste riskera vid övningarna i fredstid. Men om man nu vidgår detta — att man måste försöka att vid vissa övningar under minimal risk komma verkligheten så nära som möjligt — förutsätter det givetvis, att övningsmaterielen är absolut betryggande och att man icke tar större risker än som är oundgängligen nödvändigt, t. ex. när det gäller antalet närvarande vid övningarna eller när det gäller sprängkraften. Jag kanske dock bör inskjuta — även om jag icke alls är någon fackman — att det bland sakkunskapen råder delade meningar om konstruktionen av handgranaten m/40. En viktig omständighet är väl också, att man icke forcerar övningarna så starkt, att övningsledarna, oftast unga officerare eller ungdomliga underbefäl, bli alltför trötta, varigenom deras uppmärksamhet slappas.

Min tredje och sista reflexion rör frågan om ansvaret, en fråga som också herr Carlström nyss berörde. Så vitt jag har blivit riktigt underrättad vid försök att sätta mig in i hithörande förhållanden, är det huvudsakligen yngre befäl, som fått en fullgod utbildning och sakkunskap, medan det är mera sällsynt med sprängämnesspecialister bland de äldre. Det är mycket provande uppgifter, som lagts på dessa huvudsakligen unga befäls axlar. De ha — för det första — att löpa alla de risker, som ständigt äro förenade med ifrågavarande art av krigföring, och de kunna dessutom med liv och lem få plikta för de övandes för-

Svar å spørsmål. (Forts.)

sumlighet. De ha — för det andra — också i realiteten, när det gäller övningarnas planerande, fått på sina axlar överflyttat ett större ansvar än som eljest regelmässigt tillkommer yngre inom försvaret. Nu ha ju våra officerare på grund av kaderns ringa storlek och på grund av inkallelsernas omfattning under dessa års beredskap haft att utföra ett kanske tredubbelt arbete i förhållande till tjänsten under fredstid. De ha haft mycket annat nytt att lära. De ha på ett mycket erkännansvärt sätt bestått de prov, som ställts på dem. Men icke förty måste det anses som ett av de mest trängande önskningsmålen just nu, att en efterutbildning även av äldre officerare på lämpligaste sätt anordnas just i fråga om sprängtjänst. Både med hänsyn till ansvarsfrågan och sprängkrigets ständigt ökade betydelse är en sådan utbildning påkallad. Jag vill fråga, om icke detta är en uppgift, som är lika angelägen som den statsrådet berörde sist i sitt svar, då han talade om den nya avvägningen av övningsföreskrifterna.

Chefen försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag vill säga till herr Carlström, att när jag uttalade meningen, att allt som icke var förbjudet icke därför var tillåtet, riktade jag uttalandet åt alla håll utan undantag.

Jag tillåter mig också här något beröra den minolycka, som igår inträffade i övre Norrland. Saken ligger nog icke riktigt till så som den framställdes i tidningarna i dag. Det var nämligen icke någon övning i minröjning. Om så varit fallet, hade herr Jonssons i Skedsbygd anmärkning varit berättigad. I själva verket var det så, att det härvidlag var fråga om ett led i den efterutbildning, som herr Håstad efterlyste och som i stor utsträckning pågår. En demonstrationsövning var anordnad för officerare och underofficerare vid I 19, en demonstrationsövning i utläggande av minor och sprängning av ett stridsvagnsminfält med stridsladdade minor. Ett ingenjörsförband hade alltså lagt ut skarpladdade minor på ett fält, och befälet från Norrbottens regemente var där. Så skedde demonstrationssprängningar av dessa skarpa minor, allt i syfte att utgöra en demonstration för befälspersonalen från ett annat truppförband. När övningen var slut, återstod det ett antal minor, som icke blivit sprängda. Det blev mörkt mot kvällen, och det sattes ut vakter för natten. Därefter skulle en patrull från ingenjörsförbandet taga bort dessa minor. Det var under arbetet därmed — ett ofrånkomligt arbete — som olyckshändelsen inträffade. Detta belyser, att hur försiktig man än är, kan man icke, när man handskas med denna mycket farliga materiel, vara säker för att det icke sker en olycka. Här var kompanichefen själv närvarande och ledde arbetet med upptagandet av de återstående minorna. Jag tror kanske därför, att man får vänta med att säga, att det i detta fall skett någon försummelse. Saken får nog snarare skrivas på de rena olyckshändelsernas konto.

Jag vill också tillägga, att man nog icke kan ha samma säkerhetsföreskrifter när det gäller sprängämnen i krig som vid civil användning i fred. Om nu av sprängämnesinspektionen förbjudits användning av ficklampsbatterier vid tändning av elektriska tändare i civil användning av sprängämnen, följer därav icke, att man kan undgå att använda denna metod i krig. Det är ju nämligen så att i krig får man taga vad man har. Man får hjälpa sig fram med mera primitiva och farligare metoder än man kan göra i fred, då man ju har en helt annan tid till sitt förfogande. Jag skulle därför för min del vilja säga att jag inte är beredd att utan vidare påbjuda, att ficklampsbatterier icke vidare få användas.

Till sist skulle jag vilja säga, att naturligtvis kan man påstå, att det finns brister i planläggningen och utförandet av dessa övningar med sprängmedel.

Svar å spørsmål. (Forts.)

Men jag vill understryka, att vår främsta sakkunskap på sprängmedel och deras användning finns inom försvarsväsendet. Jag vill bara påpeka, att när sprängämnesinspektionen förra gången skulle erhålla ny personalbesättning fick man taga befattningshavarna från försvarsväsendet. Det finns alltså icke någon ypperligare sakkunskap att uppleta på detta område än den som finns inom försvarsväsendet. Jag vill för min del betyga, att man där både har vilja att undvika olyckor, och att man har förmåga, så långt som den mänskliga förmågan räcker, men trots detta, eftersom allt mänskligt är bristfälligt, blir det naturligtvis brister även i det militära, och det händer olyckor, och vi kunna icke göra annat än med all kraft försöka förekomma anledningarna till dessa, och jag försäkrar, att så kommer också att ske.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 186, angående åtgärder för stödjan­de av odlingen av vissa kök­växter; och nr 187, angående anslag till telefonstationsbyggnader i Hässelby villastad och i Lännersta.

Dessa propositioner bordlades.

§ 8.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatens fjärde huvudtitel, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1, angående försvarsdepartementet: Avlöningar.

Efter föredragning av punkten yttrade

Herr *Senander*: Herr talman! De väldiga militärutgifterna börja väcka allt större betänkligheter hos stora lager av folket. Detta beror icke på att försvarsviljan ersatts av sorglöshet med anledning av ett förbättrat läge för vårt land. Säkert är den överväldigande delen av folket övertygad om, att situationen alltjämt innesluter stora risker för landets indragande i kriget och att därför högsta möjliga beredskap är nödvändig.

Betänkligheterna bottsna i frågan: Vad få vi för de väldiga belopp, som offras till försvaret och som betyda de tyngsta pålagor för de ekonomiskt svagare i landet? Hos många har efter hand utbildats den meningen, att vi skulle kunna ernå ett lika effektivt och säkerligen ännu effektivare försvar för betydligt mindre kostnader än dem vi ha för närvarande. Jämsides härmed blir det allt uppenbarare, att den svenska ekonomien icke i längden kan uthärda den väldiga påfrestning, som nuvarande militärutgifter innebära. Inflationen kastar sin skugga framför sig, och det är enbart löjligt — jag måste framhålla det — att föreställa sig, att den skall kunna hindras genom de kvacksalvaråtgärder, som bära signaturen Söderlund. Inflationens faran bottsna i de stora militärutgifterna, som betyda, att stora delar av arbetskraften undandragas produktionen av nyttigheter och i stället sysselsätts för improduktiva ändamål.

Betänkligheterna mot militärutgifterna äro befogade. Vi ha fått upprepa­de bevis för, att ett omfattande slöseri pågår på det militära området. Jag

Utgifter under
riksstatens
fjärde
huvudtitel.

Försvarsde-
partementet:
Avlöningar.

Försvarsdepartementet: Avlöningar. (Forts.)

anser mig icke behöva erinra om de skandaler, som förekommit i sådant avseende och som stegrat misstron hos det svenska folket beträffande användningen av försvarsmiljonerna. Det räcker med att något vidröra en sak, som i dag föreligger till behandling, nämligen frågan om kryssarbyggena. Den envishet, med vilken militärledningen och regeringen fasthålla vid dessa fartygsbyggen, är minst sagt anmärkningsvärd. Jag vill icke inlåta mig på någon diskussion om fartygens stridsvärde, trots att det pågående krigets erfarenheter tala mot fartyg av denna typ. Det anmärkningsvärda ligger främst däri, att dessa fartyg icke beräknas för den omedelbara försvarsberedskapens behov utan för att tagas i bruk först när kriget med all säkerhet redan är avslutat. I stället för att tillgodose de mera trängande behoven för vår försvarsberedskap i den nuvarande farofyllda situationen planerar man här för fredsförhållanden. Detta är så mycket mera anmärkningsvärt som kryssarbyggena bevisligen inkräcka på möjligheterna att ernå de omedelbara förstärkningar av flottan, som äro behöfliga, såsom byggandet av jagare, motortorpedbåtar m. m.

Upprätthållandet av kryssarlinjen skulle kunna tyda på, att militärledningen och regeringen räkna med att ingenting kommer att förändras efter krigets slut. Försiktigheten borde emellertid bjuda, att man även räknade med att freden med ganska stor säkerhet kommer att framtvinga en djupgående revision av alla länders rustningsplaner under kriget. I varje fall anser jag, att det icke ligger något som helst förnuft i att nu bygga dessa »efterkrigskryssare», som kanske finnas vara oanvändbara i samma ögonblick de äro färdiga.

De många och stora anslagskraven till försvaret motiveras alltid med den allvarliga situation, som råder för närvarande och som kräver en ständigt skärpt beredskap. Det är i och för sig riktigt att allt bör göras för att effektivt kunna möta faran. Men frågan om en stark beredskap är inte bara en fråga om att kunna tillgodose den militära ledningens krav på krigsmateriel, det är i minst lika hög grad en fråga om att förhindra slentrian och oreda inom försvarsberedskapen.

Det måste med andra ord existera förhållanden inom vår försvarsberedskap, som icke äventyra ett rätt utnyttjande av vår dyrbara rustningsmateriel. Är icke detta fallet, så blir vår storslagna upprustning föga effektiv. Det brister åtskilligt i det avseendet inom vår försvarsberedskap. Lekvattenshistorien vittnade på ett betänkligt sätt om valhänthet och brist på handlingskraft hos militärbefälet. Jag skall anföra ett annat exempel. Det är hämtat från ett artilleriförband vid gränsen. Detta förband har att bevaka en nyckelposition av stor strategisk betydelse. På batteriet finns icke en enda officer eller underofficer på stat. Batterichefen är veterinär i det civila och är inkompetent för sitt uppdrag. Han kan icke rida, han kan icke kommandoorden, och han är icke förtrogen med den kanonmodell, som finns vid förläggningen. Vid skarp-skjutningen kunde han icke leda elden från observationsplatsen, utan en bakomstående underofficer måste uppträda som sufflör. Utrustningen betecknas också som bristfällig. En tid fick vakten gå utan ammunition i karbinerna. En enda övning har genomförts enligt de förutsättningar, som gälla vid fientligt angrepp.

Sådana förhållanden kunna tillåtas existera vid en gränsförläggning! Det bör antecknas såsom ganska belysande, att divisionschefen är samme överstelöjtnant, som på sin tid uppträdde som beskyddare för den bekante Sven-Olof Lindholm. Under överstelöjtnanten står en ryttmästare, som sökt förmå sitt manskap att genom en petition till försvarsstaben hemställa, att för förläggningens räkning finge prumeras på Dagsposten. Det är klart, att dylika förhållanden verka förslappande på försvarsviljan och äro ägnade att undergräva förtroendet till försvarsmaktens effektivitet.

Försvarsdepartementet: Avlöningar. (Forts.)

Ett ingripande mot en dylik slentrian inom vår beredskap skulle betyda väsentligt mycket mera för försvarets effektivitet än byggandet av de dyrbara »efterkrigskryssarna». Det skulle också stärka förtroendet för försvaret, vilket under senare tid genom de upprepade militärskandalerna undergrävts i en mycket farlig grad.

Jag vill till sist säga några ord om en annan sak, som har betydelse för militärmanskapets försvarsvilja. Det gäller de värnpliktigas och beredskapsinkallades avlöning. Vi ha i motionen begärt, att rekryterna efter 180 dagars tjänstgöring skola erhålla ökad dagavlöning i likhet med vad fallet var enligt tidigare bestämmelser, samt att denna högre dagavlöning, vilken även bör bli lägsta grundbelopp i fråga om terminslön åt beredskapsinkallade, fastställas till 2 kronor per dag.

Utskottet avstyrker motionen. Detta är betecknande. Medan man utan betänkande offrar hundratals miljoner kronor på kryssarbyggen av lindrigast sagt tvivelaktigt värde, så avvisar man ett mycket berättigat krav från de värnpliktiga och beredskapsinkallade på en någorlunda dräglig dagavlöning. Detta förfaringssätt kan inrangeras tillsamman bland dem, som äro ägnade att försvaga vår försvarsberedskap och försvarsviljan hos det svenska folket.

Det kan icke verka stimulerande på försvarsviljan eller stärka förtroendet för handhavandet av den militära apparaten, att man å ena sidan är ganska rundhänt i fråga om utgifter, som enligt en ganska utbredd folkmening anses åtskilligt överflödiga, medan man å andra sidan vägrar det värnpliktiga manskapet, som skall bära den största tungan under ett krig, en skälig dagavlöning.

Herr talman! Jag har redan nu velat framföra dessa synpunkter, men jag kommer givetvis att under de särskilda punkterna, där vi ha motioner, yrka bifall till motionerna.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 3—5.

Lades till handlingarna.

Punkterna 6—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10.

Lades till handlingarna.

Punkten 11.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 12.

Lades till handlingarna.

Punkterna 13—42.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 43.

Lades till handlingarna.

Punkterna 44—57.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 58.

Lades till handlingarna.

Punkten 59.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 60.

Lades till handlingarna.

Punkterna 61—65.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 66.

Lades till handlingarna.

Punkterna 67—82.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 83, angående marinen: Fartygsbyggnader för flottan.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Vid detta statsutskottets utlåtande har jag, jämte fyra ledamöter i utskottet, fogat en blank reservation. Jag anser mig böra deklarerera, att jag i det läge detta ärende befinner sig i inte anser det lämpligt ställa något särskilt yrkande. Utskottets motivering har jag på vissa punkter ganska svårt att förstå.

Utskottet säger nämligen å sidan 44 i sitt betänkande i mitten av näst sista stycket, att några ändrade förhållanden ej heller inträffat, som synas böra föranleda innevarande års riksdag att med anledning härav vidtaga ändring i den fastställda flottplanen, i vad den avser byggandet av kryssarna. Är verkligen detta utskottets uttalande objektivt och riktigt? Kan man inte anse, att det för dagen fixerade beloppet för varje kryssare, 74,000,000 kronor, mot tidigare beräknade 57,500,000 kronor utgör en så pass betydande kostnadshöjning utöver den allmänna kostnadsstegringen sedan den 1 juli 1941, att den rimligen kan rubriceras som »ett ändrat ekonomiskt förhållande»? Och om man tänker på den allmänna kostnadsstegringen å kryssarna, som inte vare sig i den kungl. propositionen eller utskottsutlåtandet är närmare fixerad; kan man mäna inte anse, att det även här rör sig om så pass överraskande och betydande belopp, att man även kunde vara böjd för att rangera in detta under »ändrade förhållanden»? Därtill kommer ju en allmän förskjutning av den av riksdagen beslutade flottbyggnadsplanen till kryssarnas förmån, denna tydligen vidtagen med full avsikt för att kostnadsramen för de fem åren, 180,000,000 kronor, inte alltför mycket skall komma att överskridas.

Denna, som heter, »jämkning» i byggnadsplanen kommer ju i alla fall att innebära, att de större jagarna och en del övriga, som det tidigare ansetts, be-

*Marinen:
Fartygsbygg-
nader för
flottan.*

Marinen: Fartygsbyggnader för flottan. (Forts.)

tydelsefulla mindre fartyg, vilkas byggande under femårsperioden riksdagen beslutat och som troligen fortare kunde tillfört flottan stridsvärde, i större eller mindre omfattning bliva föremål för uppskov. Den ringa tillgång av vissa slag av material, som förefinnes, jämförd med den stora förbrukningen härav, som kryssarbyggena förutsätta, är också ägnad att inge betänkligheter.

Nog tycker jag således, i motsats till utskottet, att på flera viktiga punkter synnerligen förändrade förhållanden inträtt jämfört med när frågan senast var föremål för beslut vid fjolårets riksdag. Detta talar, synes det mig, ganska tydligt för det lämpliga i, att en verklig och reell omprövning av denna kostsamma och viktiga försvarsanordning hade kunnat äga rum.

Även om man vill vara nog så försvarsvänlig, synes det svårt att frigöra sig från den synpunkten, att det icke kan betraktas som en alltför väl vald tidpunkt att just nu fullfölja kryssarbyggena. Kostnaderna bli efter svenska förhållanden utomordentligt höga och synas tydligen ej bliva så lätta att inpassa i våra ekonomiskt ansträngda finansplaner. Ja, man kan väl säga, att kostnaderna äro så pass höga, att de i vissa fall kunna betyda direkt eller indirekt förfång för anskaffning av annan försvarsmateriel, som måhända lika nödvändigt behövs, men vars anskaffning på grund av kostnadsskäl blir ställd på framtiden.

Om således frågan om kryssarbygget enligt min mening ligger så till, att från olika synpunkter sett ett uppskov därmed kunde anses befogat och riktigt, anser jag mig likväl under förefintliga omständigheter inte kunna framställa ett yrkande, som korresponderar med en sådan uppfattning. På grund av riksdagens i fjol fattade beslut i detta ärende har ju departementschefen och Kungl. Maj:t i viss utsträckning föranstaltat om förarbeten i och för verkställandet av kryssarbyggena, som enligt delgivning i avdelningen och statsutskottet innebära bland andra vidtagna arrangemang upprättandet av kontrakt om en del beställningar m. m. Detta torde rent praktiskt innebära, att ganska stora svårigheter av betänklig art skulle uppstå vid ett eventuellt beslut om uppskov med kryssarbygget. Följaktligen torde det vara riktigast, om man säger, att hela frågan befinner sig i ett sådant läge, att den numera knappast kan bliva föremål för riksdagens fria prövning och beslut. Jag förmenar således att med hänsyn till samtliga omständigheter, som beröra dessa kryssarbyggen, och om alla faktorer, inte minst de ekonomiska, tagas i betraktande, torde för närvarande i verkligheten ännu starkare skäl än vid fjolårets riksdag motivera ett byggnadsuppskov. Detta låter sig emellertid, som sagt, numera svårligen göra, och därför har jag, herr talman, intet yrkande.

Herr *Mattsson* instämde häruti.

Herr *Severin* i Stockholm: Herr talman! Sedan denna fråga senast diskuterats, har situationen icke förändrats så särdeles mycket. Krigserfarenheterna ha blivit större än för ett år sedan, och kryssarna ha blivit 33 miljoner kronor dyrare under det år, som har förflutit. För dem, som äro övertygade om att kryssarna äro bättre än varje annat alternativ beträffande förstärkning av vårt försvar, är det klart, att dessa 33 miljoner kronor icke kunna verka avskräckande. För dem emellertid, som redan förut ha tvivlat på kryssarna, måste ju denna fördyring vara ytterligare ett skäl till motstånd mot ett beslut om deras byggande. Även med risk att utnämnas till den tvivelaktiga hedersposten av kaféstrateg skulle jag vilja säga, att de erfarenheter, som man efter denna frågas behandling i fjol har gjort, icke tala till kryssarnas förmån. Vi ha därefter haft det stora Midway-slaget och det stora slaget i Bismarcksarkipelagen, där en hel japansk konvoj förintades och 15,000 man drunknade. I båda dessa slag kämpade de allierade praktiskt taget uteslutande

Marinen: Fartygsbyggnader för flottan. (Forts.)

med flyg. Vi ha också haft landstigningen i Nordafrika, där emellertid intet flyg fanns på försvarets sida, och dit axelmakterna icke heller kunde hinna med flyg. De måste i huvudsak slåss med undervattensbåtar. Övervattensfartyg — sådana har ju Italien ännu — lyste med sin frånvaro.

Som redan under fjolårets debatt påpekats kunna ju dessa svenska kryssare, som äro avsedda att operera, huvudsakligen åtminstone, i våra farvatten, överallt träffas av landbaserat flyg. De måste sålunda ha mycket svårt att undkomma flyganfall. Nu anför försvarsministern, att kryssarna skola i huvudsak användas under nattstrider och i dimma, då flyget icke kan operera på grund av den dåliga sikten. Jag är icke fullt säker på att det betyder så förfärligt mycket ens detta. Om vi överhuvud taget skulle få en invasion över havet, är det väl berättigat att antaga, att denna invasion kommer över de allra smalaste vattnen kring vårt land. Det kan ju knappast tänkas, att några andra än våra båda stormaktsgrannar, Tyskland och Ryssland, kunna göra någon invasion. För mitt vidkommande finner jag det ganska givet, att om Tyskland skulle försöka göra en invasion över havet mot vårt land kommer invasionen över Sjöland från t. ex. Helsingör till Hälsingborg. Jag har svårt att föreställa mig, att dessa två kryssare ens om det är natt eller dimma skola kunna utföra några storverk till vårt försvar i dessa tränga farvatten. Det är också givet, att ett invasionsförsök från Ryssland kommer över det smalaste vattnet, Bottniska viken, om ryssarna icke föredraga att göra invasionen helt och hållet landvägen. Man måste väl räkna med som tämligen säkert, att vilken av dessa båda makter, som än kunde tänkas anfalla oss, skulle den göra det först efter att ha underkuvat våra närmaste småstatsgrannar, nämligen Danmark och Finland.

Sedan kommer jag fram till det gamla skälet, att kryssarna icke komma att bli färdiga förrän kriget sannolikt är slut. Nu säger försvarsministern visserligen, att kryssarna tränga icke undan anskaffningen av någon annan krigsmateriel. Jag vågar icke med säkerhet uttala mig på den punkten, men ett jagarbygge förskjutes i alla händelser till tiden efter kriget, på grund av att kryssarna skola pressas in i samma kostnadsram. Därmed är emellertid icke sagt, att materialsvårigheter framkalla denna förskjutning av jagarbygget. Jag måste emellertid säga, att det vore högst egendomligt, om man kunde bygga tvenne så stora fartyg utan att detta på något sätt tränger in på produktionen inom metallindustrien i övrigt, ty till metallindustrien höra ju ändock kryssarbyggena. Vi äro så ansträngda både beträffande material och arbetskraft, att jag tycker, att det är ganska rimligt att antaga, att vi befinna oss så att säga vid marginalen, d. v. s. att vi äro i det läget, att om vi skola utföra en sak måste vi avstå från en annan. Låt vara att kryssarbygget kanske icke undantränger byggandet av andra krigsfartyg, så tränger det i alla fall undan andra fartygsbyggen. I gårdagens Stockholmstidningar publicerades ett par skrivelser till industrikommissionen från Sveriges redareförening och från Stockholms rederiförening, vari de anhålla om större materialtilldelning för byggande av handelstonnage. De erinra om att under kriget ha 357 fartyg, som mäta inalles över 600,000 ton gått förlorade för den svenska handelsflottan. Det har naturligtvis kommit en del nya fartyg i stället, men sänkningarna fortfara, och nybyggnaderna bli mindre och mindre, som de framhålla. Nu kan man säga, att vi skola icke försumma försvaret för handelstonnagets skull, och det skall jag gärna instämma i. Men kan man å andra sidan påstå, att försvaret försummas, om vi i stället för dessa kryssare bygga handelstonnage som behövs dels redan nu, dels omedelbart efter kriget? Det finns enligt min mening föga skäl att påstå det, eftersom kryssarna i alla händelser icke bli färdiga förrän kriget, som man på goda grunder måste antaga, är slut.

Marinen: Fartygsbyggnader för flottan. (Forts.)

Och efter krigets slut få vi sannolikt god tid att bygga dessa kryssare, ty man får väl under alla förhållanden hoppas, att det blir en liten vilopaus mellan detta krig och nästa, så lång i varje fall att man hinner bygga ett par kryssare. Däremot är det påtagligt, att så länge byggnadsmaterial och varvs-kapacitet användas för kryssarna kunna åtminstone det material och den varvs-kapacitet, som erfordras för dem, icke användas för handelstonnage.

Jag vill slutligen icke underlåta att uttrycka min förvåning över den brådska med vilken kontrakten undertecknats. Det har dock sedan i fjol inträtt den förändringen, att kryssarna blivit 33 miljoner kronor dyrare. Riksdagen beslöt visserligen i fjol, att kryssarna skulle byggas, men den omständigheten, att riksdagen beslöt att bygga ett par kryssare för 117 miljoner kronor bevisar ju icke utan vidare, att riksdagen också var villig att bygga dessa kryssare för 150 miljoner kronor. Jag anser därför, att då man icke behövt vänta längre än ett par månader på riksdagens beslut och det i alla händelser icke brådskar med kryssarna, man mycket väl kunnat konsultera riksdagen, innan kontrakten blevo avslutade. Nu är riksdagen bunden. Visserligen sade försvarsministern vid en informationskonferens för pressen, som jag hade tillfälle att övervara, att han naturligtvis hade gjort sig underrättad om riksdagens mening, innan kontrakten slötos. Jag vet nu icke på vilket sätt försvarsministern gjort sig underrättad om riksdagens mening. Jag skulle i varje fall vilja uttala den förhoppningen, att den metod att inhämta riksdagens mening, som försvarsministern här har använt, icke måtte bli den normala från regeringens sida, då riksdagens mening skall inhämtas.

Sådan frågan nu ligger till, är det naturligtvis ingenting att göra. Jag är fullt medveten om att riksdagen med mycket stor majoritet i båda kamrarna kommer att besluta om kryssarbygget, och med hänsyn till detta och frågans läge i övrigt har jag, herr talman, intet yrkande. Jag ansåg mig dock i varje fall icke kunna underlåta att avgiva denna deklaration.

Herr Törnkvist: Herr talman! Eftersom de föregående talarna icke ställt något yrkande, kunde det måhända vara onödigt att man från utskottets sida försöker komma med några kommentarer till vad som här sagts. Emellertid har ju debatten liksom i fjol förts in på frågan om materialtillgången och dessa fartygsbyggnaders intrång på denna tillgång till förfång för annan och viktigare produktion. Jag finner det därför angeläget att å utskottets vägnar meddela kammaren, att vi även i år företagit en undersökning hos auktoritativa myndigheter på ifrågavarande område och att vi fått det beskedet, att ifråga om materialtillgången ligger saken bättre till nu i år än i fjol. Under sådana omständigheter skulle det ju vara egendomligt om riksdagen, som föregående år i ett sämre läge icke fann anledning att rubba på den plan, som är uppgjord ifråga om fartygsbyggandet, i år skulle göra detta, sedan riksdagen två gånger tagit ståndpunkt till dessa tvenne förkättrade fartyg.

Det förefaller egentligen ganska onödigt att diskutera rent militära spörsmål rörande kryssarna, vilket man emellertid fortfarande försöker göra, trots att kryssarna äro beslutade. Att man så gör vittnar knappast om någon större mognad i omdömet rörande den roll, som dessa fartyg kunna komma att spela. Jag har för min personliga del icke tänkt mig någon annan roll för dessa fartyg än att de skulle ingå i vårt försvar med vissa uppgifter. De ha att ta befattning med förhållandena på sjön, liksom armén har marken och flyget luften att syssla med. Jag kan inte hjälpa det, men tanken kom på mig för en stund sedan, att med diskussionen om försvaret i fjol tillgick så att ett telegram kom från Amerika, som lästes upp både i denna kammare och i medkammaren. Detta telegram lades ut på det sättet, att Amerika beslutat att icke vidare

Marinen: Fartygsbyggnader för flottan. (Forts.)

bygga några pansarfartyg. Detta påstående återfinns i båda kamrarnas protokoll. Även då misstänktes det, att det hela var ett nödankare, som användes i debatten. Det befanns också ganska snart, att det hela var ett sådant, ty Amerika hade ju endast mycket temporärt uppskjutit ifrågavarande fartygsbyggnader i den då aktuella situationen och beträffande de då aktuella fartygen. Men det byggnadsprogram, som i detta avseende tidigare fastställdes i Amerika, har återupptagits igen och vidgats till förmån för de större fartygen.

Jag är lika litet som den föregående ärade talaren kapabel att bedöma vad som skedde vid Midway, men det vill ju förefalla som om framstötarna nordväst ifrån mot det australiska bäckenet kunnat hindras av den typ av flygstridskrafter, som Amerika förfogar över. Ingen vill ju göra gällande, att icke flygfarkoster av den stora amerikanska typen — och numera också den engelska — med de laster, som de enligt de uppgifter vi numera fått kunna medföra, och med hjälp av sina flygtorpeder mycket illa skulle kunna tilltyga en på sjön framgående fartygsechelong. Ingen vill som sagt göra gällande något sådant, men den omständigheten att sådant kan ske förändrar ju ingenting i fråga om konstruktionen av de olika staternas försvarsorganisation. Varken vi eller våra efterkommande komma att uppleva den dagen, då fartygen försvunnit från havet, och krigsfartyg äro nödvändiga för varje folk, som har och vill ha tillgång till havet. Jag ställer mig i det här sammanhanget frågan: vad har skett på Malta? Malta är ett lysande exempel på oförmågan hos flyget att i varje given situation behärska läget. Malta hade endast till en bråkdel kunnat försörjas från luften, men däremot hade Malta försörjts över sjön, därvid de tillgängliga fartygen haft hjälp av ett, som vi minnas, mycket bristfälligt engelskt flyg. Det är klart att mycket sänkts av det tonnage, som under olika tider dirigerats till Malta, men tack vare den envisa viljan att behärska läget i sjön ha förbindelserna kunnat upprätthållas och ge resultat. Det är skäl att erinra om denna lilla ögrupp i Medelhavet, ganska nära inpå den italiensk-sicilianska kusten, där det landbaserade flyget hade alla chanser att kunna göra sig gällande. Man bör tänka på Malta, när man talar om dessa ting.

Ja, det var bara detta, herr talman, jag ville säga som en randanmärkning till den diskussion, som här förts. Departementschefens behandling av detta spörsmål förefaller mig ha varit mycket klok. Vi leva ju nu, om jag utgår från den första juli i år, i det andra året av den femårsplan, som fastställdes i fjol. Ingenting i årets statsverksproposition tyder på, att statsrådet har för avsikt att överskrida denna plans kostnadssumma. En viss omformning av planen har måst ske på grund av och i samband med den mycket omtalade minkryssarens byggande; men det är väl någonting som icke kan betraktas annat än som ändamålsenligt i nuvarande läge. Utskottet har följaktligen icke haft något att invända mot statsrådets åtgärd, och som en konsekvens av detta godkännande följer att statsrådet tar fasta på vad de tekniska myndigheterna haft att säga rörande exempelvis byggandet av motortorpedbåtarna, vilket bygge, under inga omständigheter, och även om man väntat med kryssarbygget, kunnat göras färdigt inom 5-årsplanen. Så ligger frågan till, herr talman, och det förefaller som om det funnes fog för utskottets yrkande, till vilket jag ber att få hemställa om bifall.

Överläggningen var härmed slutad. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 84—91.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 92.

Lades till handlingarna.

Punkterna 93 och 94.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 95.

Lades till handlingarna.

Punkterna 96—98.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 99.

Lades till handlingarna.

Punkterna 100—124.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 125.

Lades till handlingarna.

Punkterna 126—143.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 144.

Lades till handlingarna.

Punkterna 145—149.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 150.

Lades till handlingarna.

Punkten 151.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 152 och 153.

Lades till handlingarna.

Punkterna 154—170.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 171.

Lades till handlingarna.

Punkten 172.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 173.

Lades till handlingarna.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 9.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatens sjunde huvudtitel, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

*Utgifter under
riksstatens
sjunde
huvudtitel.*

Punkterna 1—19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 20.

Lades till handlingarna.

Punkterna 21—27.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 28.

Lades till handlingarna.

Punkterna 29—34.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 35, angående bidrag till skattetyngda kommuner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under sjunde huvudtiteln (punkten 48) föreslagit riksdagen att dels till Bidrag till skattetyngda kommuner för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 20,000,000 kronor, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att under år 1943 av anslaget använda ett belopp av högst 500,000 kronor för beredande av understöd åt synnerligt skattetyngda kommuner med avvikelse från de i förordningen den 16 december 1927 (nr 462) stadgade grunderna beträffande dylikt understöd.

*Bidrag till
skattetyngda
kommuner.*

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *E. Hage m. fl.* (I: 161) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson* i Hedensbyn *m. fl.* (II: 232), vari hemställts, att riksdagen måtte, utöver i statsverkspropositionen upptagna belopp, för skatteutjämning uppföra ett lämpligt belopp, förslagsvis 2 miljoner kronor, för att — på sätt, som i motionerna antytts eller i övrigt bestämdes — åstadkomma en mera tillfredsställande skattelättnad främst för de allra hårdast skattetyngda kommunerna.

Utskottet hemställde,
att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 161 och II: 232 till Bidrag till skattetyngda kommuner för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 20,000,000 kronor;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att under år 1943 av anslaget använda ett belopp av högst 500,000 kronor för beredande av understöd åt synnerligt skattetyngda kommuner med avvikelse från de i förordningen den 16 december 1927 (nr 462) stadgade grunderna beträffande dylikt understöd.

Bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr Andersson i Hedensbyn: Herr talman! Det anslag, som behandlas under förevarande punkt, nämligen bidrag till skattetyngda kommuner, är av den arten, att det är en livsfråga för den del av landets befolkning, som bor i dessa s. k. synnerligen skattetyngda kommuner, att detta anslag får den omfattning, att Kungl. Maj:t kan bevilja sådana skatteutjämningsbidrag, som verkligen betyda en skattelättnad. Det bör vara uppenbart att ett skattetryck på mellan 20—25 kr. i längden måste bli ruinerande för dessa kommuner, särskilt som ett sådant skattetryck inte uppkommit just i nuvarande läge utan existerat under en lång följd av år, ja, årtionden.

Det kunde kanske vara av intresse att i detta sammanhang något beröra hur man på andra håll bedömer skattetrycket. Under den diskussion, som — om jag inte missminner mig — fördes i Stockholmspressen 1940 eller 1941, angående frågan om skatten skulle sättas till 8:70 kr. eller 9 kr., var man ganska enhällig om att skattesatsen 8:70 kr. var den absolut högsta skattesats, som skattebetalarna hade möjlighet att bära. Hur skall då inte ett skattetryck på 20—25 kronor, vilket förekommer i vissa kommuner, kännas för skattebetalarna? Ett sådant skattetryck är — som jag nyss sade — ruinerande. Det är ett alldeles för milt uttryck att för ett dylik skattetryck använda ordet betungande.

Man kan lätt förstå den menliga inverkan, som detta hårda skattetryck i olika avseenden har för kommunerna i fråga. Jag kan som exempel nämna företagareverksamheten, vilken på grund av skattebelastningen omöjliggöres, och möjligheten att till de skattetyngda kommunerna kunna förvärva krafter utifrån vid besättandet av vissa tjänstemannabefattningar. Dessa svårigheter framträda starkast uppe i Norrbotten, där det finns så gott om dessa skattetyngda kommuner, men gäller givetvis även skattetyngda kommuner i andra delar av landet, i exempelvis Jämtlands, Västernorrlands samt t. o. m. Gotlands och Blekinge län. En av orsakerna till att vi i Norrbotten ha så stora svårigheter att besätta tandläkartjänsterna är förvisso att söka i det oerhört starka skattetrycket.

Jag tar för givet att kammarens ledamöter äro fullt medvetna om att skattetryckets storlek inte är — på sätt man någon gång har sökt göra gällande — beroende på något kommunalt slöseri, utan att det helt och hållet sammanhänger med det svaga skatteunderlag, som är ett genomgående karakteristiskt drag för alla skattetyngda kommuner. Vid en närmare granskning av dessa kommuner skall man finna att skatteunderlaget är mellan 2—2:50 skattekoronor per innevånare. Det säger sig självt att det icke går att bygga upp en kommunal budget på ett sådant skatteunderlag. Även den minsta oberäknade händelse, t. ex. att en familjeförsörjare med en större familj faller ifrån, är tillräcklig för att väsentligen inverka på skatteuttaxeringen. Jag försäkrar att inga skulle mer än kommunalmännen själva i dessa skattetyngda kommuner glädja sig åt varje krona, med vilken man kunde nedpressa uttaxeringen. Något slöseri bakom dessa oerhörda skatter föreligger förvisso icke, utan är det — som jag nämnde nyss — det svaga skatteunderlaget, som inte tål någon egentlig belastning, vilket förorsakat de höga skatterna.

Jag har i min hand en utgifts- och inkomststat för Överkalix borgerliga kommun, som kanske är den mest skattetyngda kommunen i hela riket. Jag skall inte trötta kammaren med att återgiva staten i dess helhet — ty det är onödigt i detta sammanhang —, utan jag skall inskränka mig till att endast nämna några av huvudposterna i denna stat. Jag vill till en början nämna att Överkalix kommun har omkring 8,700 innevånare med i runt tal endast 22,000

Bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

skattekronor, d. v. s. ungefär 2:50 skattekronor per innevånare. De rena utgifterna i kommunens stat belöpa sig till 833,780:78 kr. I denna summa ingå för skolväsendet 317,170 kr., eller 14:50 kr. per skattekrona, för fattigvården 169,912:50 kr., eller 7:50 kr. per skattekrona, för hälsovårdsnämndens verksamhet 33,500 kr., eller 1:50 kr. per skattekrona, för kristidsnämndens verksamhet 13,593 kr., eller 0:60 kr. per skattekrona, samt för utgifter för pensionsväsendet, d. v. s. andel i det kommunala pensionstillägget, 34,000 kr., vilket även medför 1:50 kr. per skattekrona. — Tror någon i denna kammare att vi i Överkalix kommun med denna oerhörda utgiftssiffra om 14:50 kr. per skattekrona för skolväsendet ha ett skolväsende, som tillfredsställer berättigade anspråk? Nej, säkerligen inte. Vidare tror nog ingen i kammaren att denna höga uttaxering om 7:50 kr. per skattekrona för fattigvården möjliggör för oss däruppe att ge våra fattiga och sjuka den hjälp och den vård, man skulle önska. Nej, vi ha på grund av skattebelastningen inte möjlighet att tillfredsställa de stora behov, som finnas på detta område.

I föreliggande utskottsutlåtande har utskottet skrivit mycket välvilligt, men med erinran om att kommunalskatteberedningens förslag rörande den kommunala skatteutjämningen är att emotse under innevarande år avstyrkt motionen. Ungefärligen samma motivering anfördes av utskottet även år 1940 i anledning av vår motion då. Denna hänvisning till kommunalskatteberedningens förslag kan visserligen synas vara en tröst, och jag vill för min del hoppas att detta förslag skall komma snart, men de skattetyngda kommunerna äro inte hjälpta enbart med en hänvisning till ett kommande förslag. Ett bifall till föreliggande motion, vilket innebär att det äskade anslaget på 20 miljoner kr. höjes till 22 miljoner kr., är inte ägnat att på något sätt föregripa kommunalskatteberedningens arbete. Riksdagen borde känna det som sin skyldighet att träda hjälpande emellan för att bistå de synnerligen skattetyngda kommunerna med ett något högre skatteutjämningsbidrag än vad som hittills kommit dem till del.

Särskilt en passus i utskottsutlåtandet gör att talesmännen för de mest skattetyngda kommunerna inte känna sig så värst belättna och tillfredsställda. Utskottet säger nämligen: »Enligt vad utskottet inhämtat ha understöd kunnat lämnas i sådan omfattning, att det beräknade skattetrycket icke i något fall överstigit 20 kronor per skattekrona. Ovannämnda till Kungl. Maj:ts förfogande stående belopp av 3,000,000 kronor har under senare år endast delvis behövt tagas i anspråk.» Denna sista sats, där utskottet bekantgör att Kungl. Maj:t icke till fullo utnyttjat möjligheten att inom anslagets ram bevilja skattelättnad åt de synnerligen skattetyngda kommunerna, är inte ägnad att tillfredsställa oss. Dessa synnerligen skattetyngda kommuner ha säkerligen — även med tillämpning av nu gällande grunder för tilldelningen — varit kvalificerade att erhålla högre skatteutjämning än som nu kommit dem till del. Emellertid säger utskottet vidare: »Frågan om åstadkommande av en förbättring i de synnerligen skattetyngda kommunernas läge är enligt utskottets mening av utomordentlig betydelse. Utskottet, som förutsätter, att Kungl. Maj:t bereder de hårdast skattetyngda kommunerna lättnad i möjligaste mån, är icke berett att på det motionsvis framställda yrkandet föreslå, att avsteg göres från de grundsatser, som hittills följts vid bidragens bestämmande, helst som ett sakkunnigförslag i ämnet inom kort är att förvänta.» Jag hoppas att jag kan tolka detta uttalande så, att utskottet har velat ge Kungl. Maj:t en anvisning om att det är ett önskemål att tillgängliga anslag på detta område verkligen utnyttjas för att bereda lättnad för de skattetyngda kommunerna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till föreliggande motioner, vilket skulle innebära, att det av Kungl. Maj:t äskade anslagsbeloppet höjdes till

Bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)
22 miljoner kronor. Jag hoppas att kammarens ledamöter skola välvilligt uppta detta yrkande.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Även för två år sedan hade vi i kammaren debatt om denna fråga. Den föregående ärade talaren hade ordet även i den debatten, och han protesterade då indignerad mot att man har velat tala om något kommunalt slöseri. Jag lät då detta passera, ty utskottet hade varken i detta ärende eller mig veterligt i annat sammanhang uttalat sig på detta sätt. När den föregående ärade talaren i dag på nytt söker föra in detta påstående i debatten, ber jag att få förklara, att utskottet ingalunda velat påstå det vara ådagalagt att vare sig Norrbottens-kommunerna eller några andra kommuner äro svårt tyngda av beskattningen på grund av kommunalt slöseri. Det kan sålunda icke vara emot statsutskottet, som den ärade talaren i detta avseende polemiserar.

Jag vill försäkra att utskottsavdelningen har ägnat denna fråga synnerlig uppmärksamhet. Vi hade först en allmän debatt i frågan. Detta var så mycket mera nödvändigt, som de motioner, till vilka den föregående ärade talaren yrkade bifall, äro synnerligen utförligt skrivna och innehålla en rad exempel på dels skattetyngda kommuner och dels belopp, som till dessa utgått i form av skatteutjämningsbidrag. Efter denna debatt inom avdelningen ansågo vi det önskligt att få ärendet föredraget av sakkunniga. Vi vände oss till vederbörande i riksräkenskapsverket för att få en representant därifrån, som kunde föredra ärendet. Vi satte oss även i förbindelse med kommunalskatteberedningen för att av en dess representant få höra, när man kunde vänta något förslag från beredningen. Den föredragning, som vi fingo, var mycket belysande för hela frågan. Det var också detta som gjorde att utskottsavdelningen skrev på sätt som skedde och som sedermera utskottet godtagit.

I sakens nuvarande läge har jag ingen anledning att uppta någon som helst debatt om behovet av ytterligare skattelättnader. Detta är ju omvittnat och av ingen bestritt. Frågan gäller endast på vad sätt man skall gå fram för att få denna fråga löst.

Den föregående ärade talaren yrkade bifall till motionen, vilket skulle innebära att det av Kungl. Maj:t för ändamålet åskade anslaget om 20 miljoner kronor skulle ökas till 22 miljoner kronor. Jag vill försäkra den ärade talaren att han inte kommer synnerligen långt med detta sitt yrkande, ty den författning, som gäller i ärendet och som antogs 1927, skulle allt fortfarande gälla. Sålunda är det endast tillämpningen av denna författning, som kan medföra skatteutjämningsbidrag till kommunerna. Skulle man här kunna åstadkomma någon annan och bättre lösning ur de skattetyngda kommunernas synpunkt, behöfve man ändra författningen. Utskottet har emellertid inte varit berett till framläggna något förslag i detta avseende. Man måste ju erkänna, att detta är en synnerligen vittgående fråga med synnerligen omfattande och allvarliga konsekvenser. Utskottsavdelningen har därför inte utan föregående sakkunnigutredning kunnat ge sig på att föreslå ändring i författningen. Det är därför, som utskottet allenast har kunnat peka på att vissa åtgärder företagits i skatteutjämnande syfte genom det principbeslut, som fattades i följd af förstärkande av vägväsendet och som på ett synnerligen ingripande sätt kommer att underlätta skattetryckets utjämnande på landsbygden, där ju de skattetyngda kommunerna äro tillfinnandes. Men därutöver har man ganska snart att förvänta ett förslag från kommunalskatteberedningen, från vilken det har meddelats oss, att den undersöker dels frågan om överflyttande från kommunerna till statsverket av vissa utgifter av allmän natur, vilket för kommunerna skulle verka skatteutjämnande, dels även lämpligheten av vissa nya grunder för direkta skatteut-

Bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

jämningsbidrag. När vi således enligt vad vi i utskottets tredje avdelning erfarit ha att förvänta förslag i detta avseende under loppet av detta kalenderår, är det självfallet, att utskottet inte var berett att föreslå några som helst förändringar i den författning, varom jag nyss talade. Jag anser sålunda, att det i detta vidlyftiga ärende inte är någonting annat att göra än att vänta och se vad de sakkunniga utredningsorganen kunna åstadkomma och därefter intaga den ståndpunkt, som kan vara betingad av förhållandena. De här ifrågavarande ärendena äro alltså vidlyftiga och omfattande, och utredningen kräver därför avsevärd tid. Detta är ju beklagligt, och jag förstår också att det inte kan vara till belåtenhet för de skattetyngda kommunerna. Men för oss, som ha haft att ta ståndpunkt till frågan, har det inte funnits någon annan utväg att tillgripa i det föreliggande fallet.

Jag tror också, att den ärade motionären, som talade här nyss, kan känna sig relativt tillfredsställd med de anvisningar, som utskottet indirekt har givit i sin formulering. Jag har ingen anledning att ytterligare kommentera statsutskottets skrivsätt. Jag ber sålunda, herr talman, att med dessa ord och med åberopande av vad statsutskottet i sin motivering har anfört få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr **Andersson** i Hedensbyn: Herr talman! I anledning av vad utskottets talesman, herr Eriksson i Stockholm, yttrade med anledning av att jag vände mig mot vissa uttalanden om det kommunala slöseriet vill jag säga, att utskottets utlåtande under denna punkt 1940 innehöll sådana tongångar, att man därav kunde draga den slutsatsen, att utskottet hade den uppfattningen, att man kunde tala om kommunalt slöseri. Men i utskottets nu föreliggande utlåtande, som jag betecknade som mycket välvilligt och fortfarande betecknar som sådant, kan man inte utläsa någonting dylikt. Jag hyser inte heller några misstankar gentemot utskottets ledamöter i det avseendet. Varför jag ansåg mig böra nämna detta var, att man i synnerhet i pressen en och annan gång har velat låta påskina, att det rådde slöseri i kommunerna. Det var detta jag närmast ville påtala.

Beträffande nödvändigheten av en författningsändring ställer jag mig litet frågande. Ty är det inte så, att Kungl. Maj:t har möjlighet att, förutom på de grunder, som närmare anges i de paragrafer, vari stadgas, att skattetrycket kan lättas med viss procent, därutöver bereda synnerligen skattetyngda kommuner extra skattelättnader? Kungl. Maj:t skulle därvid såvitt jag förstår endast ha att hålla sig inom gränsen för det av riksdagen anvisade anslaget på 3 miljoner kronor. Jag vet inte, herr Eriksson, om jag har rätt på den punkten, men jag tror att det förhåller sig så.

Herr Eriksson säger vidare, att motionärerna borde känna sig tillfredsställda med det skrivsätt, som utskottet i detta fall använt. Ja, jag är tillfredsställd med skrivsättet, men man blir i varje fall inte fullt tillfredsställd förrän man har sett, att det verkligen blir några positiva resultat i denna skatteutjämningsfråga eller att åtminstone ett tillfälligt positivt resultat uppnås genom att man något höjer det anslag, som för närvarande utgår för detta ändamål och som skulle gälla intill dess kommunalskatteberedningen kommer med sitt förslag om kommunal skatteutjämning.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag vill fästa den senaste äradetalarens uppmärksamhet på att det här är fråga om ett förslagsanslag. Sålunda är Kungl. Maj:ts handlingsfrihet inte bunden av anslagssummans storlek, utan det är tolkningen och tillämpningen av författningen som är avgörande. Författningen stadgar i detta avseende, såsom utskottet mycket kort-

Bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

fattat har resumerat i sitt utlåtande, att kommunerna må kunna erhålla de bidrag, som erfordras för att skattetrycket må kunna lättas med 30, 40 eller 50 procent, vilket framgår av utlåtandet överst på sidan 15. Därutöver äger Kungl. Maj:t att använda en viss del av anslaget, i författningen fixerad till 3 miljoner kronor, för att lämna understöd utöver det nyssnämnda procenttalet.

Det har enligt vad som upplysts inför statsutskottet visat sig, att Kungl. Maj:t inte ansett behov föreligga att utbetala mera än 2 av de 3 miljoner kronor, som kunna användas för detta ändamål. Dessutom har den halva miljon, som genom särskilt riksdagsbeslut brukar ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att användas utöver författningens ram, under det senaste budgetåret inte till någon del kommit till användning. Det är detta som gör, att statsutskottet har en känsla av att Kungl. Maj:t har möjlighet att utöver de belopp, som tidigare utdelats, med tillämpning av gällande författning i ökad mån kunna tillgodose de skattetyngda kommunernas behov. Detta är den närmaste innebörden i utskottets uttalande, då utskottet säger, att utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t bereder de hårdast skattetyngda kommunerna lättnad i möjligaste mån, d. v. s. inom den ram, som författningen medger, men inte vill för sin del direkt förordna att avsteg göres från de grundsatser, som hittills följts vid bidragens bestämmande. Utskottet säger sig därför icke vara berett att förordna bifall till motionen, helst som man kan vänta ett sakkunnigförslag i ämnet, på sätt som jag angav i mitt förra anförande, inom ganska näraliggande tid. Jag vidhåller alltså, inte alldeles utan fog, vad jag nyss sade, att motionären bör kunna känna sig tillfreds med statsutskottets skrivsätt i den föreliggande frågan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och blev utskottets hemställan i denna punkt av kammaren bifallen.

Punkten 36.

Lades till handlingarna.

Punkterna 37—41.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 42.

Lades till handlingarna.

§ 10.

*Utgifter under
riksstatens
tionde
huvudtitel.*

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatens tionde huvudtitel, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—27.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 28.

Lades till handlingarna.

Punkterna 29—67.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 68.

Lades till handlingarna.

Punkterna 69—73.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 74.

Lades till handlingarna.

Punkten 75.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 76, angående avsättning till fonden för idrottens främjande.

Efter föredragning av punkten anförde

Herr **Ericsson** i Åtvidaberg: Herr talman! I 1939 års statsverksproposition föreslog dåvarande chefen för handelsdepartementet, att av den för staten tillgängliga behållningen av Aktiebolaget Tipstjänst verksamhet skulle för budgetåret 1939/40 avsättas 30 procent för allmänt budgetärt ändamål, 50 procent tillföras fonden för idrottens främjande och 20 procent reserveras för främjande av friluftslivet. Kungl. Maj:ts i enlighet härmed avlåtna förslag bifölls av riksdagen. Härmed hade, får man kanske säga, riksdagen hävdad en viss proportion mellan anslagen för idrottens främjande och för främjandet av friluftslivet, nämligen proportionen 50 till 20.

Urtima riksdagen 1939 biföll sedermera ett nytt förslag om viss nedskärning av båda dessa anslag.

Därefter ha ju Aktiebolaget Tipstjänsts inkomster väsentligt minskats, och såväl idrotten som friluftslivet ha därför givetvis fått vidkännas högst avsevärda nedskärningar i fråga om sina anslag. Sålunda erhöll under föregående år fonden för idrottens främjande 1,500,000 kronor och fonden för friluftslivets främjande 750,000 kronor.

I den nu föreliggande statsverkspropositionen kalkyleras med en något höjd behållning av Aktiebolaget Tipstjänsts verksamhet. Samtidigt föreslås för idrottens räkning en minskning från fjolårets 1,500,000 kronor till 1,300,000 kronor, under det att för främjandet av friluftslivet föreslås samma belopp som föregående år, d. v. s. 750,000 kronor.

Min avsikt är icke att påtala dessa nedskärningar. Som representant för den svenska idrotten och gymnastiken vill jag endast uttala den bestämda förhoppningen, att minskningen, den absoluta såväl som den procentuella, är av tillfällig art. Så snart de av kriget förorsakade speciella ekonomiska bekymren börja lätta, måste man utan dröjsmål återgå till den fördelning av tipsvinsterna, som 1939 års riksdag fastslog. Behovet av ytterligare anläggningar för fysisk fostran är alltså utomordentligt stort. Detta gäller inte minst inom husidrotten och gymnastiken, vilka ha en väldig uppgift att fylla i ett land, där vintrarna äro så långa. Vad jag emellertid icke kan underlåta att här erinra om är, att medan för idrotten nu föreslås en sänkning till 1,300,000 kronor, har för friluftslivets främjande föreslagits samma belopp som föregående år, d. v. s. 750,000 kronor. Proportionen mellan dessa anslag torde

*Avsättning
till fonden för
idrottens
främjande.*

Avsättning till fonden för idrottens främjande. (Forts.)

under alla omständigheter icke harmoniera med vad som hävdades 1939, då riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag för idrottens räkning, som jag tidigare nämnt, beslöt ett anslag av 50 procent av det till förfogande stående beloppet och för friluftslivet 20 procent. Det nu föreslagna beloppet för idrottens och gymnastikens räkning, 1,300,000 kronor, utgör cirka 24 procent av det kalkylerade inkomstbeloppet. Här har alltså idrotten fått vidkännas en nedskärning från 1939 års siffra, 50 procent, till 24 procent. Samtidigt föreslås för främjandet av friluftslivet 750,000 kronor, alltså cirka 14 procent av det kalkylerade beloppet, vilket innebär en nedgång från 1939 års 20 procent med endast 6 procentenheter. Årets förslag innebär alltså för idrotten en minskning med 26 procentenheter men för friluftslivets främjande en minskning med endast 6 procentenheter i förhållande till 1939 års siffror.

Samtidigt som jag anser mig böra göra dessa erinringar, vill jag emellertid understryka, att jag vet, att chefen för handelsdepartementet stått i kontakt med idrottsledningen före uppgörandet av årets förslag i vad rör idrotten. Självklart har dock icke statsrådet haft anledning att vid denna diskussion och prövning med den centrala idrottsledningen diskutera den proportion mellan här nämnda anslag, som först nu kommit till allmän kännedom.

Vad jag här yttrat får under inga omständigheter fattas som en kritik av eller ett föringande av de uppgifter, främjandet av friluftslivet har att fylla, utan endast som en erinran om att här synes föreligga en tendens att skjuta den frivilliga idrotten och gymnastiken i bakgrunden, en tendens, som väl knappast kan vara lycklig just nu, då vi behöva ha vårt folk i högsta beredskap. Att den frivilliga idrotten och gymnastiken härvid ha en viktigare mission än någonsin att fylla torde väl stå klart för alla.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 77—81.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 82.

Lades till handlingarna.

§ 11.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till telefonstationsbyggnad i kvarteret Jericho i Stockholm;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid kommunikationsverken jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ökning av malmbrytningen i Luossavaara gruvfält.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 52, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1943/44 till avlöningar vid universitetet i Uppsala.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 13.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:
nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en försvarets bostadsanskaffningsnämnd; och
nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av vissa byggnader å Ladugårdsgärde i Stockholm.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Föredrogos statsutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående visst ägoutbyte mellan kronan och Jönköpings stad m. m.;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av Malmö—Simrishamns m. fl. järnvägar jämte en i ämnet väckt motion;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1943/44 m. m.; och

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.

Föredrogs sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Enligt överenskommelse mellan statsutskottet och bevillningsutskottet hade till behandling i sammansatt stats- och bevillningsutskott hänskjutits dels

*Fortsatt
giltighet av
gällande
skattegrup-
pering m. m.*

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

Kungl. Maj:ts den 12 februari 1943 dagtecknade, till bevillningsutskottet hänvisade proposition, nr 68, angående fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. jämte i anledning därav väckta motioner, dels ock vissa i utlå-tandet närmare angivna, under motionstiden vid riksdagens början väckta till statsutskottet överlämnade motioner i ämnen, som berördes av propositionen.

I förevarande proposition hade Kungl. Maj:t, under återopande av propo-sitionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 12 februari 1943, föreslagit riksdagen medgiva, att gällande skattegruppering finge, utan hinder av 48 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), erhålla förlängd giltighet till och med utgången av år 1944.

I den i anledning av propositionen väckta motionen II: 301 av herrar *Spång-berg* och *Persson* i Växjö hade hemställts, »att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 68 måtte dels bifalla förslaget rörande skattegrupperingen så till-vida att denna må erhålla förlängd giltighet endast till och med utgången av år 1943, dels uttala som sin mening, att Kungl. Maj:t snarast möjligt bör för riksdagen framlägga förslag i dyrortsgrupperingsfrågan avseende nu möjliga justeringar i lönehänseende, så att dessa kunna tillämpas redan innevarande år, samt dels ock anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa de utredningar i dyrortsgrupperingsfrågan, som kunna anses erforderliga, med största möjliga skyndsamhet, så att en genomgripande omgruppering kan verkställas senast år 1944».

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med avslag å de likalydande motionerna I: 206 av herr *Persson* m. fl. och II: 300 av herr *Pettersson* i Norregård m. fl. samt de likalydande motionerna I: 162 av herr *Löfvander* m. fl. och II: 242 av herr *Andersson* i Södergård m. fl., bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 68 ävensom

B) att följande motioner, nämligen:

1) de likalydande motionerna I: 205 av herr *Bernhard Nilsson* m. fl. och II: 299 av herr *Nolin* m. fl.,

2) motionen II: 301 av herrar *Spångberg* och *Persson* i Växjö,

3) de likalydande motionerna I: 75 av herr *Näslund* m. fl. och II: 103 av herr *Sandberg* m. fl. samt

4) de likalydande motionerna I: 108 av herr *Elon Andersson* m. fl. och II: 157 av herr *andre vice talmannen Österström* m. fl.

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

I) av herrar *Hansson* i Rubbestad och *Hammarlund*, som ansett, att utskot-tet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 162 och II: 242 samt I: 206 och II: 300 besluta,

1) att i princip uttala sig för ett avskaffande av dyrortsgrupperingen be-träffande löner, folkpensioner, familjebidrag och de skattefria avdragen;

2) att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till nästa års riksdag angående enhetliga för hela landet gemensamma grunder för de skattefria av-dragen samt för folkpensioner och familjebidrag;

3) att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående lämpligaste sättet för avskaffandet av dyrortsgrupperingen beträffande lö-nerna samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

4) att hitillsvarande dyrortsgruppering för löner, folkpensioner, familjebidrag och de skattefria avdragen måtte såsom en övergångsform få gälla tills vidare i avbidan på en definitiv reglering av dyrortsgrupperingen på respektive områden;

B) att följande motioner, nämligen:

1) de likalydande motionerna I: 205 av herr Bernhard Nilsson m. fl. och II: 299 av herr Nolin m. fl.;

2) motionen II: 301 av herrar Spångberg och Persson i Växjö;

3) de likalydande motionerna I: 75 av herr Näslund m. fl. och II: 103 av herr Sandberg m. fl.; samt

4) de likalydande motionerna I: 108 av herr Elon Andersson m. fl. och II: 157 av herr andre vice talmannen Österström m. fl.

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd;

II) av herrar *Bernhard Nilsson, Åqvist och Velander*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 68 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt med bifall till de likalydande motionerna I: 205 av herr Bernhard Nilsson m. fl. och II: 299 av herr Nolin m. fl. medgiva, att gällande skattegruppering finge, utan hinder av 48 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), erhålla förlängd giltighet till och med utgången av år 1943;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, med beaktande av vad utskottet i sin motivering anfört, dels i proposition till 1944 års riksdag framlägga förslag till provisorisk dyrortsgruppering, avseende såväl löner som skatter m. m., dels ock låta verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning av dyrortsgrupperingsfrågan i hela dess vidd och för riksdagen vid tidpunkt, som därför prövades lämplig, framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt

C) att följande motioner, nämligen:

1) de likalydande motionerna I: 206 av herr Persson m. fl. och II: 300 av herr Pettersson i Norregård m. fl.,

2) motionen II: 301 av herrar Spångberg och Persson i Växjö,

3) de likalydande motionerna I: 75 av herr Näslund m. fl. och II: 103 av herr Sandberg m. fl.,

4) de likalydande motionerna I: 108 av herr Elon Andersson m. fl. och II: 157 av herr andre vice talmannen Österström m. fl. samt

5) de likalydande motionerna I: 162 av herr Löfvander m. fl. och II: 242 av herr Andersson i Södergård m. fl.

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd;

III) av herr *Elon Andersson*, utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Den fråga som vi nu gå att behandla vågar jag beteckna som den viktigaste inrikespolitiska fråga som riksdagen har att ta ställning till detta år. Jag anser därför, att man icke skall taga så lätt på den som både regering och utskottsmajoriteten gjort, utan att riksdagen är nödsakad att vidtaga kraftåtgärder, om man skall få rättelse på detta område. Dyrortsgrupperingen har nämligen under tidernas lopp blivit en kräftböjd, som sträcker sin fördärvbringande verkan allt djupare och djupare

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)
i samhällslivet, och därför är det angeläget att med kraftgrepp försöka avlägsna denna kräftböld.

Innan jag går in på det föreliggande utskottsutlåtandet, vill jag med några ord beröra hela denna dyrortsgrupperingsfrågas historia och utveckling. Dyrortsgrupperingen i den form som vi nu ha den leder sitt ursprung från 1919 års riksdag, då en lönerreglering genomfördes för kommunikationsverken. Man avskaffade då den bostadsförmån som dessa tjänstemän haft, och för att få en viss reallön, avpassad med hänsyn till de skilda dyrorterna, införde man denna dyrortsgruppering. Man ville nämligen, att tjänstemännen skulle få olika lönebelopp med hänsyn till levnadskostnadernas höjd på olika orter. Det dröjde emellertid icke länge, förrän denna dyrortsgruppering fick insteg även på andra områden i statsförvaltningen, och för närvarande ha, snart sagt, alla tjänstemän dyrortsreglerade löner.

Det system som man försökte införa har naturligtvis sina stora vanskligheter, om man vill göra full rättvisa, och detta visar också den födslovända som man hade att bemästra, när det gällde att få fram en viss norm för beräkningen av levnadskostnaderna. Det är klart, att i vårt samhälle finnas många olika schatteringar av inkomst och olika sorter av inkomsttagare, såsom enskilda personer, familjer med ett barn och familjer med flera barn, och vilken norm man än väljer, går det icke att skipa rättvisa åt alla grupper. Man valde då såsom normaltyp för enskilda personer en banvakt i femte lönegraden i avlöningsreglementet och tog då nionde å tionde löneklasserna i det statliga lönesystemet såsom norm. Såsom normaltyp för familj valde man en familj om man, hustru och två barn d. v. s. 3.3 konsumtionsenheter. Detta har allt sedan dess gällt såsom normgivande. Det är klart, att det icke kunnat bli rättvist för samtliga grupper i samhället med en sådan utgångspunkt.

Det mest betänkliga, när man gick in för denna norm, var emellertid, att man utgick ifrån att begränsa budgeten. Man jämförde icke hela budgeten för t. ex. en dylik familj, utan man avskärmade vissa poster av budgeten, såsom bostad, bränsle, lyse, skatter samt livsmedel. Däremot tog man icke med den stora post som omfattar kläder och »övriga utgifter». Denna post omsluter icke mindre än ungefär 35 å 40 procent av hela budgeten. Man utgick ifrån att dessa kostnader måste vara lika höga i förhållande till dyrorten som posterna bränsle, lyse o. dyl., alltså en proportionerlig ökning på s. k. dyrorter i förhållande till de billigare. Detta är naturligtvis orimligt. Ty i den post som innefattar övriga utgifter ingå bl. a. resor, tidningar, försäkringsavgifter, möbler och allt dylikt, och dessa kostnader äro i regel icke större på de dyrare orterna än på de billigare.

Då 1936 års lönekommitté granskade dessa saker, kom den genast till klarhet om att här förelåg en felaktighet av betydande mått som gjorde, att de dyrare orterna gynnades på landsbygdens bekostnad. Därför föreslog 1936 års lönekommitté, att utredning skulle verkställas som gjorde det mera möjligt att bedöma hela budgeten i förhållande till de olika dyrortsgrupperna, och det är detta som vi nu ha att taga ställning till. 1938 års riksdag uttalade sitt gillande av de synpunkter som 1936 års lönekommitté förordat. Beträffande bostadsposten hade förut jämförelse gjorts endast beträffande vissa hyror som man införskaffat från olika platser, men där man icke tog hänsyn till den olika bostadsstandard som fanns på olika orter. 1936 års lönekommitté föreslog därför, att man skulle försöka få fram en lika bostadsstandard och sålunda få en jämförelse ur den synpunkten, och för att kunna få detta hemställda man, att byggnadskostnaderna skulle läggas såsom grund för denna utredning. Den har nu verkställts, och det visar sig, att byggnadskostnaderna äro nästan lika höga på landsbygden som i städerna. Det är alltså en betydande nedskärning

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

från vad som förut gällt till städernas förmån. Utredningen visar också, att det är knappast 5 procents skillnad på byggnadskostnaderna i närheten av storstäder och på landsbygden. Resultatet är att den skillnad som förut gällde i dyrortsgrupperingshänseende nu betydligt reducerats.

Sammalunda är det med posten »övriga utgifter». Den omläggning som 1936 års lönekommitté föreslog och som innebar, att alla poster skulle inberäknas, har visat, att den skillnad, som förut gällde mellan dyrorterna, i stort sett försvunnit. Således konstateras av den utav socialstyrelsen gjorda utredningen, att denna skillnad har minskat betydligt. Det framgår av utlåtandet, att denna skillnad minskat från förutvarande 48 procent till mindre än 27 procent, alltså en minskning med ungefär 21 enheter, och ändå har man räknat på det förmanliga sätt som socialstyrelsen använt, nämligen att man tagit det högsta indextalet såsom bas för uträknande av procenttalet. Tar man däremot, såsom reservanterna gjort, det lägsta indextalet såsom bas, visar det sig, att sammanpressningen är betydligt större. Då har det blivit en sammanpressning av levnadskostnadsskillnaden mellan dyraste och billigaste ort från förutvarande 93 procent ned till 36 procent, alltså en minskning på icke mindre än 57 enheter sedan senaste dyrortsgrupperingen år 1934.

Det är givet, att man under sådana omständigheter icke kan, såsom Kungl. Maj:t och utskottet föreslå, låta saken bero, utan här måste vidtagas åtgärder. Det är rätt så betecknande, att socialstyrelsen själv pekat på att denna undersökning visar, att här måste åtgärder vidtagas. Det duger icke, säger socialstyrelsen, enbart med en justering av de olika dyrorterna, utan här gäller det en omgruppering i stort. Statsrådet går emellertid på en annan linje. Han hänvisar till de stora svårigheter det nuvarande tidsläget innebär och gör gällande, att en omreglering nu skulle vara som en löneroglering och anser, att det med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna icke är rimligt att nu företaga en så genomgripande omändring. Han kommer till denna uppfattning och säger, att skillnaden i löneläget mellan lägsta och högsta dyrort är icke större än skillnaden mellan levnadskostnaderna på de olika orterna. Hur är det emellertid med den saken? Är det verkligen sant, såsom departementschefen säger, att skillnad i löneläget mellan A-ort och I-ort icke är större än skillnaden mellan levnadskostnaderna på respektive orter? Jag kan icke anse, att så är fallet. Tvärtom är skillnaden i levnadskostnaderna betydligt mindre än skillnaden i löneläge på A-ort och I-ort. Jag skall något närmare visa detta med några siffror som återfinnas i socialstyrelsens utredning. Det visar sig nämligen då, att beträffande hyreskostnaden — en av de poster som är mest vägande, när det gäller dyrortsgrupperingen — har från att det förut varit en betydlig skillnad denna skillnad ganska mycket minskats, så att medelhyran per bostad här i Stockholms förorter nu är 655 kronor — det gäller visserligen förorterna till Stockholm —, men av socialstyrelsens förklaring till denna utredning framgår, att det är icke blott ungefär samma pris som gäller för de hyresräknade orterna, utan att förortshyrorna till och med ligga i överkant i jämförelse med de hyresräknade orterna. För en treumslägenhet, som man räknar med vid indexberäkningen, blir kostnaden omkring 1,965 kronor i Stockholm under det att en liknande bostad i västra Sverige på rena landsbygden kostar ungefär 1,440 kronor. Alltså blir skillnaden i bostadskostnaden på rena landsbygden och förorterna till Stockholm blott 525 kronor.

Ser man på andra poster som ingå i budgeten, nämligen t. ex. livsmedel, finner man, att livsmedelskostnaderna i Stockholm år 1941 — den tid utredningen avser — utgjorde 1,940 kronor, medan i västra Sverige, t. ex. en socken i Bohuslän, livsmedelskostnaderna utgjorde 1,800 kronor, alltså en obetydlig skillnad på omkring 100 kronor. Detta är icke något särfall utan det

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

är genomgående i hela utredningen, att livsmedelskostnaderna för en normalfamilj skilja på 100 eller 200 kronor i hela landet. Räknar man sålunda denna ökning som skiller mellan Stockholm och den rena landsbygden till 200 kronor, kommer man alltså med dessa två poster till en skillnad i levnadskostnaderna på 725 kronor. Går man sedan till bränsleposten, är det visserligen så, att den är något högre på de s. k. dyrorterna än på landsbygden, men denna ökade kostnad för bränsle uppväges till större delen av kostnaderna för lyse och gas, där t. ex. Stockholm ligger bland de allra lägsta i hela landet. Därför får man på den posten ingen nämnvärd ökning till Stockholms fördel. Skillnaden är fortfarande endast 725 kronor.

Går man sedan till beklädnadsposten, finner man, att kläder äro lika dyra på landsbygden som i Stockholm, och jag vill göra gällande, att de till och med äro dyrare på landsbygden, därför att man på landsbygden måste resa in till staden för att skaffa sig kläder och därvid kosta på sig en del resor och dylikt. Skulle det vara någon skillnad i det avseendet, skulle det vara den, att landsbygdens kostnader för kläder ligga högre än städernas. Alltnog, skillnaden mellan levnadskostnaderna för en Stockholmsfamilj och en familj som bor på landsbygden kan beräknas till sammanlagt 725 kronor.

Vad är då skillnaden i lön mellan en tjänsteman, som bor i Stockholm, och en, som bor på den rena landsbygden? Ja, det är naturligtvis olika, beroende på i vilken löneklass han befinner sig. Om jag exempelvis tar en stationskarl i 5:e lönegraden, så har han här i Stockholm en begynnelselönen inberäknat rörligt tillägg och kristillägg av 4,289 kronor, medan den stationskarl, som bor på landet, har 3,230 kronor. Det föreligger alltså en skillnad på 1,059 kronor. En skollärare i 17:e lönegraden har på landet i slutlön 7,749 kronor men har i Stockholm 10,045 kronor, alltså 2,296 kronor mera. Går man till en läroverkslärare, blir skillnaden ännu större. En sådan har i Stockholm 2,358 kronor mera än en läroverkslärare på A-ort.

Eftersom skillnaden i levnadskostnader enligt vad jag förut nämnde är högst 725 kronor, medan löneskillnaden i det sistnämnda fallet uppgår till 2,358 kronor, så förstår ju var och en, att det icke kan vara riktigt, som statsrådet säger, att skillnaden i lön icke är större än skillnaden i levnadskostnader. Detta var ju huvudskälet för hans uppfattning, att man icke skall vidtaga några åtgärder, och är nu denna tes felaktig, vilket den uppenbarligen är, måste man gå in för en omreglering för att få till stånd ett rättvisare förhållande.

Utskottsmajoriteten har nu godtagit Kungl. Maj:ts förslag, och det är i själva verket icke att undra på, när man ser vilka ledamöter som egentligen ha suttit i detta utskott. Det är rätt så betecknande, att de, som stå för utskottets utlåtande, äro enbart socialdemokrater, och att, fastän i detta sammansatta utskott funnits ordinarie ledamöter från den rena landsbygden, ha dessa försvunnit och ersatts av suppleanter, som representera de högre dyrorterna. Det är ju helt naturligt, att dessa med all makt sökt slå vakt om den nuvarande dyrortsgrupperingen. Jag förmodar emellertid, att landsbygdens socialdemokrater ha funderat litet mera på om det verkligen kan vara riktigt att fortsätta med detta oriktiga system.

Jag tror, att det vore önskvärt, om man försökte sätta sig in i de förhållanden, som nu råda och som också undan för undan gjort sig påmint genom resolutioner och framställningar till Kungl. Maj:t. Av den kungl. propositionen framgår ju, hurusom olika korporationer hänvänt sig till Kungl. Maj:t med begäran om en ändring. Under sådana omständigheter tror jag icke, att det i det långa loppet kan lyckas att hålla fast vid nuvarande oriktiga system.

Vilken linje man skall gå för ett avskaffande av dyrortsgrupperingen kan

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

naturligtvis diskuteras. Från bondeförbundet ha vi hävdad den meningen, att det nuvarande systemet, som gynnar städerna, är synnerligen olyckligt och medverkar till att flykten från landsbygden allt mer och mer tilltager. Jag tror också, att flertalet av kammarens ledamöter nog ha den uppfattningen, att något måste göras för att stävja denna flykt från landsbygden. Vi ha för vår del gått in för att dyrortsgrupperingen i princip bör avskaffas, icke blott dyrortsgruppering av lönerna utan även all dyrortsgruppering på andra områden. Vi känna ju till hurusom dyrortsgrupperingen fortplantades till skatteområdet år 1928, varigenom de högre dyrorterna få en favör genom större skattefria avdrag. År 1937 togs ytterligare ett steg genom dyrortsgruppering även av folkpensionerna. Vi veta ju, att städernas innebyggare och speciellt de dyrare orternas få 200 kronor mer i pension än man får på den rena landsbygden. Den saken ha vi ju diskuterat vid flerfaldiga riksdagar. Under förliden riksdag fingo ju vi från bondeförbundshåll en viss rättelse till stånd därigenom, att de dyrtidstillägg, som skulle utgå på folkpensionerna, gjordes mera förmånliga för landsbygden än som förut hade varit fallet.

Vad beträffar skattegrupperingen ha vi påyrkat, att den skall avskaffas, dock så att det nu gällande systemet bör gälla såsom en övergångsform för taxeringsmyndigheterna under innevarande år. Om Kungl. Maj:t vore villig att framlägga förslag om enhetliga grunder för skattesystemet, är det klart, att det skulle gå att fatta beslut om den saken redan i år efter en ny proposition från Kungl. Maj:t, men då man av den nu föreliggande propositionen förstår, att Kungl. Maj:t icke vill göra detta, finnes det ju ingen annan väg att gå än att för innevarande år stipulera, att det nu gällande systemet för de skattefria avdragen skall bibehållas, men att samtidigt begära, att Kungl. Maj:t i god tid till nästa års riksdag skall framlägga förslag om för hela landet enhetliga grunder för skattegrupperingen.

Vi anse, att både vad gäller skattegrupperingen, folkpensionerna och familjebidragen kan riksdagen intaga ståndpunkt utan några mera ingående utredningar, eftersom det ju här endast gäller ett politiskt bedömande av de ekonomiska möjligheterna att realisera en reform på det ena eller andra sättet. Det torde närmast ankomma på Kungl. Maj:t att bedöma vilka enhetliga grunder som böra ifrågakomma. Vad däremot gäller lönegrupperingen ha vi fullerväl insett, att det här gäller ett spörsmål av mera invecklad natur, som därför kräver ett mera ingående utredningsarbete.

Det är klart, att ett avskaffande av dyrortsgrupperingen för lönerna kan ske på olika sätt. Det kan ske på så sätt, att de lägsta ortsgruppernas befattningshavare flyttas upp till de högre ortsgruppernas nivå. Ur tjänstemännens egen synpunkt vore det givetvis det bästa, därest staten har råd att förfara på det sättet. Man kan också tänka sig den motsatta vägen, att de högsta ortsgruppernas befattningshavare finge vidkännas en viss reduktion av de högre löner, som de oberättigat uppburit under många år. Jag vill i detta sammanhang endast erinra om att när den högsta ortsgruppen, I-ort, infördes, motiverades detta icke därmed, att det hade blivit dyrare att leva i Stockholm, utan tvärtom påvisades tydligt, att det hade skett en sänkning av levnadskostnaderna i Stockholm, vilken sänkning dock hade varit mindre än på andra orter. Stockholmsmarna skulle då få denna favör, eftersom levnadskostnaderna där icke hade sjunkit lika mycket som på andra orter. Under sådana förhållanden tycker man icke det skulle vara orimligt att kräva, att stockholmarna nu skulle vidkännas en viss minskning av sina alltför höga inkomster.

Jag vill inom parentes anmärka, att dyrortsgrupperingen icke blott gäller statens tjänstemän utan har spritt sig även till snart sagt alla andra områden, inom industrien o. s. v. Detta har medfört, att man på dessa högre dyrorter

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)
fått mycket höga vanor. Om en enkel lantman förklarar, att han kan reda sig på en relativt liten summa här i Stockholm, så anses han som en märkvärdig person, som skall utmålans i tidningarna o. s. v. Det är naturligtvis en följd av dyrortsgrupperingen med dess stora löner, att man här har fått så höga vanor och icke förstår, att det går att leva litet rimligare. Jag tror dock, att om riksdagen vågar ta ett krafttag och avskaffa dyrortsgrupperingen, så skulle det kanske gå att få stockholmarna att i någon mån ändra sina vanor.

Man kan naturligtvis också tänka sig en tredje väg för dyrortsgrupperingens avskaffande, nämligen på det sättet, att man höjer lönerna för de lägsta dyrorterna och sänker dem för de högsta dyrorterna, så att lönerna mötas på en medelnivå. Det vore givetvis också en framkomlig linje, som utredningen borde pröva.

Ett fjärde och som jag tror det mest smärtfria sättet att gå till väga vore, såsom jag förut har framhållit i debatten om dyrortsgrupperingen, att man i dessa tider, då levnadskostnaderna undan för undan stiga, skulle låta de lägre ortsgruppernas befattningshavare komma i åtnjutande av höjt rörligt tillägg och kristillägg, under det att något ytterligare tillägg icke skulle utgå på de högre dyrorterna, förrän de lägsta dyrorternas befattningshavare hade kommit upp till den nivå, där de högre dyrorternas befattningshavare nu befinna sig. Det vore enligt min mening en smärtfri övergångsform, som skulle kunna skapa rättvisa.

Herr talman! Jag anser, att denna sak knappast kan ordnas genom det förslag, som utskottet här har förordat. Ej heller anser jag detta kunna ske genom det provisorium, som man från andra reservanters sida har förordat, ty hur man än vänder på denna sak kommer man aldrig till full rättvisa, utan orättvisor komma under alla omständigheter att finnas. Då skillnaden i levnadskostnader nu har smält ihop från 93 procent till 36 procent, alltså med 57 enheter, sedan år 1934, kan jag icke finna att någon anledning längre föreligger att bibehålla nuvarande oriktiga system. Jag ber därför, herr talman, kort och gott att få yrka bifall till den reservation, som fogats till utskottets utlåtande av mig och herr Hammarlund.

Häruti instämde herrar *Hansson* i Skediga, *Andersson* i Vigelsbo, *Andersson* i Ovanmyra, *Pettersson* i Rosta, *Andersson* i Hedensbyn och *Hedlund* i Rådom.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Den ärade reservanten, som nyss hade ordet, tillät sig i en del av sitt anförande kritisera sammansättningen av utskottet, och han framställde därvid socialdemokraterna såsom farliga överhuvud taget och de, som voro stadsbor, såsom alldeles särskilt farliga. När jag nu tar till orda finner jag det därför vara angeläget att nämna, att jag har äran sitta som ordförande i statsutskottets tredje avdelning, och att, när det skulle bli ett sammansatt utskott för denna frågas behandling, hela tredje avdelningen delegerades från statsutskottet för att tillsammans med ett lika stort antal ledamöter från bevillningsutskottet bilda detta sammansatta utskott. När jag sedan i detta sammansatta utskott utsågs till vice ordförande, hade jag för min del trott, att detta icke på något sätt hade någon förbindelse med min mantalsskrivningsort. Nu fick jag emellertid av herr *Hansson* i Rubbestad höra, att i denna fråga storstadsborna voro personer, som hade speciella syften. Jag skall emellertid lämna detta därhän. Jag förmodar, att det här är en saklig debatt, som skall spelas ut, och icke en diskussion om vilken del av landet, som envar av oss representerar, eller vilken grupp, som vi till äventyrs tillhöra.

Då den ärade reservanten patetiskt började sitt anförande med den stor-

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

vulna frasen, att den fråga, som vi nu behandla, är den viktigaste inrikespolitiska fråga, som vi ha att behandla vid årets riksdag, så måste jag säga, att jag blev ganska förvånad. Det är i alla fall ganska märkvärdigt hur man kan blåsa upp en relativt liten fråga till stora dimensioner, när man i andra kammarens talarstol om denna fråga avger ett sådant omdöme. Den ärade reservanten tillät sig dessutom att säga, att dyrortsgrupperingsfrågan är en kräftböld som snarast möjligt bör opereras bort. Det ger mig anledning att ställa hans uttalande i belysning av vad den senaste offentliga utredningen av dyrortsgrupperingsproblemet har att säga i detta avseende.

Som bekant tillsattes 1936 en kungl. kommitté av rätt stor omfattning för att utreda frågan om en löne reglering för statens befattningshavare och därvid även behandla dyrortsgrupperingsproblemet. Denna kommitté avlämnade sitt betänkande i dyrortsgrupperingsfrågan den 16 september 1937. Vad säger då denna kommitté? Jo, i inledningen till ett principuttalande i dyrortsgrupperingsfrågan säger den följande, som jag läser ur kommittébetänkandet: »Om än praktiska skäl i och för sig kunde tala för en mera summarisk gradering av lönerna efter dyrhetsförhållanden än den för närvarande i Sverige tillämpade, har kommittén ur rättvisesynpunkt och av psykologiska skäl ansett sig icke böra ifrågasätta ett övergivande av huvudgrunderna i nuvarande system, enligt vilket lönegraderingen i princip sker efter olikheter i de totala levnadskostnaderna. I stället anser kommittén en utbyggnad av systemet i en del hänseenden vara påkallad för att bättre förverkliga nämnda huvudprincip för dyrortsgraderingen.» Detta är sålunda, vad nämnda kommitté år 1937 säger i denna principfråga. Då är det intressant att utrona, vilka det är som undertecknade detta officiella aktstycke. Ja, bland undertecknarna finner jag två nuvarande ledamöter av denna kammare, nämligen herr Olof Andersson i Malmö och herr Axel L. Hansson. Det är alltså herr Hansson i Rubbestad av år 1937. Herr Hansson i Rubbestad av år 1943 uppträdde alldeles nyss i talarstolen, och jag överlåter åt kammarens ledamöter att själva försöka fundera ut, vad det är som hänt under dessa fem och ett halvt år och kunnat föranleda den ärade undertecknaren av detta principuttalande 1937 att nu betrakta dyrortsgrupperingssystemet som en kräftböld. Det är ingenting annat som inträffat, herr talman, än att man nu gjort denna fråga till en politisk fråga och tror, att man med detta slagord om dyrortsgrupperingen skall kunna dupera folket ute på landsbygden. Det är allt vad som har hänt och som kan förklara, varför herr Hansson i Rubbestad i dag för en helt annan talan i denna kammare än vad han offentligen gjorde för fem och ett halvt år sedan.

Jag nödgas, herr talman, besvara med ytterligare ett citat ur detta kommittéutlåtande, som innebär ett principiellt ståndpunktstagande, som det kan vara nyttigt att taga fasta på i detta sammanhang. Längre fram i kommittéutlåtandet, där kommittén gör en sammanfattning av sitt resonemang i dyrortsgrupperingsfrågan, heter det nämligen: »Lönekommittén har prövat de skäl, som vid tidigare behandling av dyrortsgrupperingsfrågan anförts för en minskning av antalet ortsgupper. Kommittén har dock icke funnit dessa skäl vara tillräckligt bärande för att i och för sig kunna föranleda en mera snäv begränsning av gruppantalet. Enligt kommitténs mening bör antalet ortsgupper bestämmas med hänsyn till att löneskillnaderna mellan de olika ortsgupperna ej böra göras så stora, att löneskalan kommer att förete för betydande diskontinuiteter. Gruppantalet bör sålunda göras i viss mån beroende av levnadskostnadssplittringens storlek. Är skillnaden i levnadskostnader mellan dyraste och billigaste orter stor, kräves för att undvika alltför kraftiga språng i lönebeloppen ett tämligen stort antal grupper; är kostnadsspridningen obetydlig, kan gruppantalet sättas jämförelsevis lågt.» Inte heller där har herr Hansson

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

i Rubbestad av år 1937 gjort någon som helst antydning om att han skulle vilja avskaffa dyrortsgrupperingssystemet. Vad han i detta avseende velat, var ju, att om det skulle visa sig att spridningen i fråga om levnadskostnaderna bleve mindre, skulle man kunna ha färre grupper än de nio som man ansåg borde bestämmas vid den lönereglerng varom det är fråga.

Jag vill sålunda med detta ha slagit fast till kammarens protokoll, att denna fråga 1937 var uteslutande en fråga som behandlades ur sakliga synpunkter men att man 1942 och 1943 kommit underfund med att man kunde göra politik av den, och därför har den blivit riksdagens största fråga 1943, såsom vi nyss hörde från talarstolen. Jag vill säga, som jag gjorde nyss, att jag överlåter åt kammarens ledamöter att själva dra ut konsekvenserna av dels vad vi hörde av reservanten och dels vad jag här ur officiella dokument har anför.

Jag måste, herr talman, också sätta en hel rad frågetecken inför den historieskrivning rörande dyrortsgrupperingsfrågans utveckling som herr Hansson i Rubbestad här presterat. Det är icke alls på det sättet, att dyrortsgrupperingen leder sitt ursprung från lönereglerng 1919, utan man kan gå långt tillbaka, ända in på förra århundradet och finna, att vi beträffande statens lönesystem hade en dyrortsgruppering, visserligen olika utformad än den nuvarande och med betydligt mindre spännvidd än den som nu gäller. Men det är icke rätt att säga, att denna fråga uppkom 1919, ty den förekom avsevärt längre tillbaka i tiden. Vad som alltså hänt i detta avseende är, att man för statens olika ämbetsverk infört samma avlöningsreglemente. Medan man förut icke behövde för t. ex. statskontoret eller riksräkenskapsverket eller några andra speciella centrala ämbetsverk i huvudstaden ha några andra lönesatser än dem som gällde för den ort där tjänstemännen voro stationerade, har man nu, eftersom samma lönereglemente gäller för alla verk, även för tjänstemännen i nämnda verk i de olika lönegraderna löner efter A-ort, B-ort, C-ort och alla andra orter. Det är denna principiella ändring som skett, medan lönesättningen redan tidigare skedde med hänsyn till tjänstgöringsorten.

När sedan herr Hansson i Rubbestad säger, att dyrortsgrupperingen har med utgångspunkt från statens lönesättning spritt sig ut på andra områden och sålunda nu är normerande för stora grupper av befolkningen, är han tydligen offer för en begreppsförvirring. Det är nämligen staten som vid sin lönesättning anpassat sig efter den allmänna avtalsmarknadens löner och icke tvärtom. Lönesättningen för statens befattningshavare har skett efter olika dyrorter med hänsyn till den lönenivå som man har fått fram på den allmänna avtalsmarknaden. Skulle herr Hanssons i Rubbestad påstående vara riktigt, borde det betyda, att socialstyrelsens dyrortsgrupperingssystem skulle gälla för hela avtalsmarknaden, men det gör det icke, utan praktiskt taget varje privat avtalsområde har sin egen gruppering. På samma sätt som man genom förhandlingar kommer fram till ett resultat beträffande löner och de anställdas uppdelande i olika lönegrupper, på samma sätt kommer man genom förhandlingar fram till ett resultat beträffande de orter, för vilka de olika lönebelopp som man har i avtalet skola gälla. Det är alldeles klart, att den enskilda avtalsmarknaden på löneområdet är fullständigt obunden av statens lönesystem. Skulle det vara någon som helst mening i herr Hanssons i Rubbestad uttalande, skulle väl Stockholms stad såsom arbetsgivare ha samma lönesättning för sina befattningshavare som staten har för sina befattningshavare i Stockholm. Men herr Hansson i Rubbestad vet lika bra som jag, att det är en betydlig skillnad i lönesättningen därvidlag. Det är sålunda inte alls på det sättet, att staten genom sina lönereglerng infört en lönesättning efter dyrortsgruppering, utan det är, som jag förut sade, så att staten har vid sin löne-

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

sättning anpassat lönerna i stort sett efter vad som gäller på det enskilda avtalsområdet.

Det är, herr talman, ytterligare en sak som jag måste ta upp. Herr Hansson i Rubbestad bevisade ju med siffror, såsom han tyckte anse, att det icke var någon skillnad i levnadskostnaderna mellan dyraste och billigaste ort, eller i varje fall ville han bevisa, att skillnaden var betydligt mindre än vad som motsvarades av lönerna. Jag är ganska förbluffad över det siffermaterial som herr Hansson i Rubbestad därvidlag använde. Han anförde ju, att man ur socialstyrelsens officiella statistik kunde få fram, att hyreskostnaderna i Stockholm med förorter var 655 kronor per eldstad, och han anförde dessutom, att det av socialstyrelsens statistik också framgick, att hyreskostnaden i västra Sverige var 480 kronor per eldstad. Vad är det, herr talman, för underlag för dessa siffror? De återfinnas i Sociala Meddelanden nr 5 år 1942 på sid. 407. Jag läser här, vad som där står, för att man inte skall tro, att jag gör mig skyldig till någon förfalskning. Det står där följande: »För var och en av de 327 undersökta orterna beräknades en (standardräknad) medelhyra för 3 eldstäder (motsvarande 2 rum och kök). Beträffande orter med 50—100 hyreslägenheter (utan brist) beräknades vidare medeltal för den standardräknade medelhyran för 3 eldstäder inom vardera av följande områden: Stockholms förortsområde (655 kr.), östra Sverige i övrigt (455 kr.), Småland och öarna (365 kr.), södra Sverige (430 kr.), västra Sverige (480 kr.), norra Sverige (450 kr.).» Jag hoppas, att kammarens ärade ledamöter märkte, att vi här hade just de siffror som herr Hansson i Rubbestad åsyftade, 655 kronor, som han påstod skulle vara hyresbeloppet per eldstad för Stockholm inklusive förorter, och 480 kronor, som han angav såsom priset per eldstad i västra Sverige. Socialstyrelsen har emellertid sagt, att dessa siffror avse den totala kostnaden för tre eldstäder, alltså för två rum och kök på envar av orterna, såsom ni hörde av vad jag föredrog. Det är där icke heller talat om Stockholms stad utan bara om Stockholms förorter, d. v. s. den del av Stockholms förorter som icke äro hyresräknade, alltså där det icke finns någon egentlig hyresmarknad, vilket framgår av ett annat uttalande i socialstyrelsens skrivelse till Kungl. Maj:t i maj månad 1942, ur vilken vad jag här anført är ett utdrag.

Det är ju på det sättet, ärade kammarledamöter, att när man är ogenerad nog att använda siffror på detta sätt, kan man komma ganska långt. Jag för min del måste emellertid bestrida, att de anförda siffrorna ha något som helst bevisvärde i detta sammanhang. Men jag är alldeles övertygad om att de komma att göra sig utmärkt i norra Älvsborgs län och i andra län, där man vill åberopa dem, just därför att, som jag nyss sade, man har velat göra denna fråga till en stor politisk fråga, och då tar man till vilka argument som helst. För min del måste jag, herr talman, erkänna, att jag kanske är litet skarp i mina omdömen, men det är nödvändigt. Det finns ju ett gammalt svenskt ordspråk, som man inte bör förgäta och som säger, att som man ropar i skogen, så får man svar. Så sade man i min hembygd i västra Uppland, och så förmodar jag, att man säger i norra Älvsborgs län, där skogarna susa.

Sedan ville ju herr Hansson i Rubbestad med utgångspunkt från dessa siffror bevisa, att skillnaden i bostadshyra mellan västra Sverige och Stockholm var i medeltal 525 kronor. Han multiplicerade alltså de ominösa talen 655 respektive 480 med 3. Han multiplicerade således socialstyrelsens 3 eldstäder med ytterligare 3 — det blir då ganska många eldstäder — och kom så fram till en bostadskostnad i Stockholm på 1,965 kronor och i västra Sverige på 1,440 kronor. Skillnaden mellan dessa tal är ju 525. Jag bestrider, att man i Stockholm, även om priserna på dess hyresmarknad äro mycket höga, kan finna något medelpris för 2 rum och kök på 1,965 kronor, likaväl som jag

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

förmodar, även om jag saknar fullständig vetskap därom, då jag inte undersökt saken, att man i västra Sverige inte har en hyreskostnad i medeltal för två rum och kök på 1,440 kronor. Men det är dessa siffror som ha presenterats för oss och som väl skola tjäna som bevismaterial i ifrågavarande avseende.

Sedan kom herr Hansson i Rubbestad också med en annan salva, som han väl trodde skulle alldeles särskilt göra sig i detta sammanhang, när han sade, att dyrortsgrupperingssystemet gynnade storstäderna och ökade flykten från landsbygden. Han manade också alla goda krafter att söka motverka denna flykt från landsbygden. Ja, jag skall icke på något sätt polemisera mot herr Hansson i Rubbestad i fråga om vad han där sist yttrade. Jag vill bara uttala en stilla förmodan, att mycket av denna flykt från landet till storstäderna bottnar i den felaktiga agitation som bedrivs på landsbygden i fråga om storstadens hägrande förmåner. Minska litet grand på denna skönmålning av storstadens goda förhållanden, herr Hansson i Rubbestad, och jag tror, att man därigenom bättre motverkar flykten från landet än genom den argumentation som man hittills drivit. Vi socialt intresserade människor se nog med bekymmer denna ström av ungt folk som kommer till storstäderna, där de gå öden till mötes som de icke hade föreställt sig, när de reste hemifrån. Det beror därpå, att de icke kunnat skaffa sig en anställning med så hög lön, att de kunna leva på den. Den kvinnliga arbetslönen i Stockholm är, herr Hansson i Rubbestad, i allmänhet så låg, att en ensamstående kvinna inte kan leva på den, försåvitt hon inte har ett hem att stödja sig på och falla tillbaka på. Det är därför som dessa unga kvinnor, som komma hit, ofta råka illa ut moraliskt och ekonomiskt. Det är denna skönmålning av huvudstadens goda löner som gör, att de unga komma hit i förhoppning om att få en god anställning och en bra lön, bliva väl klädda, få god mat o. s. v. Men det går dem helt annorlunda, och resultatet blir då det som jag nyss åsyftade. Jag är icke alls någon social moralpredikant, men även jag känner något till dessa förhållanden, och när man så ogenerat, som jag tyckte att den ärade reservanten gjorde, uttalar sig om dessa förhållanden, måste jag också anföra vad min erfarenhet i dessa ting ger anledning att uttala.

Nu är det emellertid, herr talman, så att herr Hansson i Rubbestad och jag inte alls behöva tvista, utan vi kunna ju behandla denna fråga ur rent sakliga synpunkter. Jag har här förut sagt, att staten i sitt lönesystem har anpassat lönerna så att de skola fullständigt anknytas till den allmänna avtalsmarknadens lönenivå, men staten har beträffande spännvidden mellan dyraste och billigaste ort inte på långt när kommit till samma differens som i allmänhet finnes i kollektivavtalen. Man skall komma ihåg, att lönernas spännvidd procentuellt räknat — det är ju på detta sätt man brukar mäta spännvidden mellan dyraste och billigaste ort — aldrig har anpassat sig efter den spännvidd som man statistiskt sett ansett vara till finnandes beträffande levnads-kostnaderna. Det har ju av socialstyrelsen framhållits, och Kungl. Maj:t har tagit upp detta resonemang, att när man förra gången gjorde en prisundersökning för att mäta prisspridningen mellan dyraste och billigaste ort, så konstaterade man en skillnad på 48 procent räknat efter kostnaderna på den högsta dyrorten. Denna spännvidd hade 1941 minskats till 27 %. Det har sålunda varit en allmän sammanpressning. Herr Hansson i Rubbestad med sitt sätt att behandla siffror är ju inte nöjd med detta tal 48 %, utan han vänder på saken, såsom vi finna i hans reservation, och räknar procentuellt med utgångspunkt från billigaste ort. Han kommer då fram till att spridningen år 1934 var 93 % och år 1941 36 %. Med anförande av detta exempel har antagligen herr Hansson i Rubbestad menat, att han skulle kunna få fram en prisutjämnning som procentuellt var betydligt större, än som framgår av socialstyrelsens

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

siffror. Det är nämligen på det sättet, att förhållandet mellan 93 % och 36 % inte är något annat än förhållandet mellan 48 % och 27 %. Jag förmodar emellertid, att detta jongleri med siffror inte kan lura den som har normal svensk folkskolebildning och sålunda vet, hur man skall handskas med siffror. Vare sig man räknar procentuellt på den högre eller lägre siffran, blir ju skillnaden i fråga om kostnadsökningen icke annorlunda för det. Men detta sätt att räkna är så behändigt, och jag förmodar att det har skrivits så som det gjorts, för att det skall kunna användas i den agitation som jag förut omnämnde att man ville driva i denna stora betydelsefulla politiska fråga, som vi fått upp till behandling år 1943.

Spridningen i fråga om lönesättningen har, om man räknar med utgångspunkt från högsta dyrort, aldrig uppgått till mer än 25 %. När man alltså 1934 visade, att prisspridningen var 48 %, så blev spridningen i lönesättningen 25 %. Räknar man som herr Hansson i Rubbestad med utgångspunkt från billigaste dyrort — där han fick en prisspridning på 93 % — så blir spridningen i lönesättningen 33 %. Detta är de verkliga jämförelsetalen, när man vill jämföra prisspridningen i fråga om levnadskostnader å ena sidan och löner å andra sidan. När nu prisspridningen i fråga om levnadskostnader 1941 inte var mer än 27 %, tycker jag icke, att det är något särskilt att förfasa sig över, när man finner att prisspridningen i fråga om lönerna samtidigt är 25 %. Det är sålunda icke någon så stor och betydelsefull inrikesfråga som vi nu behandla, utan det är ren dialektik, när man påstår detta.

Jag skall inte, herr talman, uppehålla mig längre vid detta, ty jag är alldeles på det klara med att i det läge, vari denna fråga nu bragts, kommer man inte ifrån den utan att föranstalta om en offentlig utredning. Det medför ju inte några praktiska resultat, om vi här i riksdagen bara hålla på och diskutera den. I fjol var dyrortsgrupperingsfrågan föremål för debatt inte mindre än tre gånger, och jag förmodar att den kommer igen flera gånger även i år. Men det blir, som sagt, inte några praktiska resultat av allt detta, om inte Kungl. Maj:t tillkallar några sakkunniga personer, som få göra en grundlig utredning. Det gjorde man 1936 och det får man göra 1943, och jag är ganska övertygad om att de verkligt sakkunniga personer, som Kungl. Maj:t kommer att skaffa fram, komma att skriva ett principutlåtande, som — fastän det är daterat under år 1943 eller början av år 1944 — till sitt sakliga innehåll rätt väl överensstämmer med det, som herr Hansson i Rubbestad var med om att underteckna i september 1937. Sedan man fått allt detta gjort, blir det säkerligen lugnt på det stormiga hav, som dyrortsgrupperingsfrågan nu utgör, och man behöver inte syssla med denna fråga på ett tag framåt.

Kungl. Maj:t har ju ifrågasatt en dylik utredning, och utskottets majoritet har i det avseendet helt ställt sig på Kungl. Maj:ts ståndpunkt. Reservanterna med herr Bernhard Nilsson i spetsen ha också gått på utredningslinjen. Vad som skiljer deras ståndpunkt från utskottsmajoritetens, är huvudsakligen att de inte vilja förlänga skattegrupperingen för mer än ett år och att de önska, att riksdagen i en skrivelse till Kungl. Maj:t direkt skall påyrka igångsättandet av en utredning. Utskottsmajoriteten har inte ansett det erforderligt att riksdagen skriver och begär en utredning, då man är övertygad om att Kungl. Maj:t ändock, såsom departementschefen framhållit, kommer att verkställa en dylik utredning.

Vad sedan beträffar reservanterna herr Hansson i Rubbestad och herr Hammarlund är det inte att förvåna sig över att de vilja ha till stånd ett omedelbart beslut av riksdagen i syfte att få dyrortsgrupperingen helt avvecklad. Det är ju samma ståndpunkt, som man från det hållet tidigare intagit, och det var ganska klart, att deras reservation skulle sluta med ett dylikt yrkande.

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

Herrar Hansson i Rubbestad och Hammarlund vilja sålunda här omedelbart få till stånd ett sådant beslut rörande skattegrupperingen, att de skattefria avdragen bli lika för hela landet och baseras på den lägsta ortsgruppens avdrag. I sak betyder detta säkerligen, att man övervältrar skattebördor från de mer besuttna på de mindre besuttna, men det är väl ett led, förmodar jag, i bondeförbundets allmänna strävanden när det gäller skattepolitiken.

När det gäller lönerna, är saken betydligt klarare. Herr Hansson i Rubbestad företräder ju dem, som vilja sänka den allmänna lönenivån här i landet, och då är det självfallet, att man först koncentrerar sig på tätorternas och städernas löntagare. Sedan man fått ned deras löner, minskas ju flykten från landsbygden, vilket medför att arbetskraften på landsbygden blir billigare, och det var väl närmast dit, som man ville komma. Nu är det emellertid på det sättet, herr Hansson i Rubbestad, att riksdagen inte bestämmer lönerna för några andra än statens befattningshavare. När det gäller de hundratusentals löntagare i detta land, som ha kollektivavtal med enskilda arbetsgivare, kan inte herr Hansson i Rubbestad utöva det allra minsta inflytande på lönerna — han må sedan driva igenom vilket beslut som helst här i riksdagens andra kammare. Dessa löntagare komma framdeles liksom hittills att se till, att de få sina löner fastställda förhandlingsvägen. Men det finns självfallet en grupp av löntagare, som man skulle kunna komma åt genom ett beslut här, nämligen den vars avlöningsbestämmelser fastställas av Sveriges lagstiftande församling. Jag tvivlar emellertid på att ens i det fallet herr Hansson i Rubbestad räcker till för att genomföra den allmänna lönedättning, som han strävar efter.

Emellertid är det ju inte, såsom jag nyss sade, någonting som skiljer oss åt när det gäller det väsentliga, nämligen att dessa frågor böra göras till föremål för en allsidig och genomgripande utredning, varvid även frågan om dyrortsgrupperingens framtida innehåll och bestånd bör upptagas till prövning. Då har man alla förutsättningar att söka sig fram till en riktig lösning, och jag är övertygad om att utredningen också kommer att ge svar på frågan om dyrortsgrupperingens framtida vara eller icke vara.

Vad det nu närmast gäller att taga ståndpunkt till, är frågan om en prolongering av gällande skattegruppering. Kungl. Maj:ts hemställan i förevarande proposition avser endast denna del av frågekomplexet, och utskottsmajoriteten har för sin del tillstyrkt detta Kungl. Maj:ts förslag. Vad beträffar grupperingen av orterna med hänsyn till lönerna, har ju riksdagen tidigare beslutat lägga ärenden av detta slag under Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftningsrätt, och jag förmodar att Kungl. Maj:t också kommer att begagna sig av denna sin lagliga rätt till att verkställa de justeringar av dyrortsgrupperingen beträffande lönerna, som kunna vara erforderliga. I övrigt får ju den slutliga lösningen av denna fråga bli beroende av resultatet av den utredning, varom jag här talat.

Det torde under dessa omständigheter vara ganska naturligt, förefaller det mig, att riksdagen här sluter upp kring utskottets majoritet, och jag ber, herr talman, att med återopande av vad jag här sagt få yrka bifall till utskottets förslag.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Fröderberg: Herr talman! År 1923 kom en plåtslagare med stor familj flyttande till vår socken från Stockholm. Det var vid årsskiftet och han fick hos oss deklarerera för de inkomster, som han haft året förut i Stockholm. När

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

han sedan fick sina skattsedlar, lydde de på sammanlagt omkring 500 kronor. Karlen blev förskräckt och vände sig till kommunalfullmäktige för att få avkortning på skatterna. Han sade då, att om han bott kvar i Stockholm, hade han endast fått omkring 50 kronor i skatt, medan han nu fick 500. När kommunalfullmäktige hörde detta, blev det litet mummel bland gubbarna och en av dem — jag tror det var kyrkvärden — steg upp och sade: »Det är synd om karlen, och jag skulle gärna ha gått med på att avkorta hans skatt, bara han inte ljugit så förbannat!» Det var nog också den allmänna uppfattningen; man tvivlade på att plåtslagaren talat sanning. Emellertid var det de skattefria ortsavdragen för honom och hans barn samt olikheten i skattesats som gjorde, att det verkligen förhöll sig så, som han påstod. Men skatteavdragen voro också annorlunda då än nu. Skatteavdragen voro då resp. 700, 800, 900, 1,100 och 1,200, alltså en spännvidd på 500, med bankning 750. Men det var inte så många, som intresserade sig för den saken på den tiden. Det väntades att bondeförbundet skulle ta upp saken, sedan partiet bildats, men man låtsades då inte alls om den på det hållet.

1928 års kommunalskatteutredning företog sedan en krympning av de skattefria avdragen till resp. 680, 760, 840, 920 och 1,000, alltså en spännvidd mellan lägsta och högsta dyrort av 320, med bankning 480. Om man sedan gör ett hopp fram till 1939, finner man åter en krympning. Avdragen blevo då resp. 600, 640, 680, 720 och 760, och det äro de ju fortfarande. Kvar står alltså en spännvidd på 160, med bankning 240, mot för tjugo år sedan resp. 500 och 750. Detta är egentligen inte så mycket att göra väsen av, och även om jag såsom landsbygdsrepresentant är intresserad av att skillnaden i dyrortsavseende reduceras så mycket som möjligt, måste jag i rättsvisans namn erkänna att man inte kan komma så mycket längre, om man inte skall gå in för dyrortsgrupperingens slopande helt och hållet, och det kan inte heller vara riktigt.

Det finns en annan sida av skattegrupperingen, som jag anser värd några tankar, nämligen barnavdragen. För första och andra barnet är ju spännvidden mellan avdragen på högsta och lägsta dyrort 160, men fr. o. m. tredje barnet, där avdragen äro resp. 700, 760, 820, 880 och 940, blir spännvidden 240, med bankning 360. Nu är det ju så, att dessa barnavdrag få göras till dess barnen fyllt 18 år. Om man då tänker på de barn, som fortsätta sin skolgång efter folkskolan, vilka äro dyra att underhålla: barnen i staden eller barnen på landet? Barnen i staden ha nära till sitt läroverk, gymnasium eller högskola. De både bo hemma och äta hemma, och kostnaderna för deras skolgång äro tämligen ringa. Landsbygdens barn däremot skola antingen inackorderas på platsen, där skolan ligger, eller skola resa fram och tillbaka till skolan varje dag, och det drar åtskilligt med pengar. Varför skall man då ha större avdrag för barnen i städerna än för barnen på landsbygden? Det är en orättvisa, som jag anser så snart som möjligt bör avskaffas.

Det har här talats om att lönerna på den allmänna arbetsmarknaden först nu blivit graderade i dyrortsavseende. Jag gjorde redan 1928 vissa undersökningar i detta avseende och fann då, att medan spännvidden i fråga om levnadskostnader var 48 procent och i fråga om de skattefria avdragen 70 procent, var spännvidden 90 procent, när det gällde lönerna i den fria arbetsmarknaden mellan landsbygden och storstäderna.

Jag vill också säga några ord i anledning av kravet på en tillfällig lönejustering. Det har här förklarats, att det inte finns anledning att göra något åt den saken tills vidare. Men om vi ta t. ex. 15:e löneklassen i det statliga avlönningssystemet, finna vi att 1935 var spännvidden mellan A- och B-ort 1,296 kronor, medan den nu är 1,698 kronor. Samtidigt som socialstyrelsens

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)
utredning visar, att spännvidden i fråga om levnadskostnaderna sjunkit från 48 till 27 procent, har alltså spännvidden i detta fall ökat med 402 kronor. Utvecklingen här har alltså gått en rakt motsatt väg.

Det skulle kanske ligga närmast till hands för mig att här yrka bifall till någon av de reservationer, som finnas fogade till utskottsutlåtandet, men då jag själv i en motion, nr 304 i denna kammar, påvisat ett enklare och effektivare system, som skulle kunna börja tillämpas redan i år, bryr jag mig inte om att göra detta.

När det gäller familjetillägget står jag emellertid helt på den linje, som herr Hansson i Rubbestad här talat för, nämligen ett slopande av graderingen. I dessa familjetillägg ingå inte hyresbidragen, ty dessa utbetalas ju efter särskild behovsprövning, och då finns det inte någon anledning att gradera familjetilläggen.

Beträffande folkpensionerna blev det en liten lucka i herr Hanssons historie-skrivning. Han kritiserade det förhållandet, att folkpensionerna vero grade-rade, men glömde att nämna, att det var på förslag av en regering, bestående av socialdemokrater och bondeförbundare, som denna gradering infördes 1938.

Vidare vill jag säga några ord angående beräkningen av levnadskostnaderna på de olika orterna. Jag har här framför mig en del siffror beträffande detta, som jag fått uppe i socialstyrelsen — vederbörande byråchef var vänlig att själv ge mig dem. En del av dem återfinnes för övrigt i nr 2 av Sociala meddelanden för detta år.

Socialstyrelsen har ju delat upp levnadskostnaderna i följande grupper: livs-medel, bränsle och lyse, bostad, kläder, skodon, skatter samt övriga utgifter, och graderat dem efter olika orter. Jag skall be att få litet närmare granska dessa poster och går då baklänges och börjar med övriga utgifter, som omfattar ungefär en femtedel av hushållsbudgeten. Däri ingå bl. a. sjukvård, inventarier, förenings- och försäkringsavgifter, tidningar och telefon, resor och andra förströelser, tvätt och rengöringsmedel, sprit, tobak och annat sådant. Att man även, när det gäller dessa saker, kommer till en högre summa för Stockholm än för landsorten, måste förvåna, ty i verkligheten måste väl förhållandet vara det motsatta. Om man på landsbygden t. ex. skall söka läkare eller tandläkare eller om man vill ut och roa sig någon gång, måste man ju först företa resor och lägga ned pengar på detta, innan man kommer i åtnjutande av de förmåner, som stadsborna kunna tillgodogöra sig utan vidare.

Jag tycker att man när det gäller denna rubrik kunde sätta en konstant summa för hela landet — egentligen borde det vara en högre siffra för landsbygden.

Också när det gäller posten skodon, som är ganska liten, skulle man kunna göra beloppet konstant, och detsamma gäller posten kläder. Jag kan inte förstå varför det där skall behöva finnas någon skillnad, visserligen inte stor men dock en skillnad. Vad t. ex. min hemsocken och Stockholm beträffar, är skillnaden 46 kronor. Jag undrar emellertid, hur man egentligen går till väga, när man inhämtar dessa uppgifter. I min hemsocken kan man skilja på två områden: samhället och socknen i övrigt. Det är emellertid samma affär, som säljer kläder och skodon på båda ställena, och priserna äro desamma. Men när det gällde att lämna uppgift till socialstyrelsen, kom man till olika resultat på de båda ställena, fastän affärerna hörde ihop, och detta berodde på frågeställningen i de formulär, som skulle ifyllas. Det gällde där att uppge den sorts skor, som såldes mest, och det visade sig då, att ute i socknen köpte man i allmänhet billigare skor än i samhället, och detta blev det avgörande för beräkningen av denna post bland levnadskostnaderna. Man utgick således inte från likvärdiga kvaliteter, utan från den standard som vederbörande kunde hålla.

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

När man kommer till livsmedel är, såsom herr Eriksson i Stockholm redan sagt, skillnaden inte så stor. Jag har här uppgifter för en hel del orter över hela landet, och om man t. ex. jämför Stockholm och landskommunen med de lägsta levnadskostnaderna, Källeryd i Småland, finner man en skillnad på endast 247 kronor. Vidare finner man en jämn stegring från Skåne upp till de nordliga delarna av landet, och därom är väl inte så mycket att säga.

Vad bränslet beträffar, är detta dyrare i Stockholm och de andra städerna än på landsbygden, men när vi åter kunna få koks, blir nog förhållandet omvänt igen.

Det är alltså flera av dessa utgiftsposter, som jag anser skulle kunna sättas konstanta för hela landet: övriga utgifter, skor och kläder och kanske även i det närmaste livsmedel och bränsle.

När man kommer till skatterna, är naturligtvis skillnaden mellan de olika orterna stor, även om den kanske inte är precis den som man tänkt sig. I Överkalix, Sveriges dyraste kommun, har en normalfamilj sammanlagt 681 kronor i skatt, medan den i Källeryd har 279 kronor. Stockholm t. ex. kommer lika högt som min hemkommun, trots att skattesatsen i Stockholm det året inte var mer än 9:48, medan vi hos oss hade en kommunalskatt på 11 kronor, en landstingsskatt på 3:50 och en vägskatt på 1:30. Skatterna voro beräknade på de löner, som voro upptagna för resp. orter, och voro de riktiga, skulle väl också resultatet vara rätt. Men om, såsom vi från landsbygden anse, spännvidden är för stor, bli också skatterna för högt beräknade, och då kan det tänkas att detta förhållande gör, att Stockholm kommer en ortsgrupp högre upp än som är riktigt.

Vad hyreskostnaderna beträffar, måste man i alla fall erkänna att det föreligger en avsevärd skillnad. För två rum och kök utan bränsle är hyran i Källeryd 365 kronor, medan den i Stockholm är 1,167 kronor, alltså en skillnad på 802 kronor. I min hemsocken är det satt till 450 kronor, alltså 717 kronor lägre än i Stockholm för precis samma storlek. Om vi titta på de bostäder, som finnas, och de hyror man får, så kanske detta är ungefär det rätta. Men hur är det, om vi skulle utgå från samma standard? Jag var hemma i förra veckan. Det är bostadsbrist där hemma. Vi räkna på ett H. S. B.-hus med 51 eldstäder, som det kallas fastän det är element. Vi skulle komma till 6,000 kronor per eldstad eller 320,000 kronor för alltsammans. Trots att vi räknade med ganska höga kommunala bidrag och statsbidrag, skulle hyran bli 21 kronor per kvadratmeter med bränsle. Den byggmästare, som räknat på saken, säger, att det är lika dyrt att bygga i vår socken som i Bollnäs eller vilken annan stad som helst, ty det är Gävle- eller Sundsvallslistan som tillämpas, och den skiljer sig icke mycket från Stockholms. För tre år sedan var det högre än i Uppsala och Örebro.

Sålunda, om vi få detta H. S. B.-hus med den standard vi räkna med och taga hyror därefter, så komma vi högre än Gävle och nästan upp till Stockholms förorter. Ändå är samhället C-ort och socknen B-ort, men socialstyrelsen har i alt. II trots detta föreslagit nedflyttning av samhället till B-ort och av socknen till A-ort.

Då måste man få ett väldigt misstroende mot detta system. På landsbygden har detta blivit en allt större och större fråga. Det kan icke förnekas, fastän man kanske icke vill låtsas om det i Stockholm.

Om vi komma från Gävle med 738 kronor till Stockholm med 1,167 kronor, är det ett väldigt hopp. Vi få erkänna, att skillnaden är stor. Om vi fråga vilka hyror som betalas måste vi ju erkänna, att det verkligen är så. Men vi ha för oss, att det icke blir så mycket dyrare att bygga en villa i Äppelvikens än i vår kommun. Någoting som jag tycker är en verklig skamfläck för Stock-

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

holm är emellertid det förhållandet, att man på dessa släta stenhällar skall taga 50 öre kvadratmetern i tomthyra. Det är ett fullkomligt tomtocker. Vore det en enskild person, som uppträdde så hemma, tror jag, att han skulle komma bort i min hemsocken eller åtminstone i Delsbo, som ju också ligger i Hälsingland.

Det där är precis icke vackert. Jag är övertygad om, att dessa tomthyror, som i Stockholms stad hålla hyresvärdena uppe, allra minst motsvara en ortsgrupp, kanske i det närmaste två. Vi på landet med vår bostadsbrist få nu gå in för att satsa en hel del kommunala bidrag för att få bostäder, fastän vi ha dålig skattekraft. Man tycker, att här kunde man åtminstone sörja för, att folk finge lämpliga och billiga tomter, i synnerhet om man har endast stenhällar att bygga på.

Jag vill dock icke gå med på ett fullständigt avskaffande av dyrortsgrupperingen, ty det skulle föra vissa svårigheter med sig. Vi tycka visserligen, att det är väldigt lågt att för Källeryd räkna med 2 rum och kök för 365 kronor. Men se vi på taxeringsvärdena för fri bostadsförmån i fråga om både jordbruksfastighet och annan fastighet, så äro de mycket lägre. I min hembygd exempelvis beräknas två rum och kök, en riktigt bra bostad med både vatten och slask, vid taxeringen till 270 kronor. Skulle vi få enhetliga löner och skatter i hela landet, finge vi också enhetliga taxeringar av fria bostäder. Jag tror, att dessa värden på landsbygden skulle komma att åka upp så, att de, som nu ha förmånen att taxeras billigt, enbart på detta skulle förlora mycket mera än vad som innefattas i den lilla intervall på 160 kronor, som finnes i skattegrupperingen mellan de lägsta och högsta dyrorterna plus bankningen.

Det är en annan sak, som jag vill nämna. Gång på gång har jag studerat riksdagens skrivelser under senare tid, fastän jag icke varit här. Jag har sett, att man från det håll, som herr Hansson företräder, oupphörligt fordrar billigare byggnadskostnader och arbetslöner på landsbygden. Hur rimmar detta med påståendet, att det är lika dyrt att leva där som i Stockholm? Jag tycker, att de där båda sakerna skära sig. Jag kanske kan få svar på frågan.

Jag ber att få sammanfatta vad jag sagt på följande sätt: Beträffande skattegrupperingen anser jag, att när den nuvarande skillnaden mellan högsta och lägsta dyrort är så ringa som 160, med bankning 240 kronor, kan denna få vara oförändrad tills familjebeskattningsförslaget kommer i vad det gäller ortsavdragen, men att skattegrupperingen beträffande barnavdragen bör slopas. När det gäller lönerna anser jag en provisorisk lösning berättigad, men då jag genom motionen nr 304 föreslagit en smidigare väg än reservanternas, en väg som kan tillämpas redan nästa månad, har jag i dag i denna sak intet yrkande. När det gäller en reformering av själva dyrortssystemet, äro ju både reservanternas och utskottet på samma linje, men då jag anser utskottets formulering vara den bästa och mest krävande, yrkar jag för dagen bifall till utskottets förslag.

Herr Spångberg: Herr talman! Då dyrortsgrupperingen genomfördes 1919 voro alla medvetna om, att dyrortsgrupperingen i sig själv egentligen var ett provisorium, och att den icke var någonting, som kunde fastläsas för någon längre tidsperiod, utan att omräkningar då och då måste göras på grund av förändringar i prisläget. Det har under tiden från löntagare, som varit placeerade ute på landsorten, framkommit mycket stark kritik mot det system, som från början var gällande i fråga om grunderna för grupperingen. Man menade, att det i beräkningen togs med alltför få förnödenhetsartiklar, man hade vidare räknat hyrorna i de sämre bostäderna på landsorten och därmed fått låga

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

bostadskostnader och tagit dem som utgångspunkt för dyrortsplaceringen och därmed åstadkommit en sämre standard för vissa orter i vårt land.

Nu äro de som jag närmast tänker på i detta fall, de statsanställda, ett rätt rörligt släkte. De ha ingen bostadsort, som de kunna vara säkra att få bo på under hela sin tjänstetid, utan de äro utsatta för förflyttning rätt så ofta. Samma personer bli därför i tillfälle att iakttaga den stora skillnad, som de möta i löne- och bostadsförhållanden och dylikt på olika orter. Det är ju egentligen människorna det närmast gäller. Man kräver, att man skall ha samma standard i samma grader, oavsett var man blir placerad. Detta är egentligen den sunda princip, som ligger till grund för den kritik, som kommer från statstjänarhåll ute i landsorten. Man går där icke in för ett avskaffande av dyrortsgrupperingen, och man vill icke draga ner huvudstaden till den lägsta landsortsgruppens nivå. Det har icke funnits några allvarliga tankar på detta inom statstjänarkretsar. Men man vill, att statsmakterna skola följa den grundprincipen som hela dyrortssystemet är byggt på, och att de omgrupperingar, som skola ske, företagas särskilt vid sådana prisförändringar, som inträffat under de senaste åren, samt att det är både nödvändigt och berättigat, att förändringarna bli sådana, att reallönen blir likvärdig på vilken ort vederbörande befattningshavare än äro placerade.

Om nu i dag utskottets förslag antages av riksdagen, så kommer frågan egentligen i samma läge som den hade 1938. Då anslöt sig riksdagen till det år 1937 av 1936 års lönekommitté framlagda förslaget om nya grunder för beräkning av dyrortsgrupperingen. Det har företagits en utredning efter dessa av riksdagen då antagna nya grunder, vilken har framlagts av socialstyrelsen. När så resultatet föreligger, säger man, att tiden icke är lämplig och utredningen icke så fullständig, att man nu kan företaga någon ny dyrortsgruppering på grundval av detta material.

Nu är det ju så, att en ny dyrortsgruppering borde ha genomförts redan 1940. Vi äro således inne på tredje året som frågan skjutits på framtiden. Komma vi fram till år 1945, innan en ny gruppering företages, har man på detta sätt förhalat frågan under hela den femårsperiod, som en ny gruppering borde ha gällt, och man kommer fram till den tidpunkt, då vi ändå normalt borde ha fått en ny dyrortsgruppering. Emellertid är det ingenting som säger, att man skall dröja fem år med dyrortsgrupperingen. Jag förstår icke detta ständiga tal, att det möjligen kan företagas ett provisorium, men att det icke är lämpligt att göra det. Ty det är ändå så, att om det sker en betydande prissänkning, även om det endast gått tre eller fyra år, borde en omräkning företagas, och man borde placera in orterna i den plats på indexskalan, som motsvarade priserna för vederbörande orter, så att principen om själva reallönen alltjämt hålles.

Nu förebäres, att prisläget är så osäkert, att man icke kan företaga en omgruppering nu på grund av detta. Jag tror emellertid, att relationerna mellan de olika orterna äro rätt fasta. Även om det alltjämt kommer att ske en förskjutning i prisläget på grund av en prishöjning, som man kan tänka sig, är det dock nu en ganska fast skillnad mellan de olika orterna. Sedan man nu har den av socialstyrelsen företagna undersökningen av priserna olika orter emellan på grundval av de nya beräkningsgrunder med likvärdiga bostäder och dylikt, som man för första gången utgått ifrån, kan också omgrupperingen företagas.

Om man således tager fasta på de principer, som ligga till grund för själva dyrortsgrupperingen, måste man säga sig, både att tiden är inne för en ny omgruppering, och att vi ha ett mycket vederhäftigt material att hålla oss till.

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

Den prisförskjutning, som har skett, är sådan, att en ny dyrortsgruppering verkligen är högst motiverad.

Herr Fritz Persson och jag ha väckt en motion i denna fråga, där vi ha föreslagit, att skattegrupperingen skulle erhålla förlängd giltighet endast till och med utgången av innevarande år. Vi ha gjort detta därför att man väl måste anse, att man åtminstone under årets lopp kunde komma fram med ett utredningsmaterial. Det vore också önskvärt att regeringen tillsatte utredningsfolk, som verkligen hade tillfälle att arbeta med detta material och som gjorde detta och icke vore upptagna av så mycket annat arbete, att man måste skjuta detta åt sidan. Ty då kan man ju hålla på hur länge som helst, och man kommer aldrig fram till något ordentligt arbete och någon ordentlig lösning.

Vi ha vidare föreslagit, att de justeringar, som det i Kungl. Maj:ts proposition antydes att finansministern skulle företaga och därefter anmäla för Kungl. Maj:t, skulle föreläggas riksdagen, och att riksdagen skulle ha möjligheter att pröva ifrågakvarande förslag. Det vore ju också rimligt, att dessa omjusteringar skedde med hänsyn till de starka prisförskjutningar, som ägt rum för vissa orter här i landet. Vidare ha vi ansett, att den dyrortsgruppering, som skulle taga sikte på en genomgripande omgruppering, borde verkställas senast nästkommande år. Utredningen borde ju kunna igångsättas snart, och den borde kunna företagas av människor, som toge itu med detta på allvar och använde sin tid till ett utarbetande och insamlande av material i frågan. Förutsatt att omgrupperingen sker i snar framtid, är det ändå icke så vidlyftigt material ytterligare, som behöver insamlas, sedan den stora utredning, som socialstyrelsen verkställt, ändå föreligger med mycket färska uppgifter.

Frågan är givetvis i och för sig komplicerad, men den är ej fullt så komplicerad som man söker att göra den till. Fullt så omöjlig är frågan faktiskt icke. Principen är, att för statsanställda bör det utgå lika reallön, var den anställdes än är placerad, med hänsyn tagen även till de fördelar eller nackdelar, som själva bostadsorten medför. Det är emellertid icke så, att prisförhållanden och löner behöva ha precis samma spännvidd. Det är tvärtom så, att å orter, som kunna anses ligga ogynnsamt till, bör det utgå en procentuellt större lön än vad det insamlade prismaterialet utvisar, på grund av de olägenheter, som finnas där, och på grund av de dyra kostnader, som bosättning på den orten medför.

Det sades också ifrån i propositionen och i utskottsbetänkandet 1938, när riksdagen antog det nya avlöningsreglementet, att man skulle taga hänsyn till dessa olägenheter, och att det är av denna anledning som löneskalan är mera sammanpressad än dyrortsskalan.

Om man följer hittills gällande riktlinjer och utgår ifrån att den lägsta lönen var beslutad med tanke på det index, som visades för respektive orter år 1938, när civila avlöningsreglementet antogs, är det väl ändå ganska enkelt att placera in varje ort i den indexgrupp på dyrortsskalan, där den hör hemma. Man behöver icke resonera om huruvida man skall flytta ner Stockholm till lägsta ort eller huruvida man skall flytta upp de lägsta orterna ett stycke eller huruvida man skall sammanpressa indexskalan ungefär till mitten och få de olika orterna på en linje, utan man skall givetvis följa den princip, som föreligger, och placera in orten i sin indexgrupp enligt de priser, som råda för orten i fråga.

Lägsta beräknade index 1938, som man utgick ifrån, var 527 om man beräknar indexsiffran 1,000 för Stockholm. Lägsta index i år, som redovisas i socialstyrelsens undersökning, är 734. Sålunda, de orter, som förut befunnit sig under 734, böra givetvis flyttas upp till det strecket och placeras i sina re-

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

spektive dyrortsgrupper. Sedan blir det tydligen inga orter att placera i de dyrortsgrupper, som varit avsedda för orter med lägre indextal än 734, utan dessa grupper bli vakanta. Det visas ju också av det material, som socialstyrelsen kommit med och som utvisar en livsmedelskostnadsökning på de billigaste orterna av 95.7 procent på A-ort, medan den på I-ort är 70.3 procent. Det är troligt att denna sammanpressning kommer att stå sig i framtiden. För att inse detta behöver man bara tänka på den utjämning beträffande livsmedelspriserna, som ägt rum genom jordbruksorganisationernas insatser. Beträffande åtskilliga lantmannaprodukter äro priserna lika dyra för konsumenterna i landsorten som för konsumenterna i städerna. Det blir ingen ändring i det avseendet. Tydligen kommer kontrollen beträffande mjölken att stå sig. Likaså kommer kontrollen över slakterierna att bibehållas. Denna kontroll är delvis förestavad av hygieniska skäl och kan inte betecknas som en kristidsföreteelse.

Utskottet erkänner också den konstaterade sammanpressningen av priserna, men är icke säker på att det kommer att stå sig i fortsättningen. Jag tager i alla fall fasta på det erkännande, som utskottet gjort. Jag kan icke förstå, varför det anses olämpligt att genomföra omräkningen med det material, som föreligger, när man är övertygad om att det icke kommer att bliva några större förskjutningar. Utskottet antyder, att en omgruppering skulle få karaktären av en lönereglering. Detta måste väl vara alldeles oriktigt resonerat. Det är icke fråga om någon lönereglering. Det är icke fråga om att lönerna skola ökas. Det är bara fråga om att placera varje ort där den hör hemma; det må sedan lända till en nedflyttning eller en uppflyttning. Detta får avgöras enligt för orten gällande indextal. För varje ort skola lönerna utgå enligt gällande lönereglemente. Ingen lön är anknuten till en viss ort utan till indexskalan. Det finns ingen garanti för att lönerna på en viss ort skola utgå efter ett oförändrat indextal. Den gruppering, som borde företagas, skall vara av samma art, som de omgrupperingar, vilka skett flera gånger tidigare och vilka ingalunda ha karakteriserats som löneregleringar.

Jag har många gånger haft tillfälle att tala med statsanställda i olika lönegrader, vilka fått förflyttning från en plats till en annan. Man kan utgå ifrån att en statstjänare likaväl som andra människor gärna vill ha befordran. Det har ingen något emot. Vid befordran följer ofta bättre arbete och högre lön. Det är klart, att ingen människa motsätter sig att på detta sätt få trevligare arbete och högre inkomst. Antag, att en stationskarl i Stockholm — jag håller mig till tjänstemän i lägre lönegrader — en dag får en påstötning av en överordnad om att han skall lägga in ansökan att bliva stationsförman. Bifalles hans ansökan, kommer han upp ett par lönegrader och får en angenämare sysselsättning. Han tvekar icke att lägga in ansökan utan tager denna chans, men så får han veta, att han, om han blir stationsförman, får bereda sig på förflyttning till Charlottenberg, och då blir han ögonblickligen betänksam, ty Charlottenberg tillhör ortsgrupp C, medan Stockholm tillhör ortsgrupp I. Så sätter han sig ned och räknar efter, och det dröjer inte länge, förrän han finner, att han, om han blir befördrad till stationsförman med tjänstgöring i Charlottenberg, får lägre levnadsstandard. Han får svårt att skaffa sig en ordentlig bostad, och han får betala mera för den än vad socialstyrelsens redovisning ger vid handen. Han kan få det sämre ställt som förman i Charlottenberg än han har det som stationskarl i Stockholm. En stationsskrivare i Stockholm, som blir befördrad till förste stationsskrivare i Charlottenberg, får vidkännas en sänkning av reallönen. Han klagat högljutt över detta förhållande. Jag skulle tro, att de flesta tacka nej till befordran, om därmed skall följa förflyttning till ort, som tillhör en avsevärt lägre ortsgrupp. Det är därför nödvändigt att behålla principen om lika reallön. Den är sund.

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

Här talas i den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen om en utjämning, som icke får medföra någon kostnadsökning. Hur skall man kunna komma förbi de ekonomiska konsekvenserna utav vad som inträffat i vår tid? Hur skall man komma förbi de ekonomiska konsekvenserna av den prisutjämning, som ägt rum i fråga om lantbruksprodukter? Det är några, som måste bära kostnaderna. Konsekvenserna av prissfördringen kan man icke trollo bort; den kommer man icke från. Kostnaderna komma att få betalas antingen av dem, som bo i landsorten, eller av dem, vilka ha att betala lönerna till de tjänstemän, som bo i landsorten. Jag är rädd för att det beslut, riksdagen i dag kommer att fatta, kommer att väcka besvikelse och förbittring. Jag föreställer mig nämligen, att utskottets förslag kommer att bifallas, och att den av mig och herr Persson i Växjö väckta motionen kommer att avslås. På de orter, där man erhållit för liten kompensation för dyrtiden, har man räknat med att erhålla rättelse, väntat sig en omgruppering i år. Vi ha nog insett, att som frågan nu förhalats är det svårt att genomföra en omgruppering i år. I vår motion ha vi därför föreslagit, att en omgruppering skall genomföras nästa år. Utskottet å sin sida anser, att en omgruppering icke heller kan genomföras nästa år utan först år 1945, men sedan utskottet sagt, att förslag till ny dyrortsgruppering bör framläggas till 1945 års riksdag, kommer utskottet med följande underliga reservation: »Skulle emellertid oöverstigligen hinder möta för framläggande av ett slutligt förslag i dyrortsgrupperingsfrågan vid 1945 års riksdag, bör enligt utskottets mening tagas under övervägande, huruvida icke redan till 1944 års riksdag förslag bör framläggas rörande skattegrupperingen, även om ett sådant förslag får anses innebära allenast ett provisorium. I fråga om lönegrupperingen anser sig utskottet med hänsyn till de med en sådan gruppering förenade omständigheterna icke kunna tillråda ett provisorium för den korta tid, som kan antagas behövlig för genomförande av en ny dyrortsgruppering.» Maken till kautschuksartat uttalande i frågan får man sannerligen leta efter. Utskottet svävar i det ovissa även för år 1945 och ställer därmed frågan på en oviss framtid. Om utskottets förslag bifalles, bör åtminstone denna passus i utskottets utlåtande utgå ur motiveringen.

Vid den nya undersökningen skulle emellertid enligt utskottets uppfattning större hänsyn tagas till de kostnader för sjukvård och hälsovård samt för resor för olika ändamål, som de, vilka äro bosatta på landsbygden, få vidkännas. Det är gott och väl det där, och det är vad man i landsorten har begärt under många år. Frågan borde därför ha tagits upp på allvar vid den utredning, som socialstyrelsen verkställt. Om en ny utredning skall företagas, så har jag naturligtvis ingenting emot, att utredningen får omfatta även sistberörda fråga. Jag hoppas tvärtom, att så kommer att ske, så att den icke blir borttrollad. Däremot förstår jag icke utskottets mening då det i utlåtandet anför: »Däremot anser utskottet tveksamt, huruvida det skulle vara möjligt att finna någon grund för tillgodoräkning av sådana kostnader, som uppkomma för barns och ungdoms undervisning utöver bottenskolestadiet.» Där har man både en oriktighet och en fälla! Tar man icke hänsyn till sistnämnda kostnader, så är det möjligt, att man, när förslag om ny dyrortsgruppering framlägges någon gång år 1945, 1947 eller 1948, kommer underfund med att det varit riktigt att icke taga hänsyn till kostnaderna i fråga, och då får man anledning att göra en ny utredning. Från statstjänarhåll har många gånger klart framhållits önskvärdheten av att ny dyrortsgruppering snarast kommer till stånd på grundval av det material, som nu föreligger. Ytterligare utredningar angående speciella frågor kunna ju företagas i efterhand. Givetvis vore det emellertid oriktigt, om man skulle företaga en ny utredning av frågan om dyrortsgrupperingen utan

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

att därvid taga hänsyn till kostnaderna för barns och ungdoms undervisning utöver botten-skolestadiet.

Jag ber, herr talman, att i första hand få yrka bifall till den av mig och herr Fritz Persson väckta motionen nr 301. Skulle detta yrkande icke bifallas utan utskottets förslag antagas, ber jag att alternativt få föreslå, att det stycke på sid. 7 i utskottets utlåtande, som börjar med orden »Skulle emellertid oöverstigligen hinder möta» och slutar med orden »för genomförande av en ny dyrortsgruppering», måtte utgå, samt att likaledes följande mening på sid. 8 i utlåtandet måtte utgå: »Däremot anser utskottet tveksamt, huruvida det skulle vara möjligt att finna någon grund för tillgodoräknande av sådana kostnader, som uppkomma för barns och ungdoms undervisning utöver botten-skolestadiet.»

I detta anförande instämde herr *Ekdahl*.

Herr **Lindahl**: Herr talman! Det har många gånger framhållits, att det säkerligen icke står i mänsklig makt att åstadkomma ett absolut rättvist system för en dyrortsgruppering. Utskottet har på sätt och vis förordat, att vid en kommande dyrortsgruppering antalet grupper skall skäras ned. Även lämpligheten härav kan, enligt mitt sätt att se, diskuteras. Även med den minskning i spännvidden mellan högsta och lägsta dyrort, som enligt utskottets utredning har inträffat, torde frågan alltjämt stå öppen, om icke en mjukare och mera rättvis inpassning av de olika orterna kan ske, om antalet ortsgrupper bibehålles i stället för att minskas. Ett bibehållande av det nuvarande antalet ortsgrupper skulle bara medföra, att spännvidden mellan de olika orterna bleve betydligt mindre än vad den för närvarande är, och att varje ort faktiskt skulle få en chans att inplaceras just på den plats, där den bör placeras. Denna fråga får man emellertid försöka lösa under den blivande utredningen. Det finns anledning att komma ihåg, att varje minskning av antalet ortsgrupper måste medföra en del tråkiga konsekvenser, som skapa åtskillig irritation. En del orter komma att flyttas upp, men en del komma också att flyttas ned. Man får inte heller glömma bort att i fråga om dyrortsgrupperingen blir betraktelsesättet åtskilligt subjektivt betonat. Många tycka nämligen att just hans placeringsort inte bara mäter sig utan t. o. m. i dyrhet överträffar orter som i dyrortsskalan ligga åtskilligt över just hans ort.

Vad man emellertid utan tvekan kan stryka under är utskottets uttalande rörande behovet av att landet alltjämt uppdelas i dyrortsgrupper. Både socialstyrelsens utredning och mina egna erfarenheter visa, att nivelleringen de olika orterna emellan i fråga om levnadskostnader ännu icke fortskridit så långt, att man kan göra rent bord med hela dyrortsgrupperingen. Det må tilläggas, att även om det nuvarande systemet är långt ifrån rättvist, så skulle i alla fall ett beslut i enlighet med reservanternas förslag till sina verkningar betyda rena orättfärdigheten. Och jag är för min del övertygad om att därest riksdagen skulle fatta beslut om att sudda bort alla gränser och i fortsättningen endast ha en dyrort över hela landet, skulle detta komma att mötas med en storm av förbittring av de berörda; ja, jag tror knappast, att beslutet skulle kunna verkställas. Jag förutsätter nämligen, att reservanterna med sitt tal om landets placering i en enda dyrortsgrupp inte avse, att denna skulle ligga i nivå med de nu högsta dyrorterna. — Naturligtvis kan det vara populärt att i valrörelserna och i slagen dessemellan tala om för A-orternas folk hur utsugna de äro, medan de högre ortsgrupperna gynnas på olika sätt. Men när de som varit utsatta för denna propaganda få möjlighet att konfronteras med de verkliga förhållandena härvidlag, korrigeras dock en sådan uppfatt-

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)
ning en smula, och därigenom reduceras också dessa arguments propaganda-värde.

Jag sammanträffade för någon tid sedan med en yrkesbroder till herr Hansson i Rubbestad. Han hade varit i Stockholm blott några dagar men hade hunnit bli fullständigt ursinnig över de höga levnadskostnaderna i huvudstaden. Han tyckte, att både mat och husrum betingade orimligt höga priser, och han sade — vilket ju inte var vederhäftigt utan betydligt överdrivet — att den mat som man får här uppe är inte avsedd för folk som arbetar, utan den är »lagom för folk som ligger till sängs dygnet om». Han kanske inte hade det där fantastiskt utvecklade spårsinnet att få tag på billiga matställen och billiga bostäder, som herr Hansson i Rubbestad lär ha.

Självfallet vill jag inte med vad jag här anfört ha sagt, att det nuvarande dyrortssystemet är bra som det är. Landsbygdens folk ligger nu utan tvekan sämst till, och att en omvärdering måste äga rum, som ger en större rättvisa åt landsbygden, om den saken föreligga såvitt jag vet inga delade meningar. Missnöjet med den nuvarande dyrortsgrupperingen är sannerligen inte heller lokaliserat till vissa orter utan är utbredd över Sveriges hela landsbygd. Att motiv för detta missnöje förefinnes veta vi alla, och socialstyrelsens utredning har också med kalla siffror visat på ett uppenbart motiv till att landsbygdens befolkning inte kan vara nöjd med dyrortsgrupperingen.

Men ändå är det utan tvivel så, att finansministerns och utskottets uppfattning, att vi böra avvakta utvecklingen, är den riktiga. Jag tror för min del, att denna mening i allra största utsträckning också delas av dem, som äro speciellt intresserade av dyrortsgrupperingsfrågans lösning. I varje fall var det på det sättet, att då en gruppering av dyrorterna i enlighet med socialstyrelsens utredning ifrågasattes, mottogs detta budskap med en indignation, som man sällan har sett maken till. I vissa delar av vårt län blev det en formlig upprorsstämning, och deputationerna till finansministern voro talrika. Det fanns anledning till den upprörda stämningen. Att just i dessa tider, då krisen trycker arbetarna och tjänstemännen på ett alldeles särskilt sätt, pålägga dem en ytterligare börda i form av en kraftig lönereducering till följd av att vederbörandes samhälle kryper ned en eller två dyrortsgrupper — det är klart, att dylika åtgärder måste alstra det största missnöje och på ett uppenbart sätt fresta tålmodet. Att just nu gå ut och övertyga folk om att deras ort har blivit så billig, att levnadskostnaderna där nu äro så låga, att de måste gå ner en eller ett par grupper, det tror jag är ett synnerligen fåfängt företag.

Om det alltså är riktigt, att frågan om en ny och rättvisare dyrortsgruppering bör handläggas med största snabbhet, så var det säkerligen lika riktigt, att inte frågan forcerades fram på den utredning, som nu föreligger ifrån socialstyrelsen.

I utskottets utlåtande finns också en antydning om att den kommande utredningen bör arbeta med vissa nya värdenormer. Det är inte minst betydelsefullt för att nå ett så rättvist resultat som möjligt, att värderingarna bli så allsidiga och få en sådan prägel, att var och en kan säga: Ja, här har min ort prövats, och jag är på det klara med att det är en rättvis placering som gjorts.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Carlström: Herr talman! Då jag har varit med om att underteckna en motion, nr 103 i andra kammaren, i vilken hemställes om en provisorisk dyrortsgruppering, som borde framläggas för nästa års riksdag, ber jag att här få säga några ord i frågan.

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

De två första talarna här idag ha ju anfört skäl, var och en från sina utgångspunkter, den ene, herr Hansson i Rubbestad, för dyrortssystemets sloppande helt och hållet, och den andre, herr Eriksson i Stockholm, för sin uppfattning att nästan allting är bra som det är. Herr Hansson har ju ett förflutet i detta fall, och det kanske inte är så lätt att komma ifrån. Herr Eriksson förstod också att på ett ur hans synpunkt ganska tacksamt sätt utnyttja denna omständighet. Särskilt om man tänker på dyrortsgupperingen för folkpensionerna kan man ju tycka, att det är litet väl hastigt marscherat att här, sedan man förut har gått in för en gruppering i fråga om dem, komma och kräva, att nu skola vi avveckla det hela, nu behövs ingen gruppering längre.

Herr Hansson i Rubbestad berörde också frågan på vilket sätt man skulle kunna lösa detta ganska besvärliga problem, och han skisserade därvid flera vägar. Det enklaste, sade han först, var att flytta upp de lägre grupperna, och det är klart, att det är ganska enkelt, men jag vet ändå inte, om herr Hansson vill vara med om saken. Det finns ju efter vad han påstod lärare ute i bygderna, som hade 7,000 kr. i lön i högsta löneklassen, och jag vet nu inte, om de äro så missnöjda med den lönen. Bo de i herr Hanssons trakter borde de vara tämligen belåtna, tycker jag. Det andra förslaget gick ut på att flytta ned de högre grupperna; herr Eriksson i Stockholm är nog inte vidare intresserad av det. Man har ju i diskussionen t. o. m. velat påstå, att en omgruppering helt enkelt inte går att genomföra utan en ny löner reglering. Här ha vi 1937 låst oss fast, och herr Hansson i Rubbestad var väl då med om att Stockholm skulle utgöra en viss högsta dyrort, och sedan skulle man beräkna med hänsyn härtill. Alltså är det ganska besvärligt att rucka på den saken. Så kom herr Hansson fram till förslag nummer 3, en sammanpressning från båda hållen. För min del tycker jag det är den enda väg som skulle vara rimlig, ty ropet från landsorten i denna fråga är inte baserat bara på det förhållandet, att man vill ha högre löner, utan det är främst baserat därpå, att man vill ha *rättvisa*.

Herr Eriksson i Stockholm försökte underkänna alla de siffror, som herr Hansson i Rubbestad i sitt anförande stödde sig på, och ansåg, att de voro valda efter en viss metod, som han inte kunde gilla. Och skall man säga något får man väl överdriva, annars tar det inte, det förstå vi, herr Hansson. Men jag skulle vilja fråga herr Eriksson i Stockholm, om han inte godkänner de siffror som äro angivna i utskottets utlåtande, siffrorna 48 och 27, som innebära att skillnaden i löner på högsta dyrort ifrån att tidigare ha varit 48 procent mot lägsta ort nu gått ned till 27 procent, alltså till knappast mer än hälften.

Herr Eriksson påstod, att detta ju inte var någon stor fråga, som herr Hansson ville blåsa upp den till, utan en *relativt liten fråga*. Ja, jag skulle önska, att herr Eriksson i Stockholm reste omkring i Sveriges bygder nästa år och talade om för folket, att detta är en relativt liten fråga. Jag tror, det skulle bli ganska svårt för honom att övertyga om det. Och i varje fall: är det en rättvisefråga så må den vara liten eller stor, då kan man inte, som herr Eriksson försökte, trolla bort den. Herr Eriksson vände sig också mot herr Hanssons i Rubbestad påpekande, att för landsbygdsbefolkningens överflyttning till städer och samhällen betydde det ingenting, om man hade högre löner på dyrorterna än på de billigare orterna. Jag vill inte precis påstå, att det är Stockholm som i första hand drar, då ungdomen ger sig iväg. Det är nog så, att till alla de orter och samhällen, där man har indexberäkningar och där man har ett löneläge, statligt eller kommunalt, avvägt med hänsyn härtill, dit drar man sig, även om orterna ligga på landsbygden.

Hur detta sistnämnda problem skall lösas kan jag inte räkna ut. Jag vill bara säga det, att om ingenting snart inträffar i fråga om byggnadskostna-

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

derna, kommer bostadsfrågan på landsbygden inom kort i samma läge som i storstäderna. Det var någon talare, jag tror det var på Gävleborgsbänken, som särskilt underströk, att sedan man pressats in i vissa löneöverenskommelser ifråga om byggnadsarbetarlönerna, så blir det lika dyrt att bygga ute i landsbygdssamhällena som i storstäderna. Det vore bra, om herr Eriksson i Stockholm och de på den kanten som mena, att det ännu är en väldig skillnad i fråga om hyresvärdena, ville betänka, att denna skillnad så småningom måste bli mindre och mindre.

Emellertid gick herr Eriksson med på att det skulle göras en *ordentlig* utredning. Ja, när blir den färdig? Jag var inne i första kammaren och hörde en vederhäftig man, som talade för utskottet där, och han sade, att utredningen »kan» vara klar till 1945 eller kanske till 1946. Näst föregående talare här sade ju 1947 eller 1948, och det är mycket möjligt, att denna utredning inte blir färdig förrän 1947—48. När utredningen blir klar skulle det nog dessutom, förmenade herr Eriksson i Stockholm, visa sig, att det blir samma resultat som år 1937. Ja, det förstår man nog. Socialstyrelsen har ju också sin hemvist i Stockholm. Jag tror emellertid, det är en smula farligt att säga till befattningshavarna i de skilda bygderna: ni skola icke låtsas om att de här krisåren inverkat väsentligt på edra löneförhållanden, eller på rättvisan i löneförhållandena de skilda orterna emellan, ty detta är ju en relativt liten fråga. Någon gång längre fram i tiden, när det rättat till sig, så att löneförhållandena, om de kanske icke kommit i nivå med förhållandena före kriget, dock i alla fall undergått förändringar till det bättre, då skola ni få en utjämning i enlighet med vad som *då* kan anses rimligt och riktigt. Jag tror, som sagt, icke, att det blir synnerligen trevligt att gå ut och missionera på det sättet.

Om de olika alternativ, som socialstyrelsen varit inne på i sitt förslag, har man sagt, att de icke väckt någon tillfredsställelse ute bland landsbygdens befattningshavare. Ja, det har jag också hört. Man menar, att skulle man bygga en provisorisk löne reglering på något av dessa alternativ, skulle ingen bli belåten. Jag tror icke heller, att någon blir belåten efter en eventuell omgruppering, ty de flesta människor äro ju sådana, att de aldrig bli riktigt belåtna. Men jag undrar ändå, om det vore så omöjligt att till nästa år hyfsa ett provisoriskt förslag av den innebörden, att rättvisesynpunkterna komma bättre fram. Därför behöver man ju icke rubba för mycket på de ekonomiska förutsättningarna, så att förslaget skulle medföra ökade utgifter för staten. Man får på den punkten ha i tankarna, att det i närvarande stund ej kan vara så angenämt för finansministern att gå med på en reglering som skulle leda till att staten fick åtskilliga 10-tal miljoner kronor i ökade lönekostnader.

Det är svårt att komma fram till ett förslag, som så att säga giver rättvisa åt alla och som gör alla belåtna. Jag tror emellertid som sagt, att det vore lyckligare att till nästa år komma fram till ett provisorium, där i varje fall de värsta orättvisorna vore bortkopplade och som nu i denna tid, när orättvisorna äro påtagliga, kunde giva rättelse åt befattningshavarna, än att komma efteråt, när kristiden är slut och säga: nu skola ni få rättvisa på basis av de förhållandena, som äro rådande.

Då jag sålunda, herr talman, icke gärna kan biträda den reservation, som herrar Hansson i Rubbestad och Hammarlund framfört, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som framförts av herrar Bernhard Nilsson, Åqvist och Velander.

Herr Kyling: Herr talman! En i denna debatt ganska glädjande sak har varit, att alla talare kommit överens om, att nu gällande dyrortssystem icke är rättvist. Det har alltså konstaterats en stor orättvisa i systemet, och då är

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

det också på sin plats, att systemet som sådant får en annan utformning för framtiden.

Vi veta allesammans, att socialstyrelsen fick Kungl. Maj:ts uppdrag att göra en ny prisinsamling i juni månad 1941, och den prisinsamlingen har bevisat, att spännvidden mellan lönerna blivit mindre. Men jag är ändå icke säker på att den prisinsamling, som socialstyrelsen gjorde 1941, till alla delar kan godkännas. Jag har här en redogörelse för den prisgeografiska undersökningen, som stått i sociala meddelanden för år 1942. Där har jag sett, att socialstyrelsen först och främst låtit undersöka 3,850 orter, men det står vidare, att beträffande prisuppgifter från 2,750 lokala myndigheter ansåg man sig inom socialstyrelsen nödsakad att med ledning av uppgifterna från grannkommuner eller annat prismaterial i några punkter ifrågasätta avvikelser från de av de kommunala myndigheterna undersökta prisuppgifterna. Det skulle med andra ord betyda, att när en prisinsamling var gjord i en socken och denna prisinsamling icke passade socialstyrelsen, då var socialstyrelsen färdig att rucka på priserna och rucka på dem nedåt, så att de alltså lättare skulle komma i nivå med de uppgifter, som lämnats av en grannkommun. Jag tror, att det ligger en fara i att en sådan prisinsamling får ligga till grund vid en blivande utredning. Om en ny prisinsamling skulle göras nu, tror jag dessutom att spännvidden skulle bli ännu mindre. Vi ha nämligen på landsbygden fått standardpriser på så gott som alla varor, och vi veta också, att genom lantbrukets ekonomiska föreningar ha priserna på produkter, som tidigare varit billiga, stegrats ganska kraftigt.

Jag är glad över att utskottet ganska enhälligt kommit till den slutsatsen, att denna fråga behöver utredas. Redan år 1939 väckte jag tillsammans med herr von Seth en motion i denna kammare, vilken utmynnade i en begäran om en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan. Jag kan på tal härom icke neka mig nöjet att vända mig till herr Hansson i Rubbestad och göra ett litet påpekande. Det ivrigaste motståndet till det utredningskrav vi den gången framställde kom nämligen från herr Hansson i Rubbestad. Det var han och herr Andersson i Malmö, som den gången sekunderade varandra på ett förträffligt sätt. Jag är icke ledsen över att en syndare bättrar och omvänder sig, men jag tycker, att omvändelsen kommit ganska hastigt i detta fall.

Det var också ett ganska intressant kapitel, som herr Hansson i Rubbestad vare inne på, då han talade om att dyrortssystemet under de senare åren fått allt fler och fler avläggare. Det var med en viss darr på rösten, som han kunde konstatera, att riksdagen till och med gått med på något så tokigt som att dyrortsgradera folkpensionerna. Jag vet icke, om mitt minne sviker mig, men jag har en svag aning om att dyrortsgraderingen den gången kom till med biträde av bondeförbundet, alltså med hjälp av herr Hansson i Rubbestad. Måhända röstade herr Hansson i Rubbestad vid det tillfället emot förslaget, men herr Hansson i Rubbestad sitter ju dock som vice ordförande för partigruppen och får väl i alla fall ta ett visst ansvar för vad partiet gjorde den gången. Jag vill för min del icke vara med om ett avskaffande av dyrortsgrupperingen utan att man först gör en allsidig och förutsättningslös utredning. Jag kan icke vara med om att här måhända skapa en ny orättvisa genom att slopa hela dyrortsgrupperingen.

Vi måste dock, när vi gå till verket i denna fråga, komma fram till någonting, som skapar rättvisa, och därför måste helt enkelt en utredning komma till stånd. Utredningen bör, som utskottet säger, taga sikte även på sådana kostnader, som ej siffermässigt kunna fixeras, men som dock bidraga till olikheten i levnadskostnaderna de skilda orterna emellan. Samma förhållande påpekade jag år 1939 i den förut åberopade motionen. Vi ha nämligen sådana saker, som

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)
 icke kunna direkt räknas i pengar och siffror, t. ex. landsbygdsbefolkningens ökade kostnader för sjukvård och hälsovård, resor för olika ändamål, fraktkostnader och allt annat sådant. Att sådana saker bära komma med i en allsidig utredning, det anser jag vara fullkomligt riktigt. Det har även från flera håll talats om att när frågan utredes bör även frågan om kostnaderna för barnens undervisning på annan ort tagas med. Jag tror emellertid icke, att man kan lägga in denna merkostnad för landsbygdsbefolkningen i ett dyrortssystem av den enkla anledningen, att det finns oerhört många, som icke ha familj. Många familjeförsörjare skicka icke heller sina barn till någon högre undervisning. Få vi fram ett system, vari dessa kostnader äro inräknade, giva vi dessa människor en favör utan att de göra någon motprestation. Jag vill dock, att den frågan tages upp i utredningen, ty på något sätt måste frågan lösas. Det går helt enkelt icke att i längden se bort från den frågans betydelse.

Det är egentligen en ganska liten skillnad mellan utskottets motivering och den reservation, som är avgiven av herr Bernhard Nilsson m. fl. Det förefinnes dock en för mig ganska väsentlig skillnad. Utskottet föreslår sålunda ej någon utredning, men i reservationen däremot föreslås bl. a., att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning. Det är det yrkandet, som jag för min del gärna vill vara med om. Jag vill emellertid, herr talman, säga ifrån, att när jag framställer yrkande om bifall till reservationen, gör jag detta med tanke på den kläm, som jag citerat här. Jag är sålunda icke beredd att stryka under alltsammans i den motivering, som ligger till grund för reservationen.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herrar Bernhard Nilsson, Äqvist och Velander.

Herr *von Seth* instämde häruti.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande ärende ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 17.

Herr statsrådet *Ewerlöf* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 185, med förslag till förordning om särskilt undantag från skyldighet att utgiva lagfartsstämpel och skatt för gåva efter vissa lantmåteriförrättningar inom Kopparbergs län.

Denna proposition bordlades.

§ 18.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Petterson** i Degerfors, som yttrade: Herr talman! Sedan ett par årtionden har Folkets hus-föreningen i Degerfors hållit samhället med samlingslokaler. Brukets organiserade arbetare ha genom andelsteckning och på annat sätt offrat stora pengar för att åstadkomma och underhålla dessa. De olika lokalerna ha stått och stå till förfogande för olika sammanslutningar, oavsett politisk eller annan inställning.

På grund av tidigare rådande förhållanden var det icke möjligt att erhålla tomt för fastigheten annat än i utkanten av bruket. Detta jämte det ökade an-

Interpellation. (Forts.)

talet organisationer, som medför att lokalerna äro för små och även otidsenliga, har under senare år aktualiserat frågan om nybyggnad. Genom tillmötesgående från bruksledningen, som visat stort intresse för denna sak, har centralt belägen tomt erhållits. Olika förslag till ritningar, på vilka relativt stora belopp nedlagts, ha utarbetats. Meningen var att börja bygga det nya huset så fort som möjligt. Det har för övrigt disponerats med hänsyn tagen till de behov, som skulle fyllas genom av de kommunala myndigheterna planerat kommunalhus.

Sedan början av 1920-talet har biograf drivits i Folkets hus som hjälp till fastighetens finansiering. Vid sidan om denna har i samhället funnits en privatägd biograf. Emellertid arbetar sedan några månader en biografkoncern i Stockholm på att komma över tomt för att bygga ytterligare en biograf. Ansökan därom har inlämnats till Biografägareförbundets privata s. k. nyetableringsnämnd, och då koncernen köpt tomt, misstänker befolkningen med eller utan rätt, att förbundet på omvägar söker hjälpa koncernen.

Sedan koncernens ansökan under föregående år avslagits, återkom den emellertid med krav på ny behandling. Enligt protokoll från prövningsnämndens sammanträde den 15 januari i år har denna framställning också bifallits. Prövningsnämnden har därvid märkligt nog icke avvisat A.-B. Stjärnbiografernas framställning, utan ställt krav på bl. a. Folkets hus-föreningen. Det heter nämligen i protokollet:

»Efter yttrande av sekreteraren beslöt prövningsnämnden anmoda Degerfors' Folkets hus-förening att före den $\frac{1}{4}$ 1943 inför nämnden styrka, att beträffande det av föreningen tillämnade bygget av en ny biograf sådana dispositioner vidtagits, att säkerhet vunnits för att biografen kan öppnas före den $\frac{1}{10}$ 1943, vid äventyr att nämnden vid prövning av förevarande nyetableringsfråga ej komme att taga hänsyn till förefintligheten av denna biograf».

Detta kan svårligen tolkas annat än som ett hot mot föreningen att den finge räkna med ny biograf i Degerfors. Ännu märkligare synes emellertid vara, att prövningsnämnden icke tog hänsyn till läget på byggnadsmarknaden. Hade så skett, borde den ha vetat, att föreningen helt enkelt icke kunde vidta de begärda dispositionerna utan att visa grov illojalitet mot statsmakternas restriktioner ifråga om arbetskraft och byggnadsmaterial.

Som svar på prövningsnämndens ukas avlät Folkets hus-föreningen följande brev:

»Till Prövningsnämnden,
Biografägareförbundet
Kungsgatan 16-18, Stockholm.

Refererande till oss tillställt utdrag ur protokoll fört vid sammanträde med prövningsnämnden fredagen den 15 januari 1943, ber undertecknad förening få meddela:

1) Ritningar till vårt blivande Folkets Hus, innehållande bl. a. biograf för platser, är upprättade och av föreningen i princip godkända. Kostnadsberäkningar är desslikes utförda.

2) Tomt är inköpt i centrum av samhället för den planerade byggnaden.

3) Den planerade nybyggnaden är så långt detta kan ske förberedd hos de kommunala myndigheterna, som är beredda att utfärda byggnadslov.

4) Förutsättningen för att vi skall kunna sätta igång bygget, så att biografen kan öppnas 'före den $\frac{1}{10}$ 1943' är emellertid medgivande från de *statliga* myndigheterna att erhålla nödig arbetsmaterial och arbetskraft. Upplýsningssvis kan meddelas, att bl. a. Degerfors kommun tvenne gånger fått avslag på gjord ansökan om material och arbetskraft för byggande av medbor-

Interpellation. (Forts.)

garhus. Under sådana förhållanden finns det icke utsikter för oss att nu erhålla tillstånd till byggande av biograflokal. Vi kan således icke utan att direkt ljuga med bästa vilja i världen avge någon under alla förhållanden bindande försäkran att 'sådana dispositioner vidtages att säkerhet vinnes för att biografen kan öppnas före den $\frac{1}{10}$ 1943'.

Då läget i fråga om byggnadsmaterial och arbetskraft borde vara prövningsnämnden bekant, så mycket mer som nämndens ärade ordförande är en statens tjänsteman, finner vi det förstuckna hotet att tilldela Stjärnbiograferna tillstånd till biograf i Degerfors, för den händelse vårt bygge icke blir färdigt före den $\frac{1}{10}$ 1943, minst sagt egendomligt. Vi vägra dock tro, att prövningsnämnden utnyttjar den av statsmakterna genomförda restriktionspolitiken å byggnadsmarknaden för att spela tillstånd till biografdrift över i vissa sökan- des händer.

Med stöd av anförda yrkas, att A. B. Stjärnbiografernas ansökan om rätt att öppna biograf i Degerfors måtte avslås.

Degerfors den.....

För Föreningen Folkets Hus».

Att de kommunala myndigheterna i Degerfors två gånger fått avslag på framställning om byggande av medborgarhus var inte tillräckligt bevis för Biografägareförbundets prövningsnämnd. I februari erhöll föreningen nämligen följande brev från prövningsnämnden:

»Herr F. Ludvigsson, Degerfors Folkets Husförening, Degerfors.

Sthlm 24 febr. 1943.

I anledning av Eder skrivelse av den 22 ds får jag anhålla om Edert meddelande, huruvida ansökan insänts till de av Eder omförmälda myndigheterna för erhållande av erforderligt material och arbetskraft för utförande av det planerade nybygget.

Det vore samtidigt av värde för nämnden att få taga del av de för bygget uppgjorda ritningarna, ävensom de övriga handlingar, varå Ni ville åberopa Eder för att införa nämnden styrka, att Ni gjort vad på Eder ankommer för byggnationens igångsättande.

Högaktningsfullt

För Prövningsnämnden

Eric A. Pettersson

sekr.»

Inte nog med att ritningarna nu skola presenteras i färdigt skick, förening- en skall också lämna »meddelande huruvida ansökan insänts till myndigheter- na för erhållande av erforderligt material och arbetskraft för utförande» av ett nybygge, vilket som varje initierad vet *icke* beviljas under nuvarande förhål- landen.

Det bör icke förvåna, om Degerfors befolkning finner hela denna historia högst egendomlig. Den frågar sig för det första, huruvida en privat konces- sionspolitik är lämplig på detta område, och för det andra, huruvida de av krigsförhållandena betingade statliga åtgärderna å byggnadsområdet skola äventyras för befordrande av mäktiga privatintressen. Befolkningen förstår, att om ifrågavarande Stockholmskoncern får tillstånd att bygga ny biograf i Degerfors, kan aldrig ett nytt Folkets hus, helt tillgodoseende föreningslivets behov byggas utan stora och betungande anslag från samhällets sida.

Med stöd av vad här anförts, anhålles om kammarens tillstånd att till stats- rådet och chefen för socialdepartementet få rikta följande frågor:

Interpellation. (Forts.)

1) Anser statsrådet det med hänsyn till det allmänna intresset av att överallt få ändamålsenliga och trivsamma samlingslokaler lämpligt med den privata koncessionspolitiken inom biografbranschen?

2) Om så icke är fallet, vill statsrådet medverka till förhållanden å detta område, som möjliggöra förvaltning av och utbyggande av samlingslokalerna utan hinder från eventuella monopolsträvanden?

Denna anhållan bordlades.

§ 19.

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation.

Herr **Kyling**, som anförde: Herr talman! Under höstmånaderna i fjol kom vid upprepade tillfällen en opinion till uttryck, vilken riktade en bestämd och delvis preciserad kritik mot såväl tolkningen av den s. k. sekretesslagen av 1937 som mot ett allt flitigare bruk av hemligstämpeln ej blott i departementen utan också i underordnade myndigheter. I dagarna har militieombudsmanen påtalat ett anmärkningsvärt fall av missbruk av hemligstämpeln av en högre officer. Det är ju i regel icke möjligt för en utomstående att följa eller konstatera, huru sekretessen handhaves — detta ligger i själva sekretessens natur — men aktuella exempel gävo en föreställning om att offentlighetsgrundsatsen eftersatts i olika avseenden såväl genom hemligstämpling av ärenden och akter som genom fördröjt offentliggörande av vissa handlingar.

I uppmärksammade framställningar från pressnämnden i början av november till stats- och utrikesministrarna förklarades, att nämnden med viss oro funnit, att myndigheterna visat tendens att mer och mer undandraga allmänna handlingar från offentligheten, och det påpekades vidare, att ett mera vidsträckt bruk av underhands- eller diskussionspromemorior från underordnade myndigheter till regeringen vore ägnat att på ett betänkligt sätt undanskjuta den offentlighetsgrundsats, som svensk lag uppställt och som utgör en förutsättning för medborgarnas fria meningsbildning i allmänna angelägenheter.

Publicistklubben förklarade sig i en resolution den 12 november 1942 ha uppmärksammat, att tillämpningen av lagen den 28 maj 1937 om inskränkning i rätten att utbekomma allmänna handlingar menligt återverkat på tidningspressens möjligheter att tillhandagå allmänheten med tillfredsställande nyhetstjänst, och uttalade, att en ändring av hittillsvarande ordning vore önskvärd och nödvändig.

Vad angår sekretesslagen och dess tillämpning tillkallades den 24 mars 1939 särskilda sakkunniga, men enligt beslut av departementschefen den 30 december 1941 skulle utredningen vila tillsvidare. Sedermera ha samtliga tillkallade sakkunniga anhållit om entledigande från sina uppdrag.

Av de praktiska erfarenheter, som kommit till allmän kännedom, synes framgå, dels att sekretesslagen inom en del myndigheter givits en synnerligen restriktiv tolkning, dels att hemligstämplandet utvecklat sig vid sidan av lagen. Vid krigsutbrottet 1939 skall det sålunda från ett departement och en styrelse ha förklarats, att man ej hade tid att skilja mellan offentliga och hemliga handlingar, varför man föredrog att hemligförklara alla handlingar. Senare har genom pressnämndens ingripande en bättre ordning kommit till stånd vid ifrågavarande myndigheter, men det förhåller sig alltså så att tillgång till handlingarna endast lämnas vissa veckodagar. Vad som expedieras under de övriga veckodagarna undandrar sig alltså offentligheten.

Omfattningen av hemligstämplandet i departementen framgår av en framlagd statistik, gällande samtliga departement med undantag för utrikesdepar-

Interpellation. (Forts.)

temetet. Denna statistik utvisar, att det år 1940 hemligstämplades 2,700 handlingar eller 7.3 proc. och 1941 1,944 handlingar eller 4.2 proc. Året före krigsutbrottet uppgick procentsiffran av hemligstämplade handlingar till 2.2. I största omfattning tillämpades hemligstämpeln i folkhushållningsdepartementet, som 1940 sekretessbehandlade 27.7 proc. av sina handlingar och 1941 24 proc. Tar man i betraktande, att till detta departement inlöpa en mängd handlingar rörande slakteritillstånd m. m., får procentsiffran en markant relief.

Att hemligstämpeln är i flitigt bruk, när det gäller militära handlingar, bör icke vara ägnat att förväna, men huru irrationell tillämpningen kan vara framgår av följande exempel:

Post och Inrikes Tidningar innehöll en gång en entreprenadannons med vissa uppgifter om av riksdagen beslutade byggen för en ny flygflottilj. Inom Tidningarnas telegrambyrå skrevs med ledning av annonsens uppgifter en notis, vilken i enlighet med förordningen den 12 april 1940 underställdes informationsstyrelsen. Med stöd av någon militär myndighet utfärdade informationsstyrelsen publiceringsförbud. Någon åtgärd mot Post- och Inrikes Tidningar företogs emellertid icke och hade säkerligen i och för sig icke varit motiverad, då entreprenadannonsen gällde tre hangarbyggnader i fredsörläggning för tre av riksdagen beslutade flygdivisioner.

Från presshåll göres gällande, att det hos en del myndigheter uppstått en mentalitet att undanhålla så mycket som möjligt från offentligheten. Vid prövningen huruvida en handling skall hemligstämplas eller inte synas de vara beredda att hellre fälla än fria. I vilken utsträckning en sådan inställning gjort sig märkbar är givetvis svårt att utreda, men det måste sägas, att det är oegentligt, om den överhuvud taget vunnit insteg. Att så är fallet kan illustreras med ett exempel. Då i höstas några upphandlingsakter efterfrågades i en statlig styrelse, undrade en av styrelsens tjänstemän, vad offentligheten skulle vara till för nytta. När det vore ett statens verk, som gör upphandlingar, kunde det icke gärna bli fråga om något smussel, var förklaringen. Bortsett från vad erfarenheten har att säga om en sålunda dekreterad ofelbarhet, står principen i uppenbar strid mot offentlighetsgrundsatsen i svensk förvaltning.

Ett rum för sig i denna sekretessfråga intar det bruk av underhands- eller diskussionspromemorior från underordnade myndigheter till regeringen, som kunnat konstateras. Arbetsmarknadskommissionens skrivelse till regeringen om inkallelse av 1942 års klass till skogsarbete hade denna form för att blott ta ett exempel. Det är tydligt, att dylika memorior för arbetet inom regeringen utgöra handlingar, som offentligheten icke kan göra anspråk på att få del av, men då en handling ingives från en underordnad myndighet till regeringen eller något verk, är den enligt tryckfrihetsförordningens mening offentlig i och med ingivandet. Slutbehandlingen av ärendet inom regeringen skall icke avvaktas. Det föreligger onekligen skäl för misstankar, att bruket av diskussionspromemorior kan medföra ett kringgående av det remissförfarande, varom talas i § 10 RF.

Det kan göras gällande, att de exceptionella tiderna påkalla ökad sekretess i statens verksamhet, en sekretess, som sträcker sig utöver vad lagen av den 28 maj 1937 tillåter. Ett medgivande av att rådande onormala förhållanden icke äro lämpliga för den prövning av nämnda lag, som tillämpningsutredningen var tillsatt att utföra, ligger måhända i det faktum, att sagda utredning blev förpuppad med slutet av 1941, sedan den under sagda år icke varit i funktion. Det torde emellertid vara av erfarenheten ådagalagt, att det nu är nödvändigare än någonsin att ägna sekretessfrågorna en skärpt uppmärksamhet. I an-

Interpellation. (Forts.)

nat fall kan i förvaltningen insmyga sig en praxis, som det vid återgång till normalare tider är svårt att få bort. Det lär inte heller kunna förnekas, att ett utföret bruk av sekretessen synnerligen lätt leder till missbruk. Om allmänheten får en känsla av att så är förhållandet och att förvaltningen är inne på denna väg, medför detta en minskning av det förtroende, som statsledningen är i behov av från allmänhetens sida, ej minst i tider som dessa. Särskilt vådligt för detta förtroendeförhållande blir det, om allmänheten ingives den föreställningen, att viktiga nyheter beläggas med sekretess, till dess de politiska omständigheterna för ett offentliggörande betraktas som gynnsamma av de styrande. Ur dessa synpunkter är frågan om sekretessens handhavande från statliga myndigheter en angelägenhet, som i synnerlig grad måste intressera riksdagen. Sekretessens utbredning på olika vägar står i direkt strid mot den öppna diskussionen och medborgerliga meningsbildning, som är det fria folkstyrets livsluft.

Rådande förhållanden synas sålunda påkalla, att det både från regeringens och riksdagens sida vidtages åtgärder för att återföra *offentlighetsgrundsatsen* i svensk lag och styrelse till den plats den bör ha och att utöva en kontinuerlig kontroll över att sekretessen hålles inom tillbörliga gränser. Det kan ifrågasättas, om man icke med omedelbar verkan borde återuppliva 1939 års sakkunniga för utredning rörande tillämpningen av 1937 års lagstiftning om allmänna handlingars offentlighet och att giva de sakkunniga de vidgade direktiv, som utvecklingen på området påvisat behovet av.

Med hänvisning till det sagda får jag härmed hemställa om kammarens medgivande att till hans excellens statsministern framställa följande frågor:

Är eders excellens beredd att medverka till att offentlighetsgrundsatsen i svensk förvaltning och styrelse blir föremål för skarpt vakthållning och hemligstämplandet föremål för ökad kontroll? samt

anser eders excellens det påkallat, att särskilda sakkunniga, event. 1939 års tillämpningsutredning, åter sättes i tillfälle att utreda bruket av sekretess i förvaltningen och hemligstämplandets förhållande till 1937 års sekretesslag?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 20.

Fru **Humla** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Under de *Interpellation.* sista åren ha många familjer ute i landet uppfött s. k. hushållsgrisar. Sålunda fanns det i min kommun förra året 440 st. sådana. Utav dessa ha, enligt kristidsnämndens uppgift, 200 st. uppfötts av jordbrukare. De andra 240 ha uppfötts av arbetarfamiljer, som på detta sätt försökt skaffa sig ett inte obetydligt tillskott i den annars knappa livsmedelstillgången.

I regel har det varit två familjer om en sådan hushållsgris, åtminstone beträffande de familjer, som icke haft jordbruk. Om man räknar med att varje hushåll består av en 4—5 personer, så är det ett icke ringa antal personer, som på detta sätt själva producerat sin egen fläskkonsumtion och alltså icke tagit något av den allmänna ransoneringen.

För att kunna uppföda sin gris har man i första hand odlat upp en gammal gräsmatta eller annan jordbit, som inte annars skulle blivit odlad, för att sätta potatis till utfodringen. Man har tagit reda på allt köksavfall både i det egna hushållet och hos grannarna, man har rensat ur grönsakslanden, och allt ogräs har också bidragit till utfodringen av grisen.

Nu är det ju så att för att få slaktlicens måste man ha en gris i minst 5 månader. Många köpte förra året sin gris tidigt på våren för att få den så

Interpellation. (Forts.)

stor som möjligt före slakten. Fodersädstilldelningen till en hushållsgris, som en jordbrukare har, är 300 kg. En annan, som inte är jordbrukare men har en hushållsgris, får endast 120 kg fodertilldelning. Alla som försökt uppföda en gris på 120 kg fodersäd veta, att detta är nästan omöjligt.

Ur folkhushållningssynpunkt sett är det ju synnerligen viktigt att människorna ta vara på allt som kan användas och förvandlas till människoföda, att man producerar så mycket som möjligt själv och sålunda tar så liten del av den allmänna ransoneringen att andra, som inte ha möjlighet att producera, få så mycket som möjligt. Det är därför som jag anser, att då det råder stor knapphet på i synnerhet animaliska produkter bör staten göra det möjligt för familjer att producera sådana själva. Jag tycker därför, att uppfödandet av hushållsgrisar bör uppmuntras i allra största grad.

Det förhåller sig ungefär likadant med äggproduktionen. Det är ju så, att endast större hönsgårdar, sådana som kunna leverera ägg i marknaden, få tilldelning av hönsfoder. Enskilda familjer, som endast ha några stycken höns, få ingenting alls. Det vore önskvärt, om sådana hönsägare kunde få någon tilldelning, så att de åtminstone kunde producera ägg till det egna hushållet.

Med anledning av vad jag här har framhållit ber jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

1) Kan man räkna med att i år kunna få något större tilldelning av fodersäd till hushållsgrisar än under föregående år? Varom inte, kan det då inte ordnas med en rättvisare fördelning av den fodersäd som finns?

2) Vill statsrådet undersöka möjligheten av tilldelning av hönsfoder till familjer, som ha höns men som inte nu kunna leverera ägg i marknaden?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 21.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 188, angående reglering av sockernäringsen i riket m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 22.

Herr *Persson* i Stockholm avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 183, med förslag till lag om förskottering av underhållsbidrag till barn (bidragsförskottslag).

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.05 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 31 mars.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Herr andre vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

*Fortsatt
giltighet av
gällande
skattegrup-
pering m. m.
(Forts.)*

Herr **Pettersson** i Norregård, som anförde: Herr talman! Såväl frågan om skattegrupperingen som frågan om dyrortsgrupperingen har ju blivit föremål för långa debatter i riksdagen under de senaste 4 à 5 åren. Ämnet är ju sålunda tämligen uttömt, och jag skall icke trötta kammaren med att framföra några synpunkter, som tala för att denna ändring bör komma till stånd, utan jag vill bara göra några kommentarer till själva behandlingen av frågan.

Vi veta ju, att utskottet under de senaste åren behandlat frågan, som det brukar heta, mycket välvilligt. I början gick man direkt emot förslaget om några ändringar i det här avseendet, men under senare år har det visats större förståelse för frågan. Jag finner det för min del underligt, att Kungl. Maj:t i den föreliggande propositionen föreslår, att skattegrupperingen skall gälla i ytterligare 2 år eller sålunda till och med utgången av år 1944, varigenom ju frågans lösning kommer att ytterligare förhalas. Jag har jämte andra motionärer vilja, att skattegrupperingen skall slopas, ty vi anse, att med skattegrupperingen en orättvisa vidlåder vårt nuvarande skattesystem. Denna skattegruppering har skapat en irritation ute i bygderna, som icke är lycklig. Finansministern gör ju gällande i sitt uttalande i propositionen, att en ändring i detta förhållande på sätt och vis innebär en löne reglering, och han vill icke gå med på någon nedpressning av lönerna i de högre dyrorterna. En sådan tycker han skulle verka mycket stötande. Det är helt naturligt att det bland dem, som arbetat sig till en fördel, som de haft i många år, och som fått större skatteavdrag på samma gång som de fått kompensation för ökade levnadskostnader genom kristillägg till sina löner, kommer att uppstå opposition mot en ändring.

På grund av den sammanpressning av prisrelationerna, som skett, enligt vad den senaste undersökningen visat, är det ju förklarligt att man önskar få till stånd en ändring i dessa förhållanden. Motivet för denna gruppering har fallit bort i och med den sammanpressning av dyrorterna som skett. Man får icke förtänka dem som bo på de lägre dyrorterna, att de tycka att det är rätt underligt, när finansministern säger, att det hela skulle resultera i en sänkning för de högre dyrorternas vidkommande, ty man vet ju, att genom det kristillägg, som de som bo på högre dyrort erhålla, få de större kompensation än de som bo på lägre dyrort. Men denna skillnad har blivit ännu mera markant under

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

de senaste åren genom att skatterna stigit och därmed också skatteavdragen. Jag tror därför icke, att den väldiga panik, som herr Lindahl talade om skulle bliva följden av ett avskaffande av dyrortsgrupperingen, skulle bli så farlig. Det är klart att bland dem som bo på högre dyrort kommer en opinion att resas emot en sådan åtgärd, men jag tror icke att den lilla detalj i dyrortsgrupperingen, som skattegrupperingen utgör, kommer att få den följden att storstäderna avfolkas. Det vore mera underligt, om man icke skulle kunna tala om panik bland de lägre dyrorternas befolkning, därest icke en ändring på detta område komme till stånd.

På de olika omständigheter, som äro förknippade med hela dyrortsgrupperingen och uppskattningen av landsbygdens levnadskostnader, skall jag icke närmare ingå, men jag noterar tacksamt att utskottet därvidlag verkligen pekat på sådana kostnader, som landsbygden har på grund av de långa vägavstånden, sjukvården m. m. I år har ju utskottet verkligen tagit upp tanken på att sådant skulle medtagas i indexberäkningen. Trots det välvilliga skrivsätt, som utskottet här liksom vid alla liknande tillfällen använt, måste man dock känna sig nedstämd över att utskottet slutar sitt utlåtande med att yrka avslag på framställningen. Det har nämligen visat sig, att frågan förhalats undan för undan, och det ser ut som om Kungl. Maj:t icke läste utskottets motivering. Det vore ju riktigare då, om utskottet i klämman verkligen sade ifrån, att nu vilja vi ha detta gjort.

När man hörde herr Erikssons i Stockholm försvar för utskottets tankar kunde man få den känslan, att han icke var riktigt införstådd med vad utskottet skrivit. Han antydde nämligen som sin mening, att allt var bra som det var. Men jag är rädd för att Kungl. Maj:t tar sådana uttalanden ad notam och finner, att det icke brådskar med frågan. Därför kunna vi icke vara nöjda med detta välvilliga skrivsätt, utan vi vilja ha en direkt anvisning till Kungl. Maj:t från riksdagen att verkligen taga upp frågan inom viss tid och försöka råda bot på de orättvisor som finnas. När jag hör herr Eriksson i Stockholm säga, att allt är bra som det är, kan jag icke tycka annat än att han försökte försvara bibehållandet av en orättvisa, som dock även utskottet påtalat, ehuru det säger, att det nog är bäst att vi vänta tills krisen är över.

Man tycker ju, att detta icke borde vara någon stor stridsfråga, men det har ju alltid visat sig vara en ömtålig sak att råda bot på orättvisor i skattesystemet. Ju hårdare skattetrycket blir, desto svårare framstå dessa orättvisor. Man förstår så väl storstädernas befolkning och dennas representanter, som vända sig mot detta förslag, ty man vill naturligtvis icke rubba något i det välstånd, som man kommit till under de gångna åren. Vad jag emellertid icke kan förstå, det är att landsbygdsrepresentanter ställa sig på samma linje och hjälpa till att förhala frågan. Det har under den sista tiden kommit så oerhört många resolutioner från olika håll i frågan, och jag är säker på att riksdagsmännen över lag fått taga del av dem. Jag har fått ett par, i vilka det framhålles, att man önskar få rättelse till stånd. Och detta gäller icke bara tjänstemannagrupper utan också arbetargrupper. Jag har fått skrivelser från Ystad och Forserum, där arbetarna ställt sig i bräsch för kravet på en ändring. Detta krav går som sagt igen hos alla befolkningsgrupper på landsbygden. Jag har de senaste dagarna sett i tidningspressen, att militärer i befälsställning gjort hänvändelse till Kungl. Maj:t om att icke flyttas ned i lägre dyrortsgrupp vid förflyttning till annan ort. Man irriteras av att få sänkt lön därför att man kommenderas till plats i lägre dyrort. Dessa frågor utlösa irritation inom alla läger, och därför tycker jag för min del, att det vore på tiden att något gjordes i frågan, så att den icke ytterligare förhalas.

Frågan kunde ha fått sin lösning i år, om den kommit till riksdagen tidigare.

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

Till följd av det långt framskridna taxeringsarbetet är det emellertid omöjligt att nu få till stånd en ändring i avdragsbestämmelserna, och om jag icke är fel underrättad, ha taxeringsnämndsordförandena redan underrättats om, att det skall vara samma avdrag i år som i fjol. Alltså har regeringen, innan riksdagen fattat ställning till frågan, skickat ut cirkulär till taxeringsnämndsordförandena att de få arbeta efter samma dyrortsgruppering som hittills gällt. Det visar ju ingen särskild aktning mot riksdagen, som icke får behandla frågan, innan cirkulären sändas ut till de olika myndigheterna.

Vid detta utskottsutlåtande finnas fogade två reservationer. Tyvärr ha reservanterna icke kunnat ena sig på en linje, vilket skulle ha betytt större styrka för hela frågans lösning. Herr Kyling polemiserade mot herrar Hanssons i Rubbestad och Hammarlunds reservation, i vilken hemställts om utredning rörande lönegruppering. I fråga om skattegrupperingen anse vi, att den kan slopas utan vidare. Det behövs icke någon löne reglering för att ändra skattegrupperingen. Av slutet av herr Kylings anförande fick jag för övrigt det intrycket, att han icke fann frågan så värst brådskande; ja, jag fick nästan en känsla av att han hyste förhoppning om att bli förflyttad till en högre dyrort. Jag tror att vi få visa större allvar, om vi skola kunna få frågan löst. Kanske måste det bli en förskjutning av representationen i riksdagen för att vi skola komma till ett slutgiltigt resultat.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till herr Hanssons i Rubbestad och herr Hammarlunds reservation.

Vidare yttrade:

Herr **Bladh**: I herr Anderssons i Södergård och herr Hanssons i Rubbestad m. fl. motion liksom här under debatten sägs från det hållet, att landsbygdens stegrade livsmedelspriser, dess läkar- och sjukvårdskostnader ävensom en del andra faktorer åstadkommit en sådan utjämning i levnadskostnaderna, att några skäl för en dyrortsgruppering icke längre skulle förefinnas. Jag tror, det är riktigt, att en viss förskjutning i priserna ägt rum. Det är obestridligt, att prisstegringen under de senaste åren varit störst på de billigaste orterna. En ny och rättvisare avvägning i förhållandet orterna emellan är motiverad och bör snarast möjligt komma till stånd. Detta är också utskottets uppfattning. Utskottet förordar en utredning, som skall ta hänsyn till alla dessa faktorer. Utskottet går ännu längre och framhåller i sitt betänkande, att utredningen bör omfatta hela dyrortsgrupperingens bestånd och utformning. Jag får ju säga, att när man som reservanterna herr Hansson i Rubbestad och herr Hammarlund icke ens vill veta av en utredning av frågan, innan man tar upp den i princip och fattar beslut i en så viktig angelägenhet, då har man intagit en svag ståndpunkt. Då har man gått för långt. Då bör det bli fråga om icke bara en löne- och en skattegruppering utan även en omvärdering av naturaförmånerna. Motionärernas och reservanternas uppläggning av frågan inbjuder till sådana reflexioner. På naturaförmånernas område har förskjutningen icke varit lika stor som prisstegringen i öppna marknaden. Av referat från sammanträden med landskamrerare och taxeringsnämndsordförande liksom av den praktiska tillämpningen ute i taxeringsdistrikten *framgår*, att värderingen av bostad och i hushållet använda produkter från jordbruket i genomsnitt är betydligt lägre vid beskattningen, då förmånerna åtnjutas in natura, än då likvärdiga nyttigheter värdesätts vid socialstyrelsens levnadskostnadsundersökningar för andra befattningshavare. Så har det varit hittills, och det är kanske icke så mycket att säga om den saken. Helt annorlunda bleve det, om dyrortsgrupperingen avskaffades. Då bleve skillnaden en så stor feilkälla, att man icke kunde bortse från den.

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

När reservanternas trots utskottets mycket välvilliga skrivsätt påyrka slo-
pande av dyrortsgrupperingen, då jämställa de i själva verket även *hyrorna*
på billigaste och dyraste ort. Därav följer att likvärdiga bostäder på billigaste
och dyraste ort skola tagas upp till samma belopp. Önska bondeförbundsre-
servanternas få den principen tillämpad vid taxering av egen bostad? Antag
att det är två befattningshavare, som ha likvärdiga bostäder in natura. Den
ene bor i Stockholm, den andre på billigaste ort, och så skola de beskattas
för denna sin bostadsförmån. Enligt den nuvarande ordningen skall den, som
bor i Stockholm, beskattas för ett väsentligt högre belopp, d. v. s. för en
större bostadsförmån, än den som bor på billigaste ort. Därför har han bl. a.
ett högre skatteavdrag. Men slopades dyrortsgrupperingen, komme dessa båda
befattningshavare att tillhöra samma dyrort. Under sådana förhållanden vore
det naturligt, att båda beskattades för samma belopp. Likställigheten krävde
då, att för den som bodde på billigaste ort skulle hyran värderas upp till den
verkliga hyreskostnaden i Stockholm. Men en jämn och rättvis beskattning
krävde *även* att *alla*, som åtnjote förmån av bostad in natura — således också
jordbrukarna — finge sina hyresbelopp väsentligt höjda. Jag drar bara ut
konsekvenserna av reservanternas eget yrkande och talar då självfallet om lik-
värdiga bostäder. En 20-årig verksamhet i hälsovårdsnämnd säger mig, att
dåliga bostäder finnas icke bara på landsbygden utan även i städerna. Ofta
är enda skillnaden den, att på dyrort är hyran väsentligt mycket högre än
på billigaste ort. Jag är inte övertygad om, att reservanternas äro villiga ta
konsekvenserna av sitt eget förslag, men det är väl ändock så, att om man vill
ha fördelarna, så får man också ta nackdelarna.

I fråga om in natura åtnjutna livsmedelsförmåner finge det väl anses vara
riktigt, att om dyrortsgrupperingen slopades, de värderades upp till samma
priser, som dyrorternas befolkning får betala för likvärdiga produkter i affä-
rerna. Hela socialstyrelsens levnadskostnadsundersökning i städerna bygger
ju på priset för dagen i affärerna. Man räknar där icke med till vilket belopp
de tagas upp i deklARATIONERNA. Enligt min mening kan den skillnad, som här
föreligger, *icke* avfärdas såsom betydelselös vid bedömandet av dyrortsför-
hållandet och icke heller vid skattegrupperingen. Vi böra eftersträva en rik-
tig och rättvis avvägning av de verkliga dyrortsförhållandena, självfallet
med hänsynstagande till den faktiska fördyring, som ägt rum på landsbygden
men också med en riktig värdering av naturaförmånerna. Men skall detta kun-
na ske, då är det ofrånkomligt, att en ny och allsidig utredning verkställes.
så att frågan kan bli bedömd ur alla de synpunkter, man nu är ense om att
den bör ses. En sak är däremot redan nu tämligen klar, den nämligen att herr
Hanssons i Rubbestad och herr Hammarlunds yrkande skulle leda till orim-
liga konsekvenser för dyrorternas befolkning. Dyrorterna — vi må försöka
än så mycket resonera bort dem — finnas verkligen och göra sig märkbart
gällande. Ett bifall till bondeförbundsreservanternas yrkande skulle medföra
högst väsentliga lönereduktioner å dyrorterna. Det böra vi göra klart för oss.
En verkstadsarbetare i Malmö t. ex. skulle få sin månadslön sänkt med mellan
30 och 40 kronor och andra i proportion därtill. Det kan jag icke vara med
om. Denna lönereduktion skulle företagas, trots att dessa arbetare icke fått nå
långt när full kompensation för dyrtiden. Den skulle ske samtidigt som den
samhällsgrupp, vilken reservanternas tillhöra, har fått och får i det närmaste
full kompensation. För pensionärerna i dyrorterna här i landet skulle det be-
tyda en minskad inkomst, icke därför att det blivit billigare för dem att leva
utan därför att man hade infört en oriktig beräkningsgrund. Med den upp-
värdering, som från och med den 1 januari 1943 tillämpas beträffande beräk-
nad avkastning av även ett litet sparkapital och ägandet av en liten stuga,

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

skulle en ytterligare sänkning av inkomsten leda till att ett ökat antal folkpensionärer drevs till fattigvården. Samma väg skulle icke så få av våra tjänstepensionärer nödgas vandra. Det kan väl ändå icke vara en önskvärd utveckling. Jag förmenar, att en dyrortsgruppering, sådan som den här avsedda, icke kan och icke bör företagas annat än i samband med en löne-reglering. Men en löne-reglering kan, om den skall bli rättvisande, knappast bygga på socialstyrelsens föreliggande förslag. Då återstår, såvitt jag kan se, icke mycket annat än att begära en utredning, som bör verkställas snarast möjligt. Detta får således icke innebära, som den förre ärade talaren ville göra gällande, ett onödigt skjutande på frågan. Utredningen skall verkställas med minsta möjliga tidsutdräkt. Om så är, då kan jag icke se annat än att den bästa och riktigaste vägen är den, som utskottet anvisat. Dess förslag innebär en skyndsam och klarläggande utredning.

En annan sak, som jag skulle vilja framhålla angående nästa levnadskostnadsundersökning, är, att det bör åstadkommas bättre och mera rättvisande prisuppgifter. Jag har en känsla av att det även i fråga om den senaste utredningen brast icke så litet på den punkten. Jag skall taga ett exempel. Då det gällde prisuppgift på ett matbord, stod det i det utskickade frågecirkuläret: »Matbord, björkfanerat 75 × 130 cm; med utdragsskivor.» Den möbelsnickare, som får den uppgiften, svarar ögonblickligen, att det kan givas minst tio olika priser på det bordet. Det ena priset kan vara hundra procent högre än det andra, och ändå kan det vara precis lika rätt. Det beror alldeles på vilken kvalitet, som avses. Hur skall man kunna begära, att de enkla uppgiftslämnarna skola kunna ge riktiga svar på sådana frågor? Följden blir, att på en ort besvarar man frågan på det ena sättet, på en annan på ett annat sätt. Det här av mig anförda är blott ett enda av de många exempel, som kunna anföras, på obestämda frågor, vilka minska svarens beviskraft i fråga om dyrheten orterna emellan. Jag medger gärna, att det i många fall kan vara svårt att exakt ange i frågan, vad svaret skall ge besked om, men jag tror, att åtskilligt skulle kunna vinnas på en omarbetning av frågeformulären på så sätt, att den, som får frågan, klart och tydligt kunde veta, hur svaret skulle ges, för att det skulle vara korrekt. På det sättet tror jag, att dyrortsgrupperingen rent tekniskt sett skulle bli bättre. Jag vill med detta endast ha fastslaget, att den utredning, som skall företagas, skall verkställas så rättvist, så noggrant och så fort som möjligt. För att främja en sådan utredning har utskottet — för att icke ett ämbetsverk, som förut är hårt anlitat, skall ytterligare betungas — sagt ifrån, att även utanför detta ämbetsverk stående personer skola kunna anlitas. Vi förmena sålunda, att utredningskravet icke skall kunna tagas till intäkt för det påståendet, att utskottet velat skjuta på frågan. I stället ha vi velat föra den framåt till en god och rättvis lösning för alla.

Herr talman! Med detta och vad utskottet anført ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Eriksson i Frägsta: Herr talman! Jag skall icke trötta kammaren vid denna sena timme, och jag skall icke heller ge mig in på några djupsinniga reflexioner. Jag anser nämligen, att talare från olika läger tillräckligt belyst frågan från olika synpunkter. Jag vill därför bara med några ord ange varför jag i den slutliga omröstningen kommer att rösta på den av herr Nilsson m. fl. avgivna reservationen. Av riksdagsdebatten och kanske i ännu högre

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)
grad av uttalanden av människor som man träffat ute på landsbygden och av vad som är skrivet av olika ansvariga myndigheter får man den uppfattningen, att det hittills tillämpade dyrortssystemet icke förefaller vara mäktigt att fungera i alla situationer, för vilka det är avsett. Här i riksdagsdebatten har man från de flesta talares sida gjort saken till en lönefråga. Såvitt jag fattar saken riktigt, är detta strängt taget icke en lönefråga, utan det är bara ett försök att göra ett rättvist tillägg på grund av faktorer, som anses fördyra levnadskostnaderna på olika orter. Ur den synpunkten har även jag svårt att förstå, att det skall vara så besvärligt att tämligen snart kunna komma till åtminstone en provisorisk lösning. Vi ha ju på grund av de svårigheter med prisstegring och sådant, som kristiden fört med sig, skapat ett system med dyrtidstillägg, som skall kompensera de kostnadsökningar, som kristiden har fört med sig. Att det då skall vara omöjligt att skapa rättvisa vid utformningen av det, som heter dyrtidstillägg, har jag svårt att riktigt förstå. Det är väl så, att detta är två saker, som otvivelaktigt böra hållas åtskilda. Jag vill med detta bara understryka, att jag tycker, att det är nödvändigt, att riksdagen nu fattar ett klart beslut, som går ut på en omedelbar hemställan om utredning, och denna utredning bör vara, som det förutsattes i den reservation, som jag här nämnde, fullständigt förutsättningslös, således även omfatta en undersökning, huruvida det överhuvud taget skall för framtiden vara dyrortsgrupperade löner och dylikt. Jag tycker, att det är riktigt, att man försöker få fram en så objektiv bild av detta förhållande som möjligt för att komma ifrån de mycket stora orättvisor, som nu synas förefinnas. Det ser ut som om detta system har kunnat fungera, när förhållandena i samhället varit sådana, att det varit några orter som ha kommit i högre kostnadsnivå mot andra, men då utvecklingen går i den riktningen, att det blir en sammanpressning av levnadskostnaderna, kan det tydligen icke fungera. Jag tager det närmast som belägg för att hela detta system är i mycket stora delar felkonstruerat, eftersom det icke kan motsvara sitt syfte. Nu säger mången, att det beror på kristiden. Då säger jag, att kristidens svårigheter taga kristilläggen sikte på, och det vill synas, att om det systemet är riktigt konstruerat, borde det gå an att få en form för en ny linje härvidlag, och det är närmast detta som gör, att jag nu gått in för det direkta yrkandet om utredning.

Vidare ha olika talare yttrat, att denna fråga är en politisk fråga med politiska spekulationer bakom. Det är mycket möjligt, att så är fallet, men jag tycker mig ha märkt av den politiska diskussionen de sista 10—20 åren, att frågan om dyrortsgrupperingen har spökats från olika partiers sida, och att det därför kanske icke är så riktigt, att vederbörande svära sig fria. Det vore glädjande, om den diskussion, som här förts, klarlade begreppen i den riktningen, att man komme underfund med att problemet är oändligt mycket större än man i dagligt tal tänker sig, så att man avlyste detta ur de politiska spekulationerna och betraktade det som en stor fråga, för vars rättvisa lösande samhällsmakten får anlita de möjligheter den har. Jag anser nämligen, att det är oriktigt att på ett demagogiskt sätt mynta ut dessa stora frågor i samhällslivet till en enkel politisk debatt. Jag förutsätter således, att det måste bli ett av resultaten av dagens debatt, att var och en stoppar pipan i säcken och försöker se litet enkelt och sakligt på dessa problem.

Jag vill inte uppehålla tiden längre, eftersom det ju debatterats så pass mycket. Jag anser emellertid, att ett positivt beslut i enlighet med den reservation, som är avgiven av herr Nilsson i första kammaren, sammanfaller helt med riksdagens tidigare uttalade uppfattning om att denna sak bör bli utredd. Jag har icke blivit övertygad om att det är alldeles omöjligt att rela-

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

tivt snart komma till rätta med de problem, som här föreligga, närmast då skattegrupperingen, och ej heller att omedelbart taga upp hela frågan om dyrortsgrupperingen till behandling. Det säges, att det skulle bli en stor orättvisa, om det skulle bli en nedpressning av vissa ortsgupper. Det är naturligtvis alldeles riktigt, att de grupper, som nu tillhöra högre dyrorter, skulle känna det som en orättvisa. Frågan är bara, hur man skall bedöma den orättvisa, som finns på ena eller andra hållet. Jag tror icke, att det i längden går att skjuta detta problem ifrån sig, så stort utrymme som det fått i den allmänna debatten, utan jag vågar förutsätta, att det tämligen snart skall upptagas till behandling, och därför yrkar jag bifall till herr Nilssons reservation.

Herr Andersson i Malmö: Herr talman! Jag skall försöka att så litet som möjligt göra återuppreningar av vad andra talare ha sagt. Jag vill först säga, att i fråga om den nuvarande dyrortsgrupperingen äro vi alla överens, att den icke är bra, men steget därifrån och till ett avskaffande av hela dyrortssystemet, såsom bondeförbundets reservation innebär, är mycket långt. Jag kan icke komma ifrån att jag har precis samma både känsla och, jag skulle också vilja säga erfarenhet som den förste talaren i debatten, herr Eriksson i Stockholm, nämligen att man på visst håll ute i landet velat skapa en opinion emot dyrortsgrupperingssystemet, och det är ju inte utan att man även här i riksdagen försöker att skapa en plattform för en sådan opinion. Här påstås det, att dyrortsgrupperingen ger orättvisa företräden åt städernas folk, och man söker på mångahanda sätt att skapa en klyfta mellan stad och land. Jag skulle för min del vilja säga, att jag alltid vill vara med om att tillgodose landsbygdens berättigade intressen, men jag får å andra sidan säga, att jag vill icke vara med om uppenbara orättvisor emot dem, som bo på dyrare orter, och det är det, som ett slopande av dyrortsgrupperingen innebär.

Vad är syftet med en dyrortsgruppering? Ja, i fråga om löner är det ju att göra lönen lika mycket värd på vilken ort här i landet vederbörande arbetare eller tjänsteman än befinner sig, alltså en utjämning, ett försök att skapa rättvisa orterna emellan. Systemet innebär således i och för sig icke någon egentlig lönefråga. Däri har den senaste talaren fullkomligt rätt, och jag tror, att man kan lägga ungefär enahanda synpunkter beträffande skattegrupperingen och grupperingen för folkpensionerna. Lönegrupperingen har under senare tiden fått en betydelse, som sträcker sig långt utöver statstjänstemännens leder. I mångt och mycket ligger socialstyrelsens dyrortsgruppering till grund för många träffade avtal på den enskilda arbetsmarknaden här i landet. Grupperingen har därigenom fått en större betydelse än som kanske var avsedd från början.

Herr Kyling var glad, att vi här i riksdagen nu tyckas vara ense om en sak, det nämligen som jag förut nämnde, att vi voro ense om att det nuvarande dyrortsgrupperingssystemet icke är rättvist. Det har också riktats mycket berättigad kritik mot detta system. Men herr Kyling ville å andra sidan erinra om den behandling hans och herr von Seths motion fick 1939 här i kammaren, då bland andra jag var med och yrkade avslag på denna motion, som enligt herr Kylings mening icke avsåg annat än ett uttalande om rättvisare dyrortsgruppering, vilket är detsamma som utskottet nu föreslår. Jag vill emellertid erinra herr Kyling om att situationen i viss mån var en annan då än nu. Året dessförinnan, 1938, hade riksdagen uttalat sig för de nya riktlinjer för dyrortsgruppering, som 1936 års lönekommitté hade utarbetat och föreslagit. När så var fallet — och jag fick den bestämda känslan vid det tillfället, att man

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)
icke i tillräcklig grad hade satt sig in i det förslag, som denna lönekommitté uppgjort — var det ju tämligen överflödigt att på nytt komma fram med förslag om ny utredning.

Nu ha nya förhållanden inträtt. Socialstyrelsen har gjort vissa beräkningar efter nya riktlinjer i enlighet med i det stora hela det system, som denna lönekommitté hade föreslagit. Därtill komma på senare tid inträffade faktorer, som kunna motivera kravet på förnyad utredning. Jag vill bara erinra om i vilka väsentliga punkter, där enligt dessa nya riktlinjer förändringar i beräkningsmetoderna företagits. I det gamla dyrortsgrupperingssystemet, som fortfarande gäller, är det väl ungefär en tredjedel av en familjs budget, som icke medräknas. I det förslag, som socialstyrelsen nu senast i slutet av föregående år uppgjort, har man enligt de nya riktlinjerna medtagit allt som tillhör en familjs budget med alla de poster, som ingå i en familjs uppehälle. Men därjämte tillkommer som något nytt en kanske lika väsentlig punkt, och det är det förändrade sättet för beräkningen av bostadsposten. Detta nya system har legat till grund för det förslag, som socialstyrelsen gjorde upp under fjolåret, och som vi ha sett resultatet av. Nu vill jag med hänsyn till detta resultat fråga, huruvida man kan göra anmärkningar emot det insamlade prismaterialet. Det är möjligt, att man kan det, men då drabba dessa anmärkningar i främsta rummet uppgiftslämnarna, som befinna sig ute i kommunerna. Kommunerna skola avge yttranden och lämna besked om prisläget på de olika orterna på alla de punkter, där socialstyrelsen gör förfrågningar. Dessa yttranden skola i kommunerna vara utlagda för offentlig granskning under omkring en vecka, och följaktligen har vilken som helst i kommunen möjlighet att se på dessa yttranden och göra de anmärkningar han vill. Så sker också i stor utsträckning. Det är mycket möjligt att socialstyrelsen kan upptäcka en hel del felaktigheter, ty sådana finnas naturligtvis. Med ledning av de inlämnade uppgifterna från andra, kanske främst närliggande orter kan socialstyrelsen sedan göra vissa justeringar. Jag tror emellertid att man knappast kan göra några allvarliga anmärkningar mot det insamlade prismaterialet.

Nästa fråga är, om priserna så utjämnats, att de — såsom det göres gällande i den första reservationen — i stort sett äro lika överallt. Svaret på den frågan kommer att ge besked om huruvida en dyrortsgruppering i vårt land är berättigad eller ej. Det har här konstaterats att spännvidden i dyrhet mellan högsta och lägsta dyrort — från högre dyrort räknat — har minskat från 48 % år 1934 till 27 % år 1941. Här föreligger således obestriddligen en skillnad. Nu säger man på olika håll — bl. a. också i denna reservation — att det finnes andra faktorer, som borde ha tagits med i beräkningen för att ge full rättvisa för landsbygdens intressen. Man pekar då bl. a. på utgifterna för skolväsendet och för läkarvård och sjukhusvård samt vad därmed sammanhänger. Jag är den förste att medge, att det här föreligger en orättvisa gentemot stora delar av landsbygden i jämförelse med de orter, där de högre läroanstalterna och sjukhusen äro belägna. Orättvisorna begränsa sig dock till dessa orter. Jag vill mycket starkt ifrågasätta — vilket även 1936 års lönekommitté gjorde — om dessa faktorer, som jag nu nämnde, verkligen äro lämpliga att tagas med i beräkningen i fråga om en dyrortsgruppering. Det är alldeles uppenbart att det här föreligger en orättvisa, men enligt min mening bör detta kunna ordnas på ett annat sätt. Jag skulle gärna vara med på en sådan lösning som att de människor på landsbygden, som inte befinna sig i en sådan ställning, att de själva ha möjlighet att skicka barnen till högre skolor, skulle få den hjälp, som är behövlig för att de i detta avseende skulle bli likställda med motsvarande kategori människor i

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

städerna. I fråga om sjukhushjälp och läkarhjälp undrar jag, om inte lands-
tingen i vårt land äro inne på en rätt väg, då de här försöka utjämna skill-
naden på bästa sätt. I varje fall bör en lösning av dessa frågor ske på ett
rättvist sätt. Det finns kanske även andra faktorer, som kunna anses inverka,
men som äro svåra att mäta i pengar. Å andra sidan finns det också sådana
faktorer, som göra att landsbygden har ett visst företräde framför städerna.
Inte heller dessa faktorer böra bli bortglömda. Man kan exempelvis nämna
de avsevärt större möjligheter till friluftsliv, som landsbygden har i jämfö-
relse med städerna. Det är många människor, som resa ut på landet över lör-
dagen och söndagen och offra mycket pengar på sitt friluftsliv, vilket är i
hög grad behöfligt, då de under veckans övriga dagar äro instängda i kontors-
eller fabrikslokaler. Folket på landsbygden har därjämte sina trädgårdstjäp-
por, som ge en viss förmån. Vid bedömandet och beräkningen av den nya
dyrortsgrupperingen bör man också medtaga de olika faktorer, som här kun-
na inverka från båda hållen.

Denna minskade spännvidd mellan högsta och lägsta dyrort från 48 till 27 %
beror enligt socialstyrelsens beräkningar till $\frac{1}{3}$ på den förbättrade beräknings-
metoden samt till ungefär $\frac{2}{3}$ på den faktiska prisutjämning, som ägt rum. Det
är möjligt att bostadsposterna spela en mycket stor roll beträffande den tredje-
del, som hänför sig till den förbättrade metoden. I reservationen har man var-
ken tagit tillräcklig kännedom om vad som föreslagits av 1936 års lönekom-
mitté eller tagit hänsyn till de beräkningar, som socialstyrelsen gjort. Denna
anmärkning gäller även mot vad herr Carlström yttrat. I herrar Hanssons i
Rubbestad och Hammarlunds reservation heter det bl. a.: »Utskottet har visser-
ligen konstaterat att hyrorna äro något högre å de s. k. dyrare orterna, men
detta torde till stor del bero därpå att bostädernas kvalitet är bättre — —.»
Ha reservanterna då förbisett, att man i de nya bostadsberäkningarna har ut-
gått ifrån att det skulle vara samma standard överallt, vare sig bostadsbestån-
det är bra eller dåligt. Vare sig dessa lägenhetstyper finnas eller ej skall det
räknas som om de hade funnits där. Så har det skett på landsbygden, och det
är en av de faktorer, som bidragit till att skillnaden i dyrhet blivit så mycket
mindre nu mot förr. För att komma till rätta med hur man skall beräkna bo-
stadskostnaderna på landsbygden har man gjort kontrollberäkningar över bygg-
nadskostnaderna på landsbygden och på smärre orter inom samma landsdel,
som äro hyresräknade. Man kom då till det resultat, som herr Hansson i Rubbe-
stad nämnde, nämligen att skillnaden i bostadsbyggandet icke var väsentligt
stor. Jag vill minnas att de beräkningar, som socialstyrelsen gjort, visade att
det inte förelåg större skillnad än högst 5 %. Det är riktigt att så är fallet,
och därför har man nu för landsbygdens del utgått från hyror, som äro i nivå
med de smärre hyresräknade orternas i samma landsdel. Detta innebär emeller-
tid å andra sidan att de bostadskostnader, som man här har räknat med, icke
ge någon återspeglning av det verkliga hyresläget utan endast en bild av det
hyresläge, som sannolikt skulle ha förekommit, om bostadsstandarden till kva-
litet och omfattning varit lika med de hyresräknade orternas.

Jag har i 1936 års lönekommitté varit med om att uppställa dessa principer.
Jag anser också att de äro rättvisa, ty människor, som bo på en ort med sämre
bostadsbestånd, skola inte därför vara sämre ställda i förhållande till dem,
som bo på orter med bättre bostadsbestånd. Jag vill här gärna påpeka och föra
vidare till den nya utredningen, att man inte skall räkna endast med byggnads-
kostnaderna å ömse håll, när det gäller landsbygden och de smärre hyresräk-
nade orterna, utan man skall även räkna med tomtkostnaderna, där skillnaden
i pris kanske kan vara rätt väsentlig.

Nu ha vi i varje fall intet annat att utgå ifrån än de beräkningar, som social-

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

styrelsen senast har gjort. Jag vill då konstatera att vi fortfarande ha denna skillnad i dyrhet från högre ort räknat om 27 %. Skall man då inte taga hänsyn till detta i den kommande dyrortsgrupperingen? Är det inte orättvist att slopa dyrortsgrupperingen, då det dock finns en faktisk skillnad på 27 %? Skulle inte ett slopande av dyrortsgrupperingen betyda, att man från den orättvisa, som den nuvarande grupperingen faktiskt innebär, ginge över till en annan orättvisa, som är ännu större?

Vi ha i denna debatt tidigare varit inne på en jämförelse mellan spännvidden rörande löner och dyrhet. Jag skall beröra även denna sak med ett par ord. Hur stor är nu löneskillnaden mellan högsta och lägsta dyrort enligt nuvarande löneplan? I 15:e löneklassen är löneskillnaden 24.2 % från högre till lägre dyrort. Jag vill ännu en gång understryka att skillnaden i dyrhet mellan högsta och lägsta dyrort — likaledes räknat från högre dyrort — var 27 %, och att lönespännvidden fortfarande inrymmes inom den spännvidd, som dyrheten omfattar. Jag skall gärna medge att skillnaden inte är så stor nu som den var vid 1935 års dyrortsgruppering. Det är möjligt att man vid en kommande gruppering skall taga hänsyn till detta och göra skillnaden något större, men å andra sidan vill jag påpeka att de förbättrade metoder, efter vilka man beräknar dyrortsgrupperingen, även medfört att skillnaden inte bör bli så stor, som den var förr. I herrar Hanssons i Rubbestad och Hammarlunds reservation har man velat räkna på ett annat sätt. Man vill inte räkna procentuellt från den högre orten, utan man vill räkna från den lägre. Man tar inte heller genomsnittet från en A-ort, utan man tar den lägsta dyrort, som man kan finna. Man kommer då till det resultatet, att skillnaden i dyrhet mellan den lägsta och den högst dyrorten enligt socialstyrelsens senaste undersökning utgör endast 36 %. Hur gestaltar sig skillnaden i lönehänseende, om man begagnar samma metod? Skillnaden där mellan högsta och lägsta ort — räknat från lägsta till högsta dyrort — är 32 %, om man utgår från 15:e löneklassen, som ligger ungefär mitt på löneskalan. Det blir i stort sett samma skillnad, om man räknar med den metod, som socialstyrelsen använt och som utskottet följt.

Bondeförbundet vill nu helt slopa dyrortsgrupperingen. Man har emellertid enligt min mening inte givit klart besked, hur man vill göra sedan och hur man vill lösa dessa lönefrågor. Här föreligga dessa tre vägar till utjämning, som man förut talat om, nämligen en sänkning av de högsta lönerna, en höjning av de lägsta lönerna eller — något som herr Carlström var inne på — att man skulle gå en medelväg och sänka de högre samt höja de lägre lönerna. Det skulle sannerligen vara bra, om man kunde få besked av bondeförbundet om vilka vägar, som man från dess sida har tänkt att gå för att vinna sitt syftemål att få dyrortsgrupperingen slopad.

Det är även en annan fråga, som jag här vill beröra. Även om dyrortsgrupperingen skulle slopas, tror då någon av bondeförbundarna att lönerna komma att bli lika på alla platser i landet? Nej, så skulle säkerligen inte bli fallet vare sig för statstjänstemännen eller långt mindre för den enskilda arbetsmarknaden. Det skulle säkert bli som det var förr, innan vi hade något dyrortsgrupperingssystem. Man skulle då nödgas att träffa särskilda avtal utan några fasta hållpunkter i fråga om dyrhet vid fastställande av lönerna. Resultatet måste bli mera slumpartat, och därigenom skulle lönespännvidden kanske inte bli mindre än vad den är med nuvarande system. Det kommer således att föreligga en skillnad även om dyrortssystemet slopas. I lönesättningen skulle man alldeles säkert även i fortsättningen taga hänsyn till orternas olika dyrhet. Är det då inte både med hänsyn till regleringen av statstjänstemännens löner och med tanke på den hjälp, som kan lämnas åt den enskilda arbetsmarknaden, bättre att det finns ett så långt möjligt hållbart sätt

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

för mätning av orternas dyrhet till ledning vid avgörande av lönefrågorna? Jag är övertygad om att man därigenom kommer att undvika många tvistefrågor, som annars kunna uppstå.

Socialstyrelsens förslag innehåller tre alternativ, där det förekommer en omflyttning av orterna inom mellangrupperna såväl uppåt som nedåt. Många fråga sig säkert vari orsaken till detta ligger. Orsaken ligger helt enkelt däri att medan spännvidden i dyrhet väsentligen har minskat, har man bibehållit samma avstånd vid lönerna, d. v. s. samma lön i toppen och samma lön i botten, som tidigare gällde, och samma antal ortsgrupper. Då måste det bli en omgruppering i mellangrupperna. Det är mycket svårt att få folk, som bo på de orter, som föreslagits att bli nedflyttade, att förstå varför dessa nedflyttningar skola ske. På den punkten vill jag helt och hållet instämma i vad herr Bladh förut yttrat. Människorna på en sådan ort kunna endast konstatera att ingenting på den orten blivit billigare än förr. Tvärtom har allting stigit. För att taga ett exempel kan jag nämna, att livsmedelskostnaderna i Stockholm höjts med 70.3 % och i Malmö med 80.4 %. Stockholm får behålla sin ställning i den högsta dyrortsgruppen, men Malmö skall flyttas ned två ortsgrupper. Jag är övertygad om att det är mycket svårt att få de människor i Malmö, som närmast äro berörda av detta, att förstå orsaken till denna nedflyttning. Orsaken härtill är att trots dessa stegringar i levnads-kostnaderna en sänkning i dyrortsgruppshänseende måste företas i utjämnande syfte, då kostnadsstegringen på landsbygden varit ännu större. Det är möjligt och t. o. m. troligt att jordbrukarnas produktionsorganisationer här spelat den största rollen. Under alla förhållanden är det emellertid ett faktum att priserna på landsbygden stigit mer än på andra orter. Detta är orsaken till omkastningen av orterna i socialstyrelsens förslag. Det kan inte anses vara lämpligt att framlägga ett sådant till reell lösning nu, då vi bestämt oss för prisstopp och lönestopp och alltså hindra en uppflyttning, samtidigt som arbetare och tjänstemän ha nödgats sänka sin levnadsstandard, då de icke fått kompensation för mer än 50—60 %. Att under sådana förhållanden begära att de skola sänka sina löner är för mycket begärt.

Man kan fråga sig, vilken linje man skall följa vid förändringar i dyrhetsgraden, som kunna uppstå och som påkalla lönejusteringar. För min del skulle jag utan vidare vilja svara, att om dyrhetsgraden i vissa orter stiger, så bör lönejustering ske uppåt i den mån man har möjlighet därtill. Således att hjälpa upp de relativt låga lönerna, men detta bör ske i samband med en ny lönereglering — det kan förresten knappast ske på annat sätt.

Jag vill vidare säga ett par ord om skatteavdragen. Många tycka måhända, att vi inte behöve ha någon dyrortsgruppering i fråga om skatteavdragen och att det kan räcka med löneregleringar. Jag tror för min del, att om olika dyrhetsgrad finnes för olika orter, så måste också skatteavdragen vara olika för att skattebelastningen på de olika platserna skall bli lika stor.

Såväl i propositionen som av utskottet har det föreslagits utredning om nya metoder för orternas fördelning i dyrortsgrupper. Utskottet har emellertid gått något längre än propositionen, då utskottet på sid. 7 säger: »Utskottet förordar för sin del, att en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan om dyrortsgrupperingens framtida bestånd och utformning företages samt att därvid erforderliga undersökningar rörande levnads-kostnadernas lokala olikheter äga rum.» Jag tycker att utskottet med detta uttalande har gått så långt som man överhuvud taget kan begära i nuvarande situation. Jag har ingenting emot att man utreder hela spørsmålet om dyrortsgrupperingen, till och med frågan om dessa vara eller icke vara. Jag är tämligen säker på resultatet av en sådan utredning. Jag hoppas emellertid att man vid denna utredning söker att få fram

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)
och även lyckas få fram så rättvisa grunder på detta område, som det överhuvudtaget är möjligt att framskapa här i landet.

De synpunkter jag nu här anfört ligga bakom mitt ställningstagande till detta problem. Jag tror inte att det är lämpligt att lösa denna fråga på ett provisoriskt sätt, såsom föreslagits i herr Bernhard Nilssons m. fl. reservation. En sådan lösning kunde innebära, att vi inom en tämligen snar framtid på nytt nödgas företaga ändringar på detta område. Jag tror inte att detta är lyckligt. Och även om vi försöksvis besluta någonting sådant, tror jag att den kommande utredningen kommer till det resultatet, att denna väg knappast var framkomlig. Vad som är behövt är en reell och klar utredning av frågan i hela dess vidd, som tar sikte på att få saken ur världen. Jag hoppas att en sådan utredning skall kunna bli klar så fort som det överhuvud taget är möjligt, så att vi — detta är en önskan som många här uttalat före mig — så snabbt som sig göra låter kunna få denna tvistefråga ur världen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Mårtensson: Herr talman! Jag vill först konstatera, att det inte förhåller sig på det sättet, som herr Hansson i Rubbestad har försökt göra gällande, att det inte har funnits något intresse bland socialdemokraterna i utskottet att få en ändring till stånd i den nu gällande dyrortsgrupperingen. Inte heller har jag kunnat förmärka, att det har förekommit någon påtryckning i utskottet på de ledamöter, som representerat landsbygden, i syfte att hindra dem att deltaga i behandlingen av denna fråga och därmed klargöra sin ståndpunkt. Detta påstående är nog helt och hållet att hänföra till fria fantasier från herr Hanssons i Rubbestad sida. Enligt vad jag har kunnat förstå har det tvärtom varit på det sättet, att alla i utskottet ha varit eniga om att den nuvarande dyrortsgruppsindelningen är behäftad med sådana felaktigheter, att en genomgripande omgruppering bör genomföras snarast möjligt. Men utskottets majoritet har inte kunnat följa den linje, som har förordats av herr Hansson i Rubbestad och herr Hammarlund, nämligen slopande av hela dyrortsgrupperingen. Detta skulle enligt mitt förmenande innebära, att de nuvarande orättvisorna ingalunda bleve avhjälpda, utan dessa orättvisor skulle i stället komma att bli betydligt större, om herr Hanssons i Rubbestad linje skulle följas. Det går inte — även om man använder aldrig så mycket demagogi — att bortförklara att det är betydligt dyrare att leva i en stad eller ett större samhälle än inom en ren jordbrukskommun. Det är detta förhållande som gör, att en dyrortsgruppering måste finnas, så att de som bo på de olika orterna beredas största möjliga rättvisa. Men samtidigt som jag ansluter mig till den tanken, att en dyrortsgruppering måste finnas, måste jag dock ifrågasätta, om det finns några som helst bärande skäl för ett bibehållande av inte mindre än 9 dyrortsgrupper för löner m. m. Jag är övertygad om att antalet dyrortsgrupper utan några nämnvärt stora olägenheter skulle kunna minskas till fem eller sex eller ungefär samma antal, som för närvarande gäller i fråga om skattegrupperingen.

Sedan kan det råda delade meningar om huru denna nya dyrortsgruppering skall genomföras. Enligt min uppfattning böra i första hand de lägsta grupperna flyttas upp, men det kan ju även tänkas, att rättvisan kräver att någon av de högre dyrortsgrupperna blir nedflyttad. Men detta får utrönas genom den utredning, som jag förmodar kommer att sättas i gång inom den närmaste tiden.

Herr Pettersson i Norregård gjorde gällande att skattegrupperingen kunde slopas omedelbart. Jag kan tyvärr inte dela denna uppfattning. Dyrortsgrupperingens syftemål i detta avseende är ju, att en tjänsteman eller arbetare skall

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

ha samma reallön, på vilken ort han än har sitt arbete eller sin tjänst förlagd. Om nu en person måste ha en lön av 4,000 kronor i Stockholm eller Malmö för att få samma realinkomst som en person, som innehar samma tjänst exempelvis i Älmhult med en årsinkomst av 3,000 kronor, så skulle det väl ändå verka orättvist, om personen på den dyraste orten skulle skatta för 1,000 kronor mer än den som har sin tjänst förlagd till den billigare orten. Enligt vad jag kan förstå är skattegrupperingen så sammanhängande med den övriga dyrortsgrupperingen, att om det skall göras någon ändring måste en sådan ske såväl i fråga om skattegrupperingen som i fråga om lönegrupperingen.

När herr Hansson i Rubbestad vidare talade om de höga bostadskostnaderna på landsbygden, så måste jag säga, att jag fann den siffra, som herr Hansson i Rubbestad nämnde, nämligen 1,440 kronor per år för en 2-rumslägenhet på rena landsbygden, vara ganska hög. Jag känner verkligen inte till något fall, där så hög hyra har betalats för en dylik lägenhet. Men det kan ju finnas en möjlighet att herr Hansson i Rubbestad känner till detta bättre än någon annan, ty man kanske kan tänka sig, att jordbrukarna t. ex. inom herr Hanssons valdistrikt taga upp denna summa som värde för bostadsförmån i sina deklARATIONER.

När såväl herr Hansson i Rubbestad som andra vidare tala om att det är orättvist, att även folkpensionerna äro dyrortsgrupperade, så vill jag endast erinra därom, att det förelåg en utredning förra året, som till fullo visade det berättigade i denna gruppering. Men när herr Hansson i Rubbestad med flera tala om de högre folkpensionerna på de dyraste orterna, så böra de inte glömma att upplysa om, att kommunerna inom de dyraste orterna själva få betala en stor del av dessa högre bidrag till folkpensionärerna. För varje tilläggs-pension på 350 kronor i grupp II får kommunen bidraga med 70 kronor, i grupp III får kommunen på en sådan pension av 450 kronor bidraga med 112 kronor, och i de större städerna utgör samma bidrag 135 kronor. I grupp I bidraga kommunerna endast med 31 kronor på en tilläggs-pension på 250 kronor. Om de kommuner, som tillhöra ortsgrupp I, ville bidraga med samma höga belopp som kommunerna i de dyraste ortsgrupperna måste göra, så kunde de därmed bereda sina pensionärer en bättre ekonomisk ställning än dessa för närvarande ha.

Jag vill sluta med att uttala den förhoppningen, att den utredning, som förordas av utskottsmajoriteten, bör komma till stånd snarast möjligt, så att förslag om en så rättvis dyrortsgruppering som det är möjligt att åstadkomma, inom en snar framtid kan föreläggas riksdagen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Skoglund i Doverstorp: Utskottets utlåtande jämte de två reservationer som föreligga i denna fråga visa ju, att kammaren har tre alternativ att välja på, när den skall fatta sitt beslut i frågan. Jag skall så kortfattat som möjligt söka ange min ståndpunkt till dessa tre olika alternativ och klargöra hur jag med anledning därav kommer att rösta.

Redan när riksdagen år 1937 diskuterade frågan om dyrortsgrupperade folkpensioner tillät jag mig att framhålla den betydande utjämning i prishänseende, som ägt rum mellan landsbygd och stad, framför allt i det avseendet att levnadskostnaderna blivit väsentligt dyrare på landsbygden. En utjämning beträffande livsmedelspriserna har skett. 1941 års levnadskostnadsundersökning har ju till fullo bestyrkt vad jag redan 1937 tillät mig att framställa såsom en verklighet. Därmed ha också ytterligare bevis framlagts för att den nuvarande dyrortsgrupperingen är felaktig och behöver ändras. Utskottet drar också den riktiga slutsatsen, när utskottet skriver: »Ändrade grunder för dyrortsgrupperingen äro sålunda utan tvivel erforderliga.» Mot

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

vad utskottet i fortsättningen anför beträffande hur denna utredning skall verkställas — utskottet vill ha ett särskilt utredningsorgan för ändamålet — och att den bör igångsättas snarast möjligt och ske skyndsamt, har jag inga invändningar att göra. Jag ber endast att få understryka vad utskottet i detta avseende säger.

Beträffande vad utskottet ytterligare anför skulle jag vilja göra några små reflexioner. Jag uttalar min tillfredsställelse över att utskottet denna gång har visat ett större hänsynstagande till landsbygdsbefolkningens särskilda förhållanden än vad enligt min uppfattning har varit vanligt tidigare när denna fråga behandlats. Jag anser, att detta är ett steg i rätt riktning. När det är fråga om landsbygdsbefolkningen och kanske även många av dem som bo på de mindre orterna, ber jag, herr talman, att i all enkelhet få deklarerat, att dessa människor inte äro annorlunda funtade än människor som bo i städer och välbelägna samhällen. Även människorna ute på landet ha behov av att komma i förbindelse med andra människor, att skaffa sig förströelse, få gå på bio, teater, föredrag och föreläsningar, höra musik o. s. v. Men på vilket sätt de än förflytta sig och söka komma i förbindelse med världen omkring dem för att komma i åtnjutande av dessa förmåner, åsamkar detta dem ett tillägg i form av resekostnader eller kostnader i annat avseende. Jag har bara anført detta som ett litet exempel på vad jag förutsätter utskottet menar att det skall tagas särskild hänsyn till. Jag finner emellertid att utskottet inte är konsekvent, när det kommer fram till att avfatta sin hemställan. När det blir fråga därom och att säga ifrån vad utskottet vill att Kungl. Maj:t skall göra, förefaller det som om modet skulle ha sviktat, och då slutar det egentligen i tomma intet. Utskottet uttalar förväntningar om att någonting bör ske, men det framför inte någon kraftig fordran, att Kungl. Maj:t skall utföra vad utskottet vill. Jag anser att den fråga, som vi nu debattera, är av sådan vikt och betydelse, att riksdagen bör på ett sätt, som inte kan missförstås, säga ut vad den vill och begära en skyndsamt utredning. Det är därför som jag kommer att biträda reservanten herr Bernhard Nilssons m. fl. yrkande.

Vad angår de båda reservanterna under punkt I, herrar Hansson i Rubbestad och Hammarlund, äro de ju färdiga att så gott som omedelbart avskaffa dyrortsgrupperingen beträffande skatteavdrag, folkpensioner och familjebidrag. För min del har jag aldrig medverkat till att folkpensionerna dyrortsgrupperades. Jag trodde redan då förslag härom förelåg, att detta skulle stöta på vissa besvärligheter i framtiden, och jag har erfarit att detta också blivit fallet. Men när saken nu en gång blivit genomförd, är det kanske inte lika enkelt att ta ifrån de människor det här gäller en förmån som de redan fått, som det hade varit att inte alls lämna dem denna förmån. Jag tror därför att vi inte kunna undgå att även på den punkten göra en utredning och företaga överväganden, innan vi äro färdiga att fatta beslut. Detta anse även reservanterna under denna punkt vara absolut nödvändigt i fråga om dyrortsgrupperingen av lönerna.

Vad sedan beträffar de tre reservanterna under punkt II, herrar Bernhard Nilsson, Äqvist och Velander, vilja de icke, att de nuvarande bestämmelserna angående skattegrupperingen skola erhålla förlängd giltighet utöver år 1943. Då de inte tro på möjligheten att en utredning angående dyrortsgrupperingen kan verkställas på så kort tid, som utskottet ifrågasätter, så vilja dessa reservanter förorda en provisorisk reglering, som bör framläggas redan till 1944 års riksdag. Framför allt vilja de icke, att nu gällande dyrortsgruppering »skulle komma att fortbestå under obestämd tid framåt», såsom de uttrycka sig.

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

I valet mellan dessa tre alternativ, som jag nu har berört, stannar jag, herr talman, som jag nyss sade för herr Bernhard Nilssons m. fl. reservation, vilken dock slutar med ett bestämt yrkande. Jag erkänner, att frågan om dyrortsgrupperingen är en svår fråga, och att det icke är lätt att åstadkomma en tillfredsställande lösning, men de besvärligheter som möta få dock icke avskräcka statsmakterna från att göra ett ärligt försök. De lägre dyrorternas folk kunna icke känna sig tillfredsställda med nuvarande förhållanden, som de betrakta som orättvisa. Men jag kan också förstå dem som bo på de dyraste orterna, om de också kände sig mindre tillfredsställda, ifall dyrortsgrupperingen utan vidare slopades, så länge det dock råder en så stor skillnad i hyreskostnaden som det för närvarande gör — för att taga det mest utpräglande exemplet. Det bör här ske en förutsättningslös utredning för att skapa fram det material som behövs för ett bedömande av frågan och för utarbetande av förslag.

Min uppfattning är, att om Kungl. Maj:t verkligen gör allvar av att fullfölja vad riksdagen, såsom jag hoppas, i detta fall kommer att uttala sig för, bör det gå att komma till en betydligt bättre lösning än den nuvarande. Jag tror icke, att man kan göra så, att alla bli belättna, men jag tror, att det går att åstadkomma något som är både rättvisare för det stora flertalet och väcker mera tillfredsställelse än det nuvarande systemet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Nolin*, *Karlsson* i Granebo, *Larsson* i Karlstad, *Lindmark* och *Blombäck*.

Herr Orgård: Herr talman! Med anledning av herr Hanssons i Rubbestad yttrande anser jag mig skyldig att lämna några upplysningar och avge en deklARATION. Det skall ske mycket kort. Herr Hansson i Rubbestad insinuerade, att i utskottet påtryckningar skulle ägt rum på socialdemokratiska landsortsrepresentanter att icke deltaga i ärendets behandling i utskottet och vilka således icke stå antecknade under utskottets betänkande. Herr Hansson i Rubbestad syftar därvid naturligtvis på mig, och jag skall på den punkten lämna en förklaring. I det första sammanträdet, då principdebatten också ägde rum, var jag förhindrad att deltaga på grund av resa. Att jag sedan, fastän närvarande, icke deltog i den fortsatta behandlingen av ärendet i utskottet, ansåg jag helt naturligt, eftersom seden brukar vara den, att de representanter som från början suttit vid behandlingen av ärendet, också i fortsättningen deltaga.

Personligen ber jag att få deklarerera den uppfattningen i denna fråga, att jag i mycket stor utsträckning delar den kritik som från olika håll och från olika utgångspunkter riktats mot det nuvarande dyrortsgrupperingssystemet. Men från dessa utgångspunkter och om jag vill nå fram till en positiv lösning, kommer jag till att den väg som utskottet här i yrkande och motivering anvisar fortast för fram till målet. Om nu herr Hansson i Rubbestad och hans medreservanter mena allvar med sin reservation och framlägga sitt yrkande i tanke på att det skall vinna riksdagens bifall, och om vi tänka på vad det praktiska resultatet skulle bli av detsamma, kan jag icke föreställa mig, att herr Hansson i Rubbestad ett ögonblick kan tänka sig det vara möjligt att, t. ex. när det gäller lönerna, nu med de stigande priser, som herr Hansson i Rubbestad också hänvisade till beträffande livsmedelskostnaderna, åstadkomma någon lönereducering för statstjänstemännen i de högre dyrortsgrupperna. Herr Hansson i Rubbestad anvisade olika alternativ för en eventuell utredning, men jag tror, att vi utan vidare kunna vara eniga om, att det praktiska resulta-

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)
tet därav skulle bli en löneförbättring för statstjänstemännen i de lägre dyrortsgrupperna. Det är en rättvis lösning, och jag håller med om det. Jag undrar emellertid, om vi för närvarande i det tidsläge vari vi nu befinna oss utan vidare äro villiga att taga den belastning av statsfinanserna som detta skulle föra med sig. Jag blott ställer den frågan i detta sammanhang. Nu förstår jag, att reservationen endast är en demonstration och enligt min uppfattning en demonstration som knappast kan föra oss ett fjät framåt för att åstadkomma en förbättring av det nuvarande systemet.

När sålunda utskottet utformat sitt yrkande på ett sådant sätt, att jag från mina utgångspunkter knappast har någon erinran att göra, ansåg jag det naturligt att helt ansluta mig till utskottets yrkande och motivering. Jag tycker, att man från mina utgångspunkter och från min synpunkt såsom landsortsrepresentant icke gärna kan komma längre än vad utskottet kommit till.

När det gäller högerreservationen, innebär den knappast någon större skillnad mot utskottets förslag. Gent emot herr Skoglunds i Doverstorp motivering för högerreservationen, att den vore att föredraga, därför att däri föreslogs en skrivelse till Kungl. Maj:t, skall jag endast säga, att man i utskottet hela tiden utgick ifrån att denna utredning skulle komma till stånd, och att Kungl. Maj:t var inställd på en dylik. I en sådan situation brukar man icke begära en skrivelse till Kungl. Maj:t. I praktiken innebära sålunda de båda yrkandena samma sak.

Med dessa ord och med denna deklaration ber jag sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Gentemot den föregående talaren vill jag säga, att jag mycket väl förstår, att han kunde haft giltiga skäl för att hålla sig ifrån överläggningarna i utskottet, fastän han var ordinarie ledamot. I mitt första anförande konstaterade jag endast, att det var representanter från de högre dyrortsgrupperna som representerade socialdemokraterna vid ärendets behandling i utskottet. Det är ett faktum som icke går att bestrida.

Då herr **Orgård** emellertid säger, att han gillar utskottets förslag, och sedan gör gällande, att enligt detta förslag saken kan ordnas lika fort som enligt det förslag som framförts av reservanterna, har jag svårt att förstå honom. Vi vilja redan nu få ett avskaffande av dyrortsgrupperingen och ett tillrättaläggande omedelbart av hela denna fråga ur landsbygdens synpunkt, under det att, när det gäller den av utskottet föreslagna vägen, vi få vänta och se, om den någonsin kommer att leda till resultat. Jag tror, att det vid varje tillfälle, när man skall taga ståndpunkt till dyrortsgrupperingen, blir precis på samma sätt som i dag. Man för blott fram de obotfärdigas förhinder ständigt och jämt, när man skall rucka på detta system, då det kommer att kännas hårt på ena eller andra stället, och det vill man undvika.

Jag har mycket svårt att förstå vad man syftar till både i utskottets utlåtande och i den reservation som avgivits av herr **Bernhard Nilsson** m. fl. där man också begär en utredning. Vi ha ju faktiskt redan en utredning som visar på, att här föreliggande oriktiga förhållanden som böra rättas. Det gäller saker och ting som äro klarlagda, och vi ha en utredning som är färdig, och som visar vilka åtgärder som skola vidtagas i frågan. När man under sådana förhållanden icke vill vara med och rätta till något, har jag svårt att förstå vad man syftar till med en ny utredning, som kanske kommer att visa på ännu mer vittgående åtgärder, som bli ännu svårare att vidtaga. Jag anser, att det vore lika klokt om de som försvara utskottet redan från början ville säga, att det system som vi kommit in i är så tillkrånglat, att det går icke för oss att kom-

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

ma ifrån det, utan att vi måste finna oss däri, så länge vi leva, och sedan få våra barn efter oss taga på sig den sorgen som då kommer. Det vore ett svar som var korrekt och rakt på sak och som man kunde respektera. Ty det skall medges att det möter stora svårigheter, när det gäller att skapa rättvisa på detta område.

Jag var fullt medveten om, när jag yttrade mig förra gången, att det var som att trampa i ett getingbo, och därför förvånar det mig icke heller, när herr Eriksson i Stockholm kom fram med sina getingmanövrer. Det var ju helt naturligt, att han, som representerar de högre dyrorterna, skulle göra detta, när man kommer med kritik av de förmåner, som dessa orter åtnjuta. Men när han sedan ville göra gällande, att de uppgifter, som jag hade lämnat, voro oriktiga, och själv anförde andra siffror, så vill jag säga herr Eriksson i Stockholm, att om det skulle vara så, att hans tolkning av socialstyrelsens siffror är riktig, så visar detta, att skillnaden i hyresnivå mellan högre och lägre dyrorter är ännu mindre än jag vill göra gällande, och i så fall förefinns ju ännu starkare skäl att taga i övervägande att ändra det nuvarande systemet.

När herr Eriksson sedan med anledning av mitt ledamotskap i 1936 års lönekommitté liksom ville göra gällande, att jag skulle ha bytt åsikt från 1936/37 och till nu, så vill jag nämna, vilket herr Eriksson, som delvis deltog i förarbetena till 1936 års lönekommittés förslag, likaväl som de andra ledamöterna i kommittén mycket väl känner till, att jag redan i kommittén var motståndare till dyrortsgrupperingen. Jag lyckades emellertid få igenom vissa *skrivsätt*, angående de nya grunderna för dyrortsgrupperingen, som jag ansåg skulle vara det bästa medlet för att avveckla och sönderbryta hela dyrortsgrupperingen. Resultatet av den gjorda utredningen har nu också blivit, att det uppstått en bräsch i hela dyrortsgrupperingssystemet, vilket också medfört, att man nu har kunnat börja diskutera hela systemets avveckling. Att jag år 1936 gick in för kommitténs uttalanden har alltså visat sig vara riktigt. Man kom därigenom in på rätt linje, vilket nu också börjat leda till resultat.

När herr Eriksson i Stockholm här kommer med den allmänna frasen, att som man ropar i skogen får man svar, så vill jag säga honom, att jag tror, att herr Eriksson också så småningom kommer att få svar icke blott från de susande skogarna i Älvsborgs norra valkrets utan också från andra ställen över hela landet. Det är jag förvissad om. Flera uttalanden från skilda delar av landet ha visat, att det råder en jäsning ute i bygderna, där man icke alls sympatiserar med detta orättfärdiga system. Det kommer säkerligen också att visa sig vara fallet, om man fortfarande håller så fast vid att dyrortsgrupperingen icke får rubbas. Man skriver visserligen i utskottets utlåtande, att man vill ha en förutsättningslös utredning, men det har man redan slagit ihjäl genom att yrka avslag på bondeförbundets motion, som syftade till en utredning om enhetliga grunder. När man avstyrkte bifall till bondeförbundets motion tog man i själva verket avstånd från ett slopande av dyrortsgrupperingen, och indirekt har man alltså därmed strukit ordet förutsättningslös.

Jag förutsätter, att landsbygdens representanter, som känna stämningen litet bättre ute i bygderna, borde betänka sig mer än en gång, innan de gå in för detta utskottsförslag, ty det blir i realiteten endast ett slag i luften, eftersom man icke i klämman vågar i skrivelse till Kungl. Maj:t framföra sina önskemål. Vi komma ju ihåg, att konstitutionsutskottet för några år sedan skrev till de olika utskotten och framhöll, att om ett utskott vill, att en fråga skall föras fram till Kungl. Maj:t, skall utskottet komma ihåg att presentera detta önskemål i klämman, ty i annat fall behöver icke Kungl. Maj:t taga samma hänsyn till saken. Jag menar därför, att skrivsättet i utskottets utlåtande är icke mycket

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

vårt, när man icke vågar låta det taga sig uttryck i klämman. I valet mellan utskottets utlåtande och högerreservationen är givetvis den sistnämnda betydligt bättre, ty där har man ändå vågat i slutklämman taga med ett yrkande på utredning.

Herr Eriksson i Stockholm trodde, att flykten från landsbygden skulle bero därpå, att vi från landsbygden klagade så mycket över förhållandena på landsbygden. Det var så enkelt att klara denna fråga. Man behövde bara säga, att det var bra på landsbygden, så skulle folk komma att stanna kvar där. Ja, herr Eriksson skulle ju kunna fråga dem, som komma hit till staden från landet, om det är orsaken till att de sökt sig hit. Jag skulle tro, att de allra flesta icke alls komma hit för den orsakens skull utan därför att de ha funnit, att platserna i städerna i regel äro mycket bättre avlönade, och därför att man överhuvud taget på alla möjliga sätt får bättre villkor i städerna än vad man kan få på landet. Det behöver man icke tala om för dem. Det är något, som det praktiska livet lärt dem själva att förstå, så att den saken tror jag icke mera behöver diskuteras. Att det sedan finns vissa kvinnor här i Stockholm, som icke ha det så förfärligt bra, är jag fullt på det klara med, men så förhåller det sig också på landsbygden. Det finns många där, som ha det synnerligen dåligt.

Flera talare ha velat göra gällande, att min och herr Hammarlunds reservation skulle innebära krav på lönereduktion. Vi ha emellertid icke i vår reservation talat om vilken väg man skall försöka gå för att få en utjämning av lönerna. Vi kunna för vår del vara med om en höjning av de lägsta dyrortsgruppernas löner till de högstas, under förutsättning att staten har möjlighet att genomföra det. Jag har vid flera tillfällen framhållit, att när det gäller att skapa rättvisa för folket i landet, får icke penningbristen vara bestämmande utan då får man också vara med om att offra, ifall vissa grupper kräva att få samma förmåner som andra ha. Rättvisan kräver, att man skall göra förmånerna lika, även om det kostar åtskilligt. Jag menar emellertid, att den saken får bero på ett bedömande av Kungl. Maj:t, som bättre än andra kan bedöma den ekonomiska situationen och som sedan får framlägga det förslag, som kan befinnas lämpligt.

Flera talare ha ju här yttrat sig om mitt första anförande. Jag måste säga till herr Fröderberg, att jag förstod ganska litet av hans anförande. I många punkter kritiserade han utskottets uttalanden, men om jag fattade honom rätt yrkade han ändå bifall till utskottets hemställan. Det tycker jag är en inkonsekvens, som jag har svårt att förstå.

Herr Lindahl förordade också utskottets utlåtande, fastän han medgav, att det skulle uppväcka synnerligt stort missnöje i landet, om man icke fick en rättelse till stånd av nuvarande missförhållande. Han betonade, att det var så dyrt att leva här i Stockholm. Han hade träffat en lantman från sitt län, som hade varit här och som, jag förmodar det var i herr Lindahls sällskap, här hade gjort slut på väldigt mycket pengar. Jag förstår, att det går mycket bra att göra slut på pengar i Stockholm, ifall man icke tillhör den sparsamma typen, som försöker söka upp de billiga ställena och leva billigt, vilket man också kan göra här i Stockholm. Det är klart, att har man gott om pengar och träffar en gentil riksdagsman, som är van att vräka sig, så går det lätt att göra slut på pengar.

Jag blev angripen av herr Kyling, därför att jag skulle ha gått emot en av honom väckt motion år 1939. Herr Andersson i Malmö har redan förklarat, varför man gick på avslag på denna motion. Det förhöll sig ju så, att året förut hade riksdagen skrivit om dessa nya grunder för beräkningen, och det var meningen, att det skulle komma en ny dyrortsgruppering år 1940. Den blev dock

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

sedan uppskjuten. Det är emellertid icke vanligt, att man begär en ny utredning, när en sådan redan ligger i stöpsleven. Jag vill dessutom erinra herr Kyling om att det icke blott var jag, som gick emot hans motion, utan samtliga hans partikamrater i statsutskottet, herr Bernhard Nilsson, herr Johansson i Fredrikslund, herr Svensson i Kompersmåla, herr Staxäng och herr Lundberg i Hälsingborg, voro med om att yrka avslag på motionen.

När det sedan har gjorts gällande, att jag år 1937 skulle ha medverkat till dyrortsgrupperingen för folkpensionerna, så vill jag öppet förklara, att jag röstade emot denna dyrortsgruppering. Bondeförbundet var mycket splitttrat, när det gällde denna dyrortsgruppering av folkpensionerna. Såvitt jag minns var det av samtliga bondeförbundare här i andra kammaren endast 16, som röstade för, under det att åtskilliga röstade emot och en del avstod från att rösta. Samma förhållande rådde även inom andra partier. Skulle det nu vara så, att herr Kyling tycker att det är så orättvist med denna dyrortsgruppering, ty jag förmodar, att han år 1937 röstade emot den, så har han ju nu möjlighet att ansluta sig till bondeförbundet och få den rättelse till stånd, som jag förmodar, att han nu önskar.

För övrigt vill jag framhålla, att förhållandena givetvis kunna utveckla sig så, att en person, som en gång intagit en viss ställning, kan ändra uppfattning, om sådana förhållanden ha inträtt, som motivera detta. Det ha vi ju ett exempel på beträffande flera ledamöter av denna kammare, exempelvis i försvarsfrågan. Man har ju där rakt motsatt uppfattning mot vad man hade för åtskilliga år sedan, och det är helt naturligt, att man ändrar uppfattning, om händelser inträffa, som göra det nödvändigt. I den nu förevarande frågan har en betydande ändring inträtt sedan år 1937. Vi hade den senaste dyrortsgrupperingen år 1935, och nu ha vi fått en ny utredning, som visar, att det skett en sammanpressning av levnadskostnaderna på de lägsta och de högsta dyrorterna. Om man räknar med det lägsta indextalet som bas, blir denna sammanpressning ej mindre än 57 enheter.

För min del tycker jag det är lika riktigt att räkna med det lägsta indextalet såsom bas som att räkna med det högsta. Om man jämför levnadskostnader på till exempel 527 enheter på landet och 1,011 enheter i den högsta dyrorten, så måste det vara lika riktigt att taga det lägsta talet som jämförelsepunkt som att taga det högsta. Jag vill därför säga herr Eriksson i Stockholm, att det behövs icke så särdeles stor skolundervisning för att kunna begripa, att det kan vara lika riktigt att taga det lägsta talet som utgångspunkt för en procentberäkning som att taga det högsta.

Herr Bladh kom in på ett spörsmål, som enligt mitt sätt att se ligger helt vid sidan om denna diskussion, då han ville göra gällande, att när man gör denna jämförelse mellan hyror för tjänstemän på de högsta och lägsta dyrorterna, skulle det komma att resultera uti, att det kommer att bli en högre taxering av dessa bostadsförmåner på landsbygden. Ja, herr Bladh, naturligtvis, om det är samma standard på bägge ställena, men jag har ju här konstaterat, att det är icke alla hyror på de dyrare orterna, som äro så särskilt höga. Även här i Stockholm, denna höga dyrort, finner man billiga hyror. Om man går till överståthållarämbetets kansli för att granska hyresuppgifterna, vilket jag haft tillfälle att göra, blir man rentav överraskad av hur många låga hyror det finns här i staden. Jag har sett fall, där ett rum och kök kan fås för 40 kronor i månaden, och det är ju samma pris, som man mångenstädes får betala på rena landsbygden. Det är alltså standarden på de olika bostäderna, som är det väsentliga. Skall man ha en sådan bostad, som flertalet har här i Stockholm med dessa nya lägenheter, som äro utrustade med centralvärme, badrum, kylskåp, soppedkast och alla möjliga bekvämlig-

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

heter, varigenom man kan spara personliga tjänare mycket mer än på landsbygden, där man har mindre lämpliga bostäder och får kosta på än det ena och än det andra, så är det klart, att man måste betala en högre hyra för denna högre standard. Naturligtvis måste också taxeringsvärdena stå i rimligt förhållande till standarden hos de olika fastigheterna, och därför torde det vara felaktigt att resonera såsom herr Bladh gjorde nyss i denna sak.

Herr Bladh talade sedan om att naturaförmånerna böra taxeras till det värde, som de ha, då en konsument köper dem, och jag ber då att få erinra honom om att den bestämmelsen finns redan nu. De produkter, som jordbrukaren använder, skola icke taxeras till det belopp, som jordbrukaren får vid försäljning, utan med hänsyn till det värde, som de ha i mottagarens hand. Det systemet har man alltså redan infört beträffande den saken.

Herr Bladh var också inne på frågan om svårigheten att få jämförliga kvaliteter på de olika varorna. Det är just därpå, som en stor del av systemets svaghet beror, att man icke får samma kvalitet på de olika varorna på olika orter. Detta är den väsentliga orsaken till att det blir så stora skillnader mellan de olika ortsgrupperna. Då 1936 års lönekommitté gjorde en utredning om denna sak, funno vi, att det kunde förekomma oerhört stora prisskillnader på praktiskt taget samma artikel, men det skilde ändå i viss grad på kvaliteten. Det är givet, att uppgifterna bli beroende på hur den, som skall lämna dem, bedömer saken. För att få full rättvisa behövde nog en och samma person fara runt hela landet och undersöka priserna på olika varor. Först då skulle man kanhända kunna få en tillförlitlig jämförelse mellan varor av samma kvalitet.

Herr Kyling berörde också en annan sak, som återfinnes i socialstyrelsens bearbetning av det insamlade materialet. Det påvisades där, att över 2.000 orter hade fått sina uppgifter ändrade med hänsyn till att de icke passade ihop med de uppgifter, som lämnats från andra orter. Man lade också märke till i den dyrortsgruppering, som skedde år 1935, att det vidtogs många ändringar av socialstyrelsen i de lokala uppgifterna. Det framgår också av propositionen, att man i de av socialstyrelsen framlagda alternativa förslagen har ändrat gruppindelningen med hänsyn till framstötter, som ha gjorts från vederbörande på de olika orterna, och därigenom givit dem större favörer än vad dessa orter eljest skulle ha fått.

Med så många obestämbara faktorer, menar jag, är det bättre att göra rent bord i detta sumpiga träsk, som det absolut aldrig går att få någon rätsida på, så länge det nuvarande systemet består. Vårt land är ett av de få länder i hela världen, som har detta invecklade system. Man har icke på något annat ställe något så invecklat dyrortsskattesystem som just i Sverige. Jag har den uppfattningen, att vi komma aldrig till rätta med detta system, och då är det lika så gott att först som sist ta ett krafttag för att få ett slut på dessa orättvisor. Därför tycker jag, att det förslag, som framförts i bondeförbundets reservation, är det enda, som borde accepteras av riksdagen, om den vill skapa rättvisa på detta område.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Bevillningsutskottet har genom att skattegrupperingen kopplats ihop med dyrortsgrupperingen kommit med i den diskussion som här föres. Jag måste säga mig, att jag knappast någon gång hittills i mitt liv träffat och kanske icke i fortsättningen kommer att träffa en människa så svår att tillfredsställa som herr Hansson i Rubbestad. Jag är nästan övertygad om att även om han skulle lyckats få utskottsmajoriteten med på bondeförbundsreservationen hade han varit lika otillfredsställd i dag.

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

ja, kanske till och med något värre. Det är ändå, herr talman, icke på det sättet, som herr Hansson i Rubbestad velat göra gällande, att utskottets ledamöter gått till behandlingen av denna fråga såsom representanter för de högre dyrortsgrupperna. Herr Hansson i Rubbestad vet mycket väl, att även bland dem, som bilda utskottsmajoriteten, finnas åtskilliga som ha en mycket kritisk inställning till hela dyrortsgrupperingssystemet i dess nuvarande form, och säkerligen skulle det icke varit möjligt att i utskottets betänkande återfinna denna kritiska inställning till systemet i dess nuvarande form, om icke detta varit fallet. Jag tror icke, att herr Hansson i Rubbestad eller någon annan heller upplevat, att det någon gång förut vid behandlingen av dyrortsgrupperingen sagts så tydligt ifrån, att den nuvarande dyrortsgrupperingen icke är tillfredsställande, och att ändrade grunder äro erforderliga. Men när vi kommit så långt — ty så långt äro vi ense — så delar sig utskottet.

Så säger herr Hansson i Rubbestad: Detta konstaterande av felaktigheter hos systemet har föranlett mig att kräva — såsom han sade i sitt första anförande — att denna kräftböld med krafttag omedelbart avlägsnas. Det är ingen som vågat med det material som ligger på bordet komma till det resultat som herr Hansson i Rubbestad och hans partivänner kommit till. Detta resultat har också föranlett oss att göra det konstaterande som finns i utlåtandet, men detta måste följas av att det också säges ut, att det är nödvändigt att få en ingående och förutsättningslös utredning till stånd om hela detta problem. Herr Hansson i Rubbestad svävar icke i okunnighet om vad vi säga, även när det gäller dyrortsgrupperingens framtida bestånd och utformning. Vi ha räknat med att det skulle vara möjligt att med den ståndpunkt Kungl. Maj:t framlagt för riksdagen i propositionen med dessa uttalanden ha tillkännagivit riksdagens mening. Utskottet säger icke endast, att en sådan utredning bör komma till stånd. Utskottet förordar en sådan utredning och anser, att den skall omspanna hela problemet. Utskottet går ännu ett steg längre och pekar på olika detaljer som denna utredning måste komma att innefatta. Det är hopsamlande, såsom herr Skoglund i Doverstorp i sitt första anförande angav, av den mängd olika stridsfrågor, som vi tvistat om under de gångna åren, och vilka, om de komma till en lösning i ett samband, skola skapa mera rättvisa åt landsbygden än det nuvarande systemet kan åstadkomma.

Utskottet har tänkt sig, att det icke vore orimligt, att resultatet av denna förnyade omprövning skulle kunna föreläggas 1945 års riksdag. Här skilja sig från utskottsmajoriteten även de tre reservanterna i första kammaren, vilka i reservationen skriva och begära hos Kungl. Maj:t att till nästa år få ett förslag till provisorium.

Nu menade herr Skoglund i Doverstorp — herr Hansson i Rubbestad tycktes dela den meningen — att det var bristande mod från utskottets sida som föranlett utskottet att stanna för att icke föreslå en riksdagsskrivelse. Man skall läsa utskottets utlåtande på ett underligt sätt, om man icke skall förstå, att av allt som förekommit i denna fråga framgår, att Kungl. Maj:t avser att sätta i gång en undersökning. Utskottet säger, att det är nödvändigt att understryka detta, och att vid denna undersökning hänsyn skall tagas till det som är omnämnt i utlåtandet. Ur dessa synpunkter ha vi icke ansett det vara nödvändigt att avsluta vårt yrkande med begäran om en skrivelse. Vi äro lika säkra som någon av herrarna i sina bänkar, att denna utredning kommer till stånd, oavsett att det icke går en skrivelse, och att Kungl. Maj:t icke kan komma ifrån att taga hänsyn till vad som utskottet här skrivit.

Om vi nu följa de tre förstakammarreservanterna, innebär det, att vi nu äro beredda att skapa ett provisorium till nästa år. Detta provisorium kan ju

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

icke vara byggt på den nya undersökningen, ty en sådan kan icke medhinnas i tid, så att den kan framläggas till 1944 års riksdag. Först till 1945 års riksdag kan man tänka sig den. Då måste detta provisorium bygga på den undersökning som redan är gjord och bygga på det material som nu föreligger, om vilket man från alla håll och även från Kungl. Maj:ts sida sagt, att det icke kan läggas till grund för en ny indelning. Det är nog icke på det sättet, att reservanterna avse att här göra ett provisorium i avvaktan på en definitiv reglering. Jag skulle vilja hänvisa kammarens ledamöter till att taga del av vad som återfinnes på sid. 13 i utlåtandet, där reservanterna kommit till det resultatet, att »av olika skäl genomförandet av en mera definitiv dyrortsgruppering icke synes kunna äga rum förrän en stabilare prisnivå och jämväl i övrigt normalare förhållanden än de nu rådande inträtt». Detta kan icke betyda annat än att reservanterna anse, att en definitiv dyrortsgruppering skall anstå tills vidare, till dess vi återgå till normala förhållanden. Vem vet i dag, när sådant kan ske? Det är därför utskottet avböjt ett sådant provisorium, som i verkligheten icke blir ett provisorium utan innebär, att systemet kommer att verka under en helt ny period.

Om man vill nå ett resultat så snabbt som möjligt och om möjligt tvinga fram ett slutligt beslut i detta ärende till 1945 års riksdag, synes det mig, som om man nådde detta resultat enklast och bäst genom ett bifall till utskottets hemställan. Man kan naturligtvis, även om icke detta i alla avseenden är rikstigast, bryta ut skattegrupperingen och taga upp den till behandling för sig. Jag röjer väl ingen hemlighet — i varje fall ingen som är så farlig — om jag säger, att i 1936 års skattekommitté den nuvarande kommunikationsministern var inne på en linje om en sammanpressning av skattegrupperna från förutvarande fem till tre, och att detta var en tanke som vann anslutning, men att det var omöjligt för skattekommittén att slutföra och få denna sak i hamn. Jag tror således, att det finns utvägar att i fråga om skattegrupperingen åstadkomma en sammanpressning av grupperna från nuvarande fem till åtminstone tre grupper, och jag tror också, att det föreligger stora möjligheter att göra en sammanpressning av dyrortsgrupperingen i löneavseende, så att vi få ett väsentligt mindre antal dyrortsgrupper, än vi för närvarande ha. Men jag är inte beredd, och det har inte heller utskottet varit, att säga som herr Hansson i Rubbestad, att i och med att man har konstaterat detta, så är det bara att fatta ett principbeslut att överhuvud taget ingen dyrortsgruppering och ingen skattegruppering skola förekomma. Vi ha inte kommit dithän, att vi tro att detta är möjligt. Därför säga vi: låt oss få en förut-sättningslös utredning, och låt oss så till 1945 års riksdag få fram ett material som möjliggör för oss att avgöra, vilka vägar vi i fortsättningen skola vandra när det gäller dyrortsgrupperingen och vilket system vi skola välja för indelningen i dyrortsgrupper.

Det är dessa synpunkter, herr talman, jag velat framhålla, och jag tror inte, att det blir möjligt för herr Hansson i Rubbestad att säga, att det som avspeglas i det här föreliggande utskottsutlåtandet inte är något annat än den syn som representanterna för de högre dyrorterna ha på denna fråga. Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Efter dessa många anföranden skall jag på intet sätt försöka fortsätta den något personliga dispyt som jag före middagen hade med min vän herr Hansson i Rubbestad. Jag vet alltför väl genom alla de många debatter som vi varit i tillfälle att föra både i kammaren och i utskottet, att det är omöjligt att förena våra uppfattningar i den-

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

na fråga, och det tjänar ingenting till att vi tråka ut kammarens ledamöter med våra personliga dispyter. Jag måste emellertid göra ett par anmärkningar med anledning av herr Hanssons sista anförande.

När herr Hansson i Rubbestad säger, att därest de siffror beträffande bostadshyrorna, som jag tillät mig angiva i mitt förra anförande, äro riktiga, så visa de, att skillnaden i hyreskostnader mellan billigaste och dyraste ort är mindre än den som han angav i sitt anförande. Jag ber att få fästa uppmärksamheten vid att jag intet annat gjort, än att jag läst upp en passus ur socialstyrelsens skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 maj 1942. I detta stycke förekom en del siffror rörande bostadshyror men på intet sätt några uppgifter om bostadshyror för den dyraste orten i landet. Det var bara Stockholms förorter, som där figurerade med den högsta siffran, men däremot inte den ort som anses vara den dyraste i landet. Jag vill därför påstå, att herr Hanssons senaste anmärkning måste anses sakna grund.

Jag är mycket intresserad av de låga bostadskostnader om vilka herr Hansson här berättat, och jag skulle liksom den bekante lyssnaren i en viss anekdot vilja fråga: var finns denna verkligt billiga bostad? Det är väl tråkåkarna på Söders höjder, som man då och då läser om i tidningarna, att de äro utomordentligt trevliga och bra under juni, juli och augusti månader men under den övriga delen av året föga tjänliga till människobostad. Jag tror sålunda inte, att den hyressiffran som herr Hansson angav kan vara någon lämplig exponent för hyreskostnaderna i huvudstaden.

När sedan herr Hansson ville göra gällande, att Sverige är det enda land i världen som har ett utbyggt dyrortsgrupperingssystem, då måste jag sätta ett frågetecken för denna uppgift. Jag vet icke, hur det kan vara beträffande skattegruppering, ty den saken känner jag inte till, men som ledamot av 1928 års lönekommitté har jag varit i tillfälle att studera dyrortsgrupperingen i andra länder. Av 1936 års lönekommitté var jag lyckligtvis inte medlem, och jag har ingen som helst del i denna kommittés utlåtande angående dyrortsgrupperingen, som herr Hansson i Rubbestad ju väl känner till. Såsom ledamot av en tidigare lönekommitté, 1928 års lönekommitté, reste jag emellertid på mitt fackförbunds bekostnad till våra grannländer Norge och Danmark men även till Tyskland och Schweiz för att något sätta mig in i deras avlöningssystem. I alla dessa fyra länder fanns det dyrortsgrupperingssystem. Det enda jag kan medge i detta avseende är, att skillnaden mellan billigaste och dyraste ort i allmänhet i dessa länder inte var så stor som i Sverige. Vi skola dock komma ihåg, att det under årtionden sagts, och jag förmodar, att det är riktigt, att Stockholm är den dyraste huvudstaden i världen. Det vore väl ganska märkvärdigt, om inte detta faktiska förhållande skulle avspegla sig i den lönenivå som råder i den dyraste huvudstaden i världen. Jag tror sålunda, att herr Hanssons anmärkning i detta fall inte är alldeles riktig.

Jag vill säga ytterligare ett par ord. Jag har icke alls på något sätt i mitt förra anförande sagt, att jag tycker, att det nuvarande systemet är bra. De som ha velat göra gällande detta ha sålunda icke haft någon anledning att polemisera mot mig. Jag är nämligen fullt övertygad om att den nuvarande ordningen måste ersättas med någonting nytt, men detta nya som skall komma måste framgå ur en ordentlig utredning, förutsättningslös och saklig. Det var detta som jag gav uttryck åt i mitt förra anförande, när jag yrkade bifall till utskottets förslag. Såsom senast framhölls av herr Olsson i Gävle, har ju utskottet särskilt uttalat sig i denna riktning. Jag menar sålunda, att jag på intet sätt här velat göra gällande, att det nu tillämpade dyrortsgrupperingssystemet är bra, utan jag anser, att det behöver utredas, hur det skall

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)
 kunna ersättas av någonting nytt. Men hur detta nya skall se ut är jag icke beredd att skissera här i dag, utan det bör göras till föremål för ytterligare överväganden.

Jag är mycket tacksam mot herr Fröderberg, som förde på tal en fråga som berett oss stockholmare mycket bekymmer. Han talade om de höga tomtpriserna här i Stockholm och riktade sig då närmast till Stockholms stad som exploatör av tomter. Det är emellertid på det sättet, att den tomtägare i denna stad som tar mest betalt för sin tomtmark är staten. Det är för övrigt den enda tomtägare förutom Stockholms stad som äger mera riklig tillgång på tomtmark inom den gamla staden. De höga tomtpriser som staten betingar sig för sin tomtmark äro ju en anledning till bekymmer, och kunde herr Fröderberg hjälpa mig såsom stockholmare i detta avseende, så att staten ville sälja sina tomter billigare, så vore jag synnerligen tacksam.

Till slut vill jag, herr talman, säga, att jag är något bekymrad med hänsyn till det yrkande som framförts från olika håll om bifall till herr Bernhard Nilssons m. fl. reservation, därför att det nu är känt, att första kammaren, för övrigt för länge sedan, bifallit utskottets förslag. Pondera nu, att andra kammaren skulle bifalla herr Bernhard Nilssons reservation, då är jag icke alls övertygad om att det överhuvud taget kan bli något som helst positivt beslut i denna fråga i år, därför att klämmarna i dessa båda aktstycken äro väsentligt olika och motiveringarna också olika. Beträffande motiveringen brukar ju i sådant fall frågan lösas på det sättet, att den faller bort, om den är olika enligt de båda kamrarnas beslut. Den saken är alltså ganska lätt att tekniskt ordna, men det blir då bara den olägenheten, att man inte har någon motivering, och det är ju den som är det väsentliga i detta fall. Vad hemställan beträffar, går det inte så lätt att ordna den frågan, och det är därför som jag för min del skulle tro, att det vore ganska olyckligt, därest kammarens ledamöter skulle vilja lystra till det yrkande som framställdes i ifrågavarande reservation.

Vad herr Hanssons i Rubbestad yrkande beträffar, betraktar jag det på det sättet, som jag klart och tydligt uttryckte i mitt förra anförande, att det är omöjligt, att det kan samla någon pluralitet här i kammaren. För detta yrkande behöver man alltså inte ha några bekymmer. Beträffande åter den reservation som herr Bernhard Nilsson står som främsta man för ligger det något annorlunda till, förmodar jag. I varje fall kan detta diskuteras.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt tidigare framställda yrkande om bifall till utskottets hemställan, och jag betonar ännu en gång, att detta är i överensstämmelse med det beslut som i dag på eftermiddagen fattats av första kammaren.

Herr **Persson** i Växjö: Herr talman! Jag vill för min del livligt beklaga, att den reservation som kommit från bondeförbundshåll någonsin blivit framlagd. Dessutom måste jag minst lika livligt beklaga, att herr Hansson i Rubbestad, framför allt i sitt första anförande, på det sätt han där gjort försvarat denna reservation. Jag tror, att detta försvar i mycket stor utsträckning inverkat i negativ riktning på möjligheten att vinna kammaren för den linje som åtminstone jag tror skulle snabbare leda till mera rättvisa förhållanden på detta område än den linje som utskottet här har föreslagit. Om utskottet kommer att segra här i kammaren, tror jag, att herr Hansson i Rubbestad får tillskriva sig den största äran därav, framför allt på grund av det sätt på vilket han försvarat sin reservation. Ur den synpunkten kommer väl också en del av dem som gått på utskottets linje att vara tacksamma mot herr Hansson i Rubbestad.

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

Jag tror näppeligen, att något trolleri eller några cirkuskonster med siffror, de må sedan utföras hur skickligt som helst, kunna övertyga vare sig kammarens ledamöter eller det svenska folket om rättvisan i ett sådant krav som dyrortsgrupperingens fullständiga avskaffande. Jag tror inte, att man kan gå in för ett sådant krav. Herr Carlström nämnde i sitt anförande, att man är nödsakad att komma med överdrifter, när man skall föra opposition mot det nuvarande dyrortsgrupperingssystemet och mot utskottets förslag här. Men jag tror ändå, att sådana våldsamma överdrifter bör man inte ta till, om man vill vinna något för sin sak. Det kan t. ex. icke ligga någon rättvisa i att en stats-tjänare som blir förflyttad från en billig ort till en av de dyraste får samma penninglön på den nya orten och därigenom en avsevärd minskning i sin reallön. Självva syftet med dyrortsgrupperingen, att vederbörande skall ha samma reallön, på vilken plats han än befinner sig och utför sitt arbete, kan väl ändå ingen ha något att invända mot. Jag tror också, att den som själv har den minsta erfarenhet av hur det verkligen förhåller sig, måste erkänna, att det kostar mer t. ex. att leva här i Stockholm, än vad det kostar att leva ute på rena landsbygden, hur spartanska vanor man än månde ha och även om man är en lika stor konstnär i detta avseende som herr Hansson i Rubbestad.

Å andra sidan anser jag, att man måste understryka, att dyrortsgrupperingsfrågans lösning efter rättvisa linjer icke är någon liten fråga. Jag tror icke, att det är någon liten fråga i ekonomiskt hänseende, och jag tror, att den framför allt är betydelsefull i psykologiskt avseende. Det är nog ändå på det sättet, att det i detta avseende, kanske icke minst genom socialstyrelsens levnadskostnadsutredning och genom de tre alternativ till en ny dyrortsgruppering som socialstyrelsen framlagt, skett ett visst uppvaknande överallt ute på landsbygden. För övrigt tror jag, att detta även för andra grupper än statstjänarna har en större betydelse, än herr Eriksson i Stockholm ville låta påskina. Jag ber att i detta hänseende få anföra ett kort citat ur 1936 års lönekommittés betänkande. »En annan omständighet», säger man där, »värd att lägga stor vikt vid i detta sammanhang är den allt mer vidgade betydelse som den officiella dyrortsgrupperingen erhållit för löneavtalen å den allmänna arbetsmarknaden.» När detta var förhållandet 1937, så vet jag ingenting som skulle kunna tala emot att detta är förhållandet även för närvarande. Jag tror tvärtom, att det skett en utveckling som medfört, att dyrortsgrupperingen fått en ännu större betydelse för löneavtalen på den allmänna arbetsmarknaden. I detta sammanhang vill jag också understryka, vad som kanske har sagts här förut, att prisutvecklingen under krisen faktiskt medfört en avsevärd sammanpressning av priserna och att detta måste medföra, att löntagarna inom de högre dyrortsgrupperna bli relativt missgynnade. De sistnämnda få en allt sämre kompensation, om man vill uttrycka saken på detta sätt, än de förstnämnda.

Här har nämnts, att spännvidden mellan lönerna icke är så stor som spännvidden mellan priserna. Detta trodde jag berodde på att icke minst 1936 års lönekommitté framhållit, att det var skäligt, att det skulle vara mindre spänning mellan lönerna än mellan priserna på grund av en hel del olika omständigheter. Man kan läsa ut det av vad som sägs på sidan 25 i 1936 års lönekommittés betänkande. Där framhållas en hel rad företeelser som göra, att man icke bör ha samma spänning när det gäller löner. Det finns nämligen en hel del förmåner på de större orterna, i storstäderna, som man icke kan siffrömässigt uppskatta men som man ändå måste taga stor hänsyn till.

Herr Lindahl sade i sitt anförande, att han inte trodde, att de som äro berörda av denna dyrortsgruppering voro intresserade av att man nu skulle söka åstadkomma en omgruppering. Efter vad jag kunde uppfatta, menade han, att

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)
det från dessa löntagares sida kommit en viss opinionsyttring i den riktningen. Det är riktigt, att så skett, men denna opinion berodde därpå, att socialstyrelsen lade fram tre olika alternativ till en omgruppering, där man inte tog någon som helst hänsyn till den utveckling, som skett i fråga om priserna. Det förslag, som närmast rekommenderades av socialstyrelsen — alternativ 2, vill jag minnas — innebar ju, att man helt enkelt skulle flytta ned 692 orter, och då är det inte att undra på, om statstjänarna reagerade. Man får väl ändå inte tolka oppositionen mot dessa förslag på det sättet, att man gör den till ett förtroendevotum för det nuvarande tillståndet.

För övrigt vet jag inte av att det förekommit någon opposition, åtminstone inte någon nämnvärd sådan, från de lägre dyrortsgruppernas sida gentemot den levnadskostnadsutredning, som socialstyrelsen härvidlag gjort. Förhållandet var bara det, att statstjänarna, när dessa tre alternativ till en omgruppering framlades, sade ifrån att av två onda ting valde man det minst onda. Man ville inte få till stånd en ytterligare försämring, och därför föredrog man ett bibehållande av den nuvarande ordningen.

Ungefär på samma sätt förhåller det sig med herr Anderssons i Malmö påstående, att en tredjedel av prissammanpressningen skulle bero på de nya beräkningsmetoderna och endast två tredjedelar på en faktisk prisutjämnning. Om nu detta är riktigt, måste det innebära, att de metoder, som användes år 1934, voro sämre och gynnade de högre dyrortsgrupperna, vilket då även tagit sig uttryck i nu gällande dyrortsgruppering.

Jag vill för min del inte förneka, att utskottets utlåtande avslöjar en viss sinnesförändring till det bättre i jämförelse med vad man tidigare varit van vid. Men å andra sidan kan jag inte underlåta att framhålla, att genom ett bifall till utskottets förslag, sådant det nu föreligger, konserverar man för ytterligare ett par tre år framåt de faktiska orättvisor, som här förefinnas. Jag kan för min del inte förstå vad som skulle lägga hinder i vägen för att man i stället bifölle den motion, som herr Spångberg och jag ha avgivit. Vi ha där hemställt att »riksdagen vid behandlingen av proposition nr 68 måtte dels bifalla förslaget rörande skattegrupperingen så till vida att denna må erhålla förlängd giltighet endast till och med utgången av år 1943, dels uttala som sin mening, att Kungl. Maj:t snarast möjligt bör för riksdagen framlägga förslag i dyrortsgrupperingsfrågan avseende nu möjliga justeringar i lönehänseende, så att dessa kunna tillämpas redan innevarande år, samt dels ock anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa de utredningar i dyrortsgrupperingsfrågan, som kunna anses erforderliga, med största möjliga skyndsamhet, så att en genomgripande omgruppering kan verkställas senast år 1944». — Jag tror nämligen inte att det skulle vara så omöjligt att redan då komma fram till ett resultat.

Skulle emellertid utskottets majoritet, vilket man kanske får förutsätta, inte kunna bifalla yrkandena i denna motion, vilja vi för vår del ställa ett annat yrkande, nämligen om bifall till utskottets utlåtande med uteslutande av vissa meningar där. På sid. 7 skriver utskottet: »Skulle emellertid oöverstigliga hinder möta för framläggande av ett slutligt förslag i dyrortsgrupperingsfrågan vid 1945 års riksdag, bör enligt utskottets mening tagas under övervägande, huruvida icke redan till 1944 års riksdag förslag bör framläggas rörande skattegrupperingen, även om ett sådant förslag får anses innebära allenast ett provisorium. I fråga om lönegrupperingen anser sig utskottet med hänsyn till de med en sådan gruppering förenade omständigheterna icke kunna tillråda ett provisorium för den korta tid, som kan antagas behövlig för genomförande av en ny dyrortsgruppering.»

Vi ha velat utesluta dessa meningar, därför att vi tro att om de finnas med,

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

skulle en lösning av frågan i dess helhet kunna fördröjas, och man skulle inte kunna få ett förslag redan till 1945 års riksdag.

Vidare vilja vi utesluta sista meningens i första stycket på sid. 8, vilken är av följande lydelse: »Däremot anser utskottet tveksamt, huruvida det skulle vara möjligt att finna någon grund för tillgodoräkandet av sådana kostnader, som uppkomma för barns och ungdoms undervisning utöver bottenskolestadiet.»

Med hänvisning till vad jag anfört ber jag, herr talman, att i första hand få yrka bifall till den av herr Spångberg och mig avgivna motionen och i andra hand till det förslag, som jag här framfört om antagande av utskottets utlåtande, sedan vissa meningar däri strukits.

Herr Malmberg: Herr talman! Jag skall försöka fatta mig kort.

Jag vill här närmast erinra om en motion, som vid riksdagens början väcktes av herr andre vice talmannen m. fl. och som utmynnar i en hemställan att »riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan om dyrortsgrupperingens framtida bestånd och utformning samt de frågor, vilka i samband därmed kunna uppkomma». I motiveringen till denna motion betonas mycket starkt, att under senare år stora förändringar inträtt i fråga om levnadskostnaderna på landsbygden. Det heter i motionen: »De senaste åren ha medfört ändring även i landsbygdsbefolkningens levnadsvanor, delvis framtvingen av omständigheterna och i sin helhet en följd av den allmänna standardhöjningen. Landsortens levnadsförhållanden ha överhuvud taget i allt högre grad närmat sig förhållandena i städerna. Detta måste självfallet kraftigt återverka på de allmänna levnadskostnaderna och har ytterligare bidragit till den utjämning olika orter emellan, som redan prisutvecklingen åstadkommit.»

Det är med tillfredsställelse jag konstaterar, att sammansatta stats- och bevillningsutskottet i sitt utlåtande ger uttryck för samma uppfattning och förutsätter, att även dessa omständigheter komma att beaktas vid den fortsatta prövningen av ärendet.

Herr Hansson i Rubbestad föreslår i sin reservation, att riksdagen redan nu skulle i princip besluta om dyrortsgrupperingens avskaffande. Jag lyssnade mycket uppmärksamt till herr Hanssons anförande här i kammaren, men jag kunde inte finna att han gav någon tillfredsställande motivering för den delen av sitt yrkande. I herr Hanssons reservation förutsättes visserligen också en utredning, men den skulle gälla lämpligaste sättet för avskaffande av dyrortsgrupperingen beträffande lönerna m. m. Men i sitt anförande här medgav herr Hansson, att det alltjämt kvarstår olikheter i levnadskostnader på de olika orterna, trots den sammankrympning, som i detta avseende ägt rum. Herr Hansson nödgades alltså medge, att det alltjämt existerar ett dyrortsproblem, och det försvinner inte, även om riksdagen nu i princip skulle besluta om dyrortsgrupperingens avskaffande. Vill man anlägga sakliga synpunkter på detta spörsmål, kan man inte bortse från dessa olikheter, och det enda riktiga synes därför vara, att man, såsom ju också förordas av utskottet, underkastar hela frågan om dyrortsgrupperingens framtida bestånd och utformning en förutsättningslös prövning.

Herr Hansson säger vidare i sin reservation, att alla motioner i detta ärende, d. v. s. med undantag av bondeförbundets, utmynna i ett bibehållande av dyrortsgrupperingen. Detta är inte riktigt. I klämman till vår motion heter det, att utredningen bör avse systemets framtida bestånd, och enligt svenskt språkbruk innebär väl detta, att man lämnar frågan öppen på denna punkt. När sedan utredningens resultat föreligger, har man tillräckligt material för att kunna bedöma hela frågekomplexet ur rent sakliga synpunkter och dra därav betingade

Fortsatt gillighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)
slutsatser, när det gäller systemets vara eller icke vara och hur det vid en eventuellt fortsatt tillämpning skall utformas.

Det måste sålunda fastslås, att en utredning är nödvändig för en verklig saklig prövning av ärendet. Utskottet har också förordat en utredning, och även på denna punkt ha de önskemål beaktats, som blivit framförda i vår motion.

Det måste dock vara en stor brist — det har här omvittnats från många håll — att inte utskottsutlåtandet utmynnar i förslag om en riksdagsskrivelse i ärendet. Visserligen kan det hänvisas till, att Kungl. Maj:t själv förutsätter att en utredning skall ske, men med hänsyn till att kravet på en utredning är så berättigat och att den snarast möjligt bör komma till stånd, borde det också från riksdagens sida sägas ifrån att man önskar en utredning.

Jag skulle, herr talman, helst ha velat yrka bifall till den motion, som jag här varit med om att underteckna, men då jag förstår att det i sakens nuvarande läge inte finns några utsikter att vinna gehör för detta yrkande, så tror jag att jag bäst tjänar det hela genom att yrka bifall till utskottets hemställan. Jag förutsätter dock därvid, att intet försummas i fråga om detta ärendes fortsatta behandling och att ett avgörande snarast möjligt måtte ske.

I anslutning till vad jag sålunda anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Svensson* i Ljungskile instämde häruti.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Jag förutsätter att herr Malmborg läst vår reservation, och jag kan därför inte förstå, hur han kan komma till de slutsatser som han här gjorde. I vår reservation framhålles tydligt och klart, att hyrorerna äro något högre på de s. k. dyrorterna men att detta uppväges av de stora förmåner, som man på dessa orter har när det gäller bättre bostadsstandard, bättre skolväsende, sjukvård och annat. Vi anse också att det fränsett detta finns skäl nog för att yrka på ett avskaffande av dyrortsgrupperingen. De orättvisor, som eventuellt skulle uppstå därigenom, kunna i varje fall inte bli större än de nu rådande orättvisorna.

Herr **Malmborg**: Herr talman! Jag har läst herr Hanssons reservation och även observerat det uttalande, som herr Hansson nu åberopar. Men det är här, såsom herr Hansson själv också säger, fråga om ett synnerligen komplicerat orsakssammanhang. Å ena sidan finns det faktorer, som kunna utläsas i siffror, å andra sidan finns det värden, som inte kunna utläsas i siffror eller på annat sätt poängsättas. Och just därför att det här gäller ett så komplicerat problem med stor räckvidd, är det alldeles nödvändigt att en utredning kommer till stånd, innan man fattar ståndpunkt.

Herr statsrådet **Ewerlöf**: Herr talman! Denna långa debatt bör måhända inte avslutas utan några ord från regeringsbanken.

Jag konstaterar, att i denna kammare liksom i första kammaren råder fullkomlig enighet därom, att de nuvarande förhållandena i fråga om dyrortsgrupperingen i många avseenden äro otillfredsställande och att det följaktligen är mer än förklarligt, att det på olika håll ute i landet råder mycket stort missnöje med de nu bestående förhållandena. Det förefaller därför naturligt, att man inom utskottet har sökt efter möjligheter att få en ändring till stånd så snart som överhuvud taget är möjligt. I det fallet ta ju bondeförbundsrepresentanterna priset, i det att de anse att vi redan nu äro mogna för att besluta om en ändring utan att avvakta någon ytterligare utredning. Detta är uppen-

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

barligen att alltför mycket förenkla ett i själva verket ytterst invecklat och ömtåligt problem, och jag tror inte att jag behöver närmare gå in på ett bemötande av denna ståndpunkt.

De övriga ledamöterna inom utskottet ha ju varit överens därutinnan, att man icke i nuvarande läge bör skrida till definitiva åtgärder. Man har instämt i det uttalande, som är gjort i propositionen, att sådana definitiva åtgärder måste få karaktären av en allmän lönereglering och att tidpunkten för en sådan allmän lönereglering icke kan anses vara inne, förrän vi ha att räkna med mer stabila förhållanden än dem som för närvarande råda. När det gäller detta senare omdöme, som uttalas i propositionen, ber jag bara att få peka på en sådan omständighet som att ett vidtagande av mera definitiva åtgärder på detta område nu eller i en nära framtid skulle betyda, att man skulle behöva skrida till ett nedsättande av lönerna på de högre dyrorterna, medan dyrtiden är i stegring. Var och en förstår, att en sådan åtgärd icke är möjlig att vidtaga, utan att det måste anstå med den definitiva regleringen av dessa förhållanden, till dess vi kommit i ett stabilare läge än det som vi nu ha att räkna med.

Vad beträffar möjligheten att vidtaga provisoriska åtgärder, är ju i propositionen utsagt från finansministerns sida, att han avser att inom ramen av den nuvarande dyrortsgrupperingen göra jämkningar i fråga om vissa särskilt utsatta orter. Finansministern talar därvid särskilt om orter, som under den nu bestående dyrortsgrupperingens tid i viss mån ha förändrat karaktär, bl. a. genom förläggning dit av militär. Det är således här fråga om jämkningar i ett mycket ringa antal särskilt utsatta fall.

Vad däremot gäller den provisoriska reglering, varom talas i den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen och som man vill ha genomförd vid 1944 års riksdag, är det där uppenbarligen fråga om ett provisorium av helt annan karaktär än det, varom propositionen talar. Jag måste ifrågasätta, huruvida det är möjligt att göra en sådan provisorisk reglering utan att därmed direkt föregripa den definitiva reglering, som vi ju alla syfta till att kunna åstadkomma snarast möjligt. För mig framstår det som om samma invändning, som är att göra mot att inom den närmaste tiden skrida till en definitiv reglering, också kan göras mot företagandet av en provisorisk reglering av någon större omfattning.

Jag utgår ifrån att kammaren har klart för sig, att Kungl. Maj:t i hög grad har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga och att man kan förlita sig på att Kungl. Maj:t kommer att framlägga förslag i detta avseende för riksdagen så snart överhuvud taget omständigheterna det medgiva. Det torde inte vara anledning att tillmäta det förhållandet någon avgörande betydelse, att i reservationen av herr Bernhard Nilsson m. fl. begäres en skrivelse till Kungl. Maj:t, medan utskottsmajoriteten icke begär någon sådan skrivelse. Vare sig riksdagen beslutar en skrivelse eller icke, kommer Kungl. Maj:t icke att underlåta något för att så snart det överhuvud taget är möjligt förelägga riksdagen förslag i denna fråga. Jag tror inte heller, att det under sådana omständigheter är tillrådligt att uttala några önskemål om tidpunkten för detta förslags framläggande som gå längre än det önskemål, som kommit till uttryck i utskottsmajoritetens utlåtande.

Jag ber, herr talman, med dessa korta ord att få hemställa till kammaren att bifalla utskottets förslag.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herrar Hansson i Rubbestad och Hammarlund avgivna, vid utlåtandet fogade reservar-

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)
tionen; 3:o) bifall till motionen II: 301; samt 4:o) bifall till den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Hansson i Rubbestad, i följd varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka herr talmannen ansåg den under 2:o) avgivna hava flertalets mening för sig.

Beträffande kontrapositionen äskade emellertid herr Spångberg votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontraposition i denna votering ånyo upptog de övriga propositionerna; och fann herr talmannen den under 4:o) avgivna nu vara med övervägande ja antagen.

Då emellertid denna herr talmannens uppfattning bestreds av herr Spångberg genom begäran om votering, blev nu efter given varsel först uppläst och godkänd en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 1 antager bifall till den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda förberedande votering antagit bifall till motionen II: 301.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 87 ja och 94 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till motionen II: 301.

I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 1 antager bifall till den av herrar Hansson i Rubbestad och Hammarlund avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till motionen II: 301.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och nyssnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och fann herr talmannen, att flertalet röstat för nej-propositionen. Herr Hansson i Rubbestad begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 44 ja och 118 nej, varjämte 24 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m. (Forts.)

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till motionen II: 301.

Till följd härav blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit motionen II: 301.

Sedan kammarens ledamöter härefter åter intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Herr talmannen framställde härefter beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av utskottets motivering med den ändring däri, som under överläggningen yrkats av herr Spångberg; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Spångberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner sammansatta stats- och bevillningsutskottets motivering i utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets berörda motivering med den ändring däri, som under överläggningen yrkats av herr Spångberg.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets motivering.

§ 2.

Föredrogos vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss förhöjning av understöd åt f. d. specialtobakshandlare; och

nr 18, i anledning av väckt motion om befrielse från skyldighet att erlægga automobilskatt; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin, m. m.;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 26 april 1940 (nr 272) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 december 1941 (nr 925) om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud; och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkanden och utlåtanden hemställt.

§ 3.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 108, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 10.48 e. m.

In fidem
Sune Norrman.